

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH(A.B.D.)

MİLLİ MÜCADELE YILLARINDA İŞGALLERE TEPKİ OLARAK
KONYADAN ÇEKİLEN PROTESTO TELGRAFLARI VE
DÜZENLENEN MİTİNGLER
(1919-1920)

ŞERİFE ÇAKICI

TEZ

DANIŞMAN:
Prof. Dr. OSMAN AKANDERE

KONYA-2022

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	4
GİRİŞ	7

BİRİNCİ BÖLÜM MİLLİ MÜCADELE BAŞLARINDA KONYA

1.1.Cemal Bey'in Konya Valilikleri Döneminde Milli Mücadele Aleyhindeki Faaliyetleri	9
1.2. İtalyanların Konya'yı İşgali	12
1.3. Konya Halkı'nın İşgaller Karşısındaki Tutumu	15
1.4.İtalyanların Konya Halkına Karşı Tutumları	17
1.5.İtalyan İşgal Sürecinde Cemal Bey'in(Artin) Konya'daki İkinci Valilik Dönemi	19

İKİNCİ BÖLÜM

İZMİR'İN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİNE TEPKİ OLARAK KONYA MERKEZİNDEN VE İLÇELERİNDE GÖNDERİLEN PROTESTO TELGRAFLARI

2.1.İzmir'in İşgali.....	30
2.2.İşgal Hareketine Konya'dan Gösterilen Tepkiler.....	36
2.2.1.Konya'dan (Merkez) Gösterilen Tepkiler	36
2.2.2.İşgal Hareketine Konya'nın İlçelerinden Gösterilen Tepkiler.....	38
2.3. Protesto Mitingleri.....	44
2.3.1.İzmir'in İşgalini Protesto Mitingi(15 Mayıs 1919)	45
2.3.2.İzmir'in İşgalini Protesto Mitingi(21 Mayıs 1919)	47
2.4. İngiliz ve İtalyan İşgalini Protesto Mitingi	49
2.4.1.Konya.....	49

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1920 YILINDA KONYA VE İLÇELERİNDEN GÖSTERİLEN TEPKİLER

3.1.Protesto Mitingleri.....	55
3.1.1. Kadınlar Mitingi (8 Ocak 1920)	55
3.1.2. İngiliz Başkanı Lloyd George'i ve İtilaf Devletlerini Protesto Mitingi (11 Ocak 1920)	60

3.1.3. Ögüd Gazetesinin İtalyanlar Tarafından Kapatılmasını Protesto Mitingleri (13 Ocak 1920 ve 28 Ocak 1920).....	61
3.2. Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası Sebebiyle Gösterilen Tepkiler.....	62
3.2.1. Ali Rıza Paşa Hükümeti ve Amasya Mülakatı	64
3.2.2. İtilaf Devletleri'nin Ali Rıza Paşa Hükümeti'ne Baskıları.....	68
3.2.3. Cemal ve Cevat Paşaların İstifaları	70
3.2.4. Akbaş Cephaneliği Baskını ve İtilaf Devletlerinin Tepkisi.....	72
3.2.5. Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası	73
3.3. Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası Sonrası Gelişen Olaylar ve Gösterilen Tepkiler	75
3.4. Protesto Telgrafları.....	76
3.4.1. Konya Merkezinden	76
3.4.2. Konya'nın İlçelerinden Gösterilen Tepkiler.....	78
3.5. İstanbul'un İşgali'ni Protesto Mitingleri	81
3.5.1. İstanbul'un İşgali ve Meclisi Mebusan'ın Basılması	81
3.5.2. Konya Merkezinde Yapılan Protesto Mitingi.....	87
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	94
EKLER	100

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Şerife ÇAKICI		
	Numarası	18810501005		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Tarih		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora		
Tezin Adı	Milli Mücadele Yıllarında İşgallere Tepki Olarak Konya'dan Çekilen Protesto Telgrafları ve Düzenlenen Mitingler(1919-1920)			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin Adı Soyadı
İmzası

ÖZET

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Anadolu'da işgallere karşı Milli mücadele hareketi başlamıştır. Bu dönem de Konya'da Vali olan Cemal Bey nedeniyle Konya Milli Mücadele hareketine geç katılmıştır. Bu Milli Mücadele de silahla mücadelenin yanında protesto telgrafları ve mitinglerle de karşı çıkılmaya çalışılmıştır. Anadolu'da büyük tepkiye neden olan İzmir'in İşgali sonrasında Konya'da bu konu da gereken protesto telgraflarını çekerek ve mitingler düzenleyerek tepkisini dile getirmiştir. Anadolu'da büyük tepkiye neden olan İzmir'in İşgali ve sonrasında meydana gelen Ali Rıza Paşa'nın istifası ve İstanbul'un İşgali meydana gelmiştir. Meydana gelen bu olaylar üzerine Konya ve ilçelerinden tepki olarak protesto telgrafları çekilerek mitingler düzenlenmiştir.

ABSTRACT

After the First World War, the National Struggle movement started in Anatolia against the occupations. In this period, due to Cemal Bey, who was the Governor in Konya, he joined the Konya National Struggle movement late. In this National Struggle, in addition to the struggle with weapons, it was tried to be opposed with protest telegrams and rallies. After the occupation of İzmir, which caused a great reaction in Anatolia, Konya expressed its reaction by sending the necessary protest telegrams and organizing rallies. The Occupation of Izmir, which caused a great reaction in Anatolia, and the resignation of Ali Rıza Pasha and the Occupation of Istanbul occurred afterwards. In response to these events, protest telegrams were sent from Konya and its districts and rallies were held.

ÖNSÖZ

Milli mücadele, Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'ndan yenik çıkması sonucunda Anadolu'nun İtilaf devletleri tarafından işgal edilmesi ve buna karşılık Türk halkının milli sınırlar içinde ülkenin bütünlüğünü kurtarmak için yaptığı mücadeleye verilen isimdir. Bunu gerçekleştirirken Türk halkı gerek silahlı mücadele ile gerekse protesto mitingleri ve telgraflar aracılığıyla yapmışlardır. İşgaller karşısında sessiz kalmayan halk bunu her türlü vasıta ile engellemeye ve duyurmaya çalışmışlardır. Bu işgallere karşı tepki koyma diğer vilayetlerde olduğu gibi Konya ve ilçelerinden de tepki verilmiştir.

Bu çalışmada Konya ve ilçelerinin işgallere karşı yaptığı mitingler ve telgraflar üzerinde durulmuştur. Öncelikli olarak ülkeyi derinden etkileyen İzmir'in Yunanlılar tarafında işgal edilmesi hadisesi ülke de büyük yankı uyandırmıştır. Daha işgal meydana gelmeden işgal edileceği haberi üzerine yapılan Maşatlık Mitingi bu tepkilerde göze çarpanlardandır. Bu işgal hareketine sadece İzmir'den değil ülkenin çeşitli yerlerinden de karşı protesto mitingleri düzenlenerek ve telgraflar çekilmiştir. Bu işgale tepki olarak miting ve protesto telgrafları çeken vilayetlerden biri de Konya merkezi ve ilçeleri olmuştur. Sadece İzmir'in işgali değil Konya'nın da İtalyanlar ve İngilizler tarafından işgal edilmesine tepki göstermişlerdir. Bu işgal güçlerinin Konya'yı terk etmeleri için de ellerinden gelenleri yapmışlardır. Daha sonra başkentte Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifa zorlanması ve devamında İstanbul'un İtilaf Devletleri tarafından işgal edilerek Mebusan Meclisi'nin basılması gibi gelişmelere de Konya ve ilçelerinden protesto telgrafları gönderilmiş ve yine yapılan mitinglerle tepkiler ortaya konmuştur. Bu durumlar gösteriyor ki Konya halkı işgallere duyarsız kalmamış gerekenleri yapmaya çalışmıştır. Konya halkı Milli Mücadeleye her ne kadar geç katılmış olsa da üzerine düşeni yapmaya çalışmıştır. Konya ve ilçelerinden Kuvay-ı Milliye'ye daha sonra da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetine gereken desteği yapmıştır. Bu çalışmada 1919-1920 yılları arasında Konya merkezinden ve ilçelerinden işgallere karşı protesto amaçlı yapılan mitingler ve değişik mahfillere çekilen telgraflara değinilmiştir.

Bu çalışmayı yapmamda emeği geçen ve desteğini esirgemeyen danışmanım Prof.Dr. Osman AKANDERE hocama teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Harbi'nden mağlup bir devlet olarak çıktığının bir belgesi olan Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanmış ve bir gün sonra da anlaşma yürürlüğe girmişti. Beklenen oydu ki taraflar bu mütarekeden sonra savaşa son verecekler ve savaşın acılarını sarmaya başlayacaklardı.

Ancak beklenen olmamış ve daha mütarekenin mürekkebi dahi kurumadan 3 Kasım'da İngilizler Musul'u anlaşma hükümlerine aykırı olarak işgal etmişler ve sonraki günlerde de işgallerine yeni bölgeler ve şehirlerle devam etmişlerdir. Nitekim 7-8 Kasım'da Çanakkale şehri ve boğazdaki istihkâmlar işgal edilirken 13 Kasım 1918'de Payitaht İstanbul'a İtilaf Donaması gelmiş ve şehir fiili olarak işgal edilmeye başlanmıştı.

Ülke topraklarının haksız bir şekilde bir biri ardına işgal edilmesi ve işgal edilen şehir ve kasabalardaki masum Türk halkına reva görülen zulüm ve haksızlıklar her geçen gün tahammül edilemez bir boyuta ulaşıyordu.

Türk halkı kendi yurdunda, kendi şehrinde, kasabasınada, köy ve mahallelerinde maruz kaldığı haksızlıklara ve işgal kuvvetlerinin taşkınlıklarını görüyor ve namusunu, evini, barkını, malını ve mülkünü korumak, her şeyden önce vatanını, bayrağını ve elinden alınmak istenen istiklalini korumak için harekete geçecekti.

Ülke genelinde işgallere karşı milli bir direnme azmi ortaya konulacak ve işgal altında olsun ya da olmasın her yerde değişik nam ve isimler adı altında milli direniş örgütleri kurulmaya başlanmıştı. Gerektiğinde silahlı mücadeleyi de esas alan bu direniş örgütleri ve oluşan milli direniş azmine "Kuva-yı Milliye Ruhu" ve sürdürülen mücadeleye de "Kuva-yı Milliye Harekâtı" denilmiştir. Ülkenin dört bir yanında milli ruhtan uyanan direniş azmi başta "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri olmak üzere Milli Müdafaa ve Redd-i İlhak Cemiyetleri kurulacaktı. Kurulan bu Müdafaa-i Hukuk, Milli Müdafaa ve Redd-i İlhak cemiyetlerince Türk halkının hak ve hukukunu korumak, işgallere karşı çıkmak amacıyla "Kuva-yı Milliye" olarak adlandırılacak olan silahlı güçler oluşturulacaktı.

Mondros Mütarekesi'nden sonra ülke topraklarının haksız işgalleri ve işgaller esnasında Türk halkının uğradığı kötü muamele karşısında, işgal bölgeleri ve hemen hemen ülkenin her tarafındaki şehir ve kasabalardan hatta köylerden bile başta Osmanlı Hükümeti, İtilaf Devletleri hükümet ve parlamentoları ve tarafsız bazı ülkelerin parlamentolarına protesto telgrafları çekilecektir. Yine işgaller karşısında düzenlenen miting ve protesto yürüyüşler ile de Türk halkının tepkileri dile getirilecektir.

İşgallere karşı yoğun bir şekilde tepkilerin dile getirildiği şehirlerden birisi de Konya'dır. Milli Mücadele yıllarında Konya merkezinden ve ilçelerinden başta İzmir'in işgaline gösterilen tepkiler olmak üzere, ülkenin diğer bölgelerinin işgalleri ve Türk halkının maruz kaldığı zulüm ve haksızlıklara karşı protesto telgrafları gönderilmiş, büyük kalabalıkların katıldığı miting ve gösteriler düzenlenmiştir.

Bu protesto telgraflarına ve düzenlenen miting ve gösterilere geçmeden önce Milli Mücadele'nin başında Konya'nın genel durumuna kısaca değinmek istiyoruz.

BİRİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE BAŞLARINDA KONYA

Konya Milli Mücadele'nin başlarında bir vilayet olarak Osmanlı idari yapısı içerisinde bir vilayet olma özelliğini devam ettiren önemli bir şehirdi. Selçuklu Devleti'nin başkentliğini yapmış olan Konya 20.yy başlarında da önemini korumaktaydı.

Konya vilayetinin merkez sancağını oluşturan Konya Sancağı bu dönemde; Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Bozkır, Hadim, Karaman, Ereğli, Karapınar (Sultaniye), Koçhisar, Ilgın, Kadınhanı kazalarından oluşmaktaydı. Konya'da yaşayan halkın büyük bir kısmı Müslüman olmakla birlikte, gerek Konya ve gerekse kazalarında az da olsa gayrimüslim ahali de yaşamaktaydı. Hatta bu gayrimüslim ahali sancak ve kaza merkezlerinde bilhassa idare meclislerinde görev almaktaydılar. Bu durum bize gayrimüslimlere de tıpkı Müslüman ahali gibi her türlü hak ve hürriyetlerini kullanma ve yönetimde temsil hakkı verilmekteydi. Bu nedenle gayrimüslimlerin yönetimle ve Müslüman halk ile aralarında hiçbir olumsuzluk ve bir problemleri de yoktu.

Vilayette mülki amir olarak Vali, sancakta mutasarrıf, kazalarda kaim-makam, nahiyelerde naip köylerde ize muhtar görev yapıyor ve devleti temsil ediyordu.1920'lerde Konya merkezinin ve Konya Sancağı'nın bağlı kazalarının 10 nahiyesi ve 707 köyü bulunuyordu. Nüfusu ise 324 bin ile 344 bin civarındaydı.

Milli Mücadele yıllarında artık belediye teşkilatını büyük ölçüde tamamlayan Konya Belediye'si her geçen gün teşkilatını ve faaliyetlerini artırmaya başlamıştı. Bu yıllarda Konya'da bir den fazla siyasi parti ve cemiyetlerin şubesi bulunmaktaydı. Özellikle İkinci meşrutiyet döneminde kurulan İttihat ve Terakki Mütareke dönemine kadar şehirde etkin olan en önemli siyasi parti durumundaydı. Mütareke döneminin ilk günlerinden itibaren şehirde etkin olan siyasi fırka, bir anlamda İttihatçıların hasm-ı canı olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası

olmuştur. İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın dışında Konya'da diğer bazı siyasi parti ve cemiyetlerin de şubeleri kurulmuş olup, faaliyette bulunuyorlardı. Bunlar arasında; Selâmet-i Osmaniye Fırkası, Sulh ve Selamet Fırkası, Tealî-i İslâm Cemiyeti), Taavvun-ı İslâm Cemiyeti, İngiliz Muhipler Cemiyeti Konya'da şubeleri bulunan ve ittihatçı karşıtlığı ile de bilinen siyasi parti ve cemiyetlerdir. Milli Mücadele yıllarındaki faaliyetlerinden de görüleceği üzere bu siyasi parti ve cemiyetlerin neredeyse tamamına yakını Kuva-yı Milliye aleyhtarı ve Milli Mücadele'ye karşı faaliyetlerde bulunmuşlardır.

Milli Mücadele'nin başlarında Konya'nın İstanbul Hükümeti'yle iyi münasebetler içerisinde olması ve özellikle de Kuva-yı Milliye aleyhtarı faaliyetlerin çokça görüldüğü ve yaşandığı bir şehir olmasında Kasım 1918'de Tevfik Paşa Hükümeti'nce Konya valiliği görevine atanan Cemal Bey'in (Artin Cemal) önemli bir rolü vardır.

Çalışmamızın ana konusunu oluşturan İşgallere karşı Konya'nın tepkilerini dile getirilmeden önce Konya'da iki defa valilik görevinde bulunan Cemal Bey'in valilikleri ve bu görevleri esnasında Milli Mücadele aleyhindeki icraatlarından bahsetmemiz gerekecektir.

1.1. Cemal Bey'in Konya Valilikleri Döneminde Milli Mücadele Aleyhindeki Faaliyetleri

Cemal Bey Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra 11 Kasım 1918 tarihinde kurulan Tevfik Paşa Hükümeti tarafından 28 Kasım 1918'de Konya Valiliği'ne tayin edildi. Koyu bir Hürriyet ve İtilaf Partisi mensubu ve İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin faal bir üyesi olduğundan İttihat ve Terakki Partisi'ne düşmanlığı ile tanınıyordu.

Bu nedenle valilik görevine başladığı daha ilk günlerinde İttihat ve Terakki Partisi aleyhtarlığını ortaya koyacak faaliyetlerde bulunmaya başladı. Nitekim güney cephelerinde bulunan ve Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ki günlerde Konya'ya nakledilen 12. Kolordu ve II. Ordu'nun mensuplarına ittihat ve Terakki düşmanı olduğunu hissettirmekle işe başlamıştı. Kendisi gibi düşünmeyen, vatansever subaylara "İttihatçı" damgası vurarak onları İstanbul Hükümeti'ne ihbar etmiş ve görevden aldırılmıştı. Bu komutanlardan birisi de bilahare 12. Kolordu Komutanlığı görevini üstlenecek olan Fahrettin (Altay) Bey'di.

Vali Cemal Bey kendisi Milli Mücadele aleyhtarı olduğu gibi, görev yaptığı Konya'da milli faaliyetleri engelliyor ve özellikle bir milli teşkilat kurulmaması için çaba sarf ediyordu. Bu hususta da oldukça mesafe kaydetmişti. Nitekim İstanbul'da Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta Konya'da milli faaliyetlerin engellenmesi hususunda yaptıklarını şöyle dile getiriyordu:

"Burada bütün mevcut meselenin pek vahim olacağına kail olduğumdan mülhakat-ı vilayetde böyle bir teşkilat vuku'una meydan verilmemesi için çalıştım"

ve suret-i kat'iyede muvaffak oldum. Esasen Konya Vilayeti müteyakkız olmayıp da bu teşkilat Konya'ya da teşmül edilebilmiş olsa idi öyle sanırım ki bugün İstanbul'da da merkezi hükümeti tanımayacak bir hükümetin baş göstermiş olacağından şüphe edilmemesi iktiza eder"¹

Görüldüğü gibi Vali Cemal Bey Konya ve civarında milli teşkilatın kurulmaması için çalıştığını ve bu konuda kesin bir şekilde başarılı olduğunu söyleyerek, kendisi engellememiş olsaydı milli teşkilat Konya'da da yayılmış olacağını söyleyerek, yaptığı başarılı çalışmaları üst makamlarına bildiriyordu. Bir anlamda Konya'nın İstanbul'daki hükümet için de ne denli öneme haiz olduğunu söylüyordu.

Gerçekten de Vali Cemal Bey Konya merkezinde ve mülhakatında gizli gizli ve bazen de aleni olarak İstanbul Hükümeti lehine propagandalar yaparak halkı Milli faaliyetlerin karşısında yer alması için çalışarak, milli teşkilatın kurulmasını önlüyordu. O kadar başarılı olmuştu ki kısa sürede Konya ve mülhakatında etkili olmuş, halkı ve olayları inisiyatifi altına almıştı.

Vali Cemal Bey'e yaptığı bu faaliyetlerde, Konya ve çevresinde oldukça etkili olan Zeynelabidin Hoca da yardımcı oluyordu. Birlikte Konya halkı üzerinde etkili oluyorlar ve Milli Mücadele aleyhtarı bir havanın yaratılmasını sağlıyorlardı. İstanbul'daki Damat Ferit Paşa Hükümeti ve Saray nezdinde itibar gören ve güvenilir bir Milli Mücadele aleyhtarı bir kişi olarak bilinen Zeynelabidin Hoca bu günlerde sık sık İstanbul'a gidiyor, adeta İstanbul'la Konya arasında mekik dokuyordu. Konya'da evlerde ve dükkânlarda gizli gizli yaptığı toplantılarda; *Halife ordusu geliyor, Şark'tan büyük bir yeşil ordu geliyor*" tarzında yalanlarla saf ve cahil halkın bir kısmını korkutarak, bir kısmını da tahrik ederek kendi yanlarına çekmeye çalışıyordu². Zeynelabidin Hoca'nın bütün bu faaliyetleri Vali Cemal Bey'in gözleri önünde yapılıyor ancak vali hiçbir şekilde bu faaliyetleri durduracak ya da önleyecek bir tutumda bulunmuyordu.

Enerjik bir yapıya sahip olan Vali Cemal Bey, Bozkır isyanlarının çıkmasında birinci derecede amil olan Zeynelabidin Hoca ile bir olup Konya'da milli hareketin gelişmesine mani olmak için yoğun bir çaba sarf ediyordu. Valinin öncelikli hedefleri arasında; Kuva-yı Milliye ruhunu öldürmek, vatanseverleri baskı altına alarak değişik sebeplerle tutuklamak ya da binbir çeşit eziyetler yaparak şehri terk etmelerini sağlayarak Konya'yı milli faaliyetlere karşı bir merkez haline getirmektir. Bir anlamda İstanbul

¹Belgelerle M. Kemal Atatürk, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2003, s. 53.

² D. Ali Gülcan, *Kökenleriyle Konya'nın Delibaşı İsyanı*, Uğur Ofset, 1994. s.37.

Hükümeti'nin yani Sadrazam Damat Ferit Paşa hükümetinin eli, kolu ve beyni yani her şeyi olmuştur.

Vali Cemal Bey, Konya'yı işgal ederek şehri ve çevresini kontrolleri altına alan İtalyanlara, işgalleri esnasında her türlü kolaylığı göstermişti. Nitekim Dar'ül-Muallimin binasını boşaltarak İtalyanlara tahsis etmiş ve onlarda bu binayı İşgal Komutanlığı merkezi yapmışlardı. İtalyanlarla çok içli dışlı olan Vali Cemal Bey onları milli hareket aleyhinde kışkırtmaya çalışmıştır³.

O güne kadar Konya'da gayet sakin bir şekilde yaşayan ve işinde gücünde olan azınlıklar ise Cemal Bey'in valiliği döneminde himaye edilmiştir. Konya'nın önce İngilizler, sonra da İtalyanlar tarafından işgali yerli Rum ve Ermenileri tabiri caizse şımartmıştı. Çünkü onlar tarafından himaye ediliyorlardı. Üstelik Vali Cemal Bey'de onların şehirde yaptıkları bazı taşkınlıkları ya görmemezlikten geliyor ya da bir vesile ile hiçbir işlem yapılmıyordu. Öyle ki şehirde hırsızlık ve asayişsizlik olayları her geçen gün artmaya başlamıştı. Birçok olayın faili olarak gayri Müslimlerin yakalanmasına rağmen, bunlara ceza verilmiyor, Vali Cemal Bey'in himaye ettiği bu azınlıklar hakkında hiçbir işlem yapılmıyor, birçok olayın üstü kapatılıyor bir anlamda faili meçhul bırakılıyordu.

Yine Rum ve Ermeni azınlığın her meselesine sahip çıkan Vali Cemal Bey bazen onlardan gelen haksız ve aşırı talepleri bile nazarı itibara alıyor, onları memnun etmek için her isteklerine boyun eğiyordu. Nitekim Alaattin tepesinde bulunan ve Selçuklular devrinden buyana mescit, rasathane ve saat kulesi olarak kullanılan eski kiliseyi Rumlar istemişlerdi. Rum papazlarının tahrikiyle bir araya gelen Rum ahali bu binanın kendilerince kilise olarak kullanılacağını ileri sürerek, binayı istemişlerdi. Vali Cemal Bey bir taraftan binanın askeri depo olarak kullanılmasını gerekçe göstererek Rumları 12. Kolordu Kumandanı olan Fahrettin Bey'e göndererek taleplerini ona iletmelerini söyleyip onları başından savmış diğer taraftan Rumların isteklerini yerine getirmek için çalışmalara başlamıştır. Bu tarihi yapının Vali Cemal Bey tarafından Rumlara verilme çalışmalarını öğrenen 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey buna mani olmak için, binanın temelinde dinamit koydurarak binayı tahrip etmiştir. Yıkılan bu bina artık Rumların da işine yaramayacak hale gelmiştir⁴.

Vali Cemal Bey'in Konya'da ve civar kazalarda bulunan subaylarla da ilişkileri oldukça soğuk ve mesafelidir. Hatta Konya'da bulunan 12.Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey'le de arası açıktır. Bütün subayları Enver Paşa'nın adamları olarak gördüğünden onları

³ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II, MEB., İst. 1991, s.123.

⁴Caner Arabacı, **Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri**, Damla Matbaacılık, Konya 1991, s. 4-6.

sevmeyen Vali Cemal Bey onların şehirdeki ve civar kazalardaki faaliyetlerini takip ettirmektedir. Özellikle 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey ile Beyşehir’de bulunan süvari alayının komutanı Binbaşı Nazım Bey’i Kuva-yı Milliyeci olarak gördüğünden onları İstanbul’a Damat Ferit Hükümetine şikâyet etmiştir. Bunun üzerine İstanbul Hükümeti 12. Kolordu Kumandanı Fahrettin Bey’in Sivas’a Beyşehir’deki Süvari Alay Kumandanı Nazım Bey’in ise İstanbul’a tayinlerini çıkarmıştır. Fahrettin Bey’in anılarında anlattığına göre kendisi atandığı Sivas’a gitmemiş ve görevini bir süre sonra Miralay Mehmet Selahattin Bey’e devretmiştir⁵.

Konya Valisi (Artin) Cemal Bey’in bu ilk valilik görevi 4 Mart 1919 tarihine kadar devam etmiştir. Yeni kurulan Damat Ferit Paşa Hükümeti’ne Dâhiliye Nazırı olarak atanınca 7 Mart 1919’da yeni görevine gitmek üzere Konya’dan ayrılarak İstanbul’a gitmiştir⁶.

1.2. İtalyanların Konya’yı İşgali

Mondros Mütarekesi’nin 7. Maddesini gerekçe göstererek başta İngilizler olmak üzere Fransızlar ve İtalyanlar payitaht İstanbul’da dâhil olmak üzere Anadolu’da ve Rumeli’de birçok şehri işgal etmişlerdir. Anadolu’nun ortasında olduğu halde Konya’da bu işgallerden nasibini almıştır. Nitekim Konya’ya önce 7 Ocak 1919’da İtalyan işgal kuvvetleri gelmiş, bilahare de 23 Ocak 1919’da İngiliz askerleri şehre girerek Konya İstasyonu’nu resmen işgal etmişlerdir. Konya’da hem İngiliz hem de İtalyan işgal güçleri barınmıştır.

İstasyonu ele geçiren işgal güçleri ilk iş olarak demiryolunun idaresini ele aldılar. Demiryolunun öncelikli olarak işgal edilmesinin nedeni ulaşım ve haberleşmeyi denetimleri altına almaktı.⁷ Akabinde bütün mühimmat ve silah depolarına el koydular. Depolardaki silahların mekanizmalarını çıkartarak iş göremez hale sokan işgal güçleri bu silahları sandıklara koyup, mühürlemişler ve böylece kontrolleri altına almışlardı⁸.İngiliz ve İtalyan işgal güçleri istasyondaki binaları, askerlerinin kalması için kendi aralarında pay etmişlerdi. Nitekim İtalyan askerleri posta hamallarının kaldığı binaya yerleşirken, İngiliz işgal güçlerinin kalacağı bina ise “bagajhane” olacaktı. İngilizler kalabalık olan işgal askerlerinin kalacakları evlerin teminini Konya Valiliğinden talep etmişlerdir. Yine işgal güçleri kendi haberleşmeleri için bazı tedbirler almışlardı. Konya’ya gönderdikleri ilk işgal güçlerinin akabinde yeni kuvvetleri de göndermek için hazırlık yapan İtalyanlar 1919 yılının bahar

⁵ Kamil Erdeha, **Milli Mücadele’de Vilayetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975s.268.

⁶ Ahmet Avanas,**Milli Mücadele ‘de Konya**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., s.71.

⁷ Arabacı, **Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri**, s. 81.

⁸ Hüseyin Koca, **Fahrettin Altay Paşa Hayatı Eserleri**,(S.Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990,s.50.

aylarında yeni askeri birliklerini peyder pey göndermeye başladılar. Bu çerçeve içerisinde 26 Nisan 1919'da 1300 kişiden oluşan işgal güçlerini Konya'ya getirerek Konya'daki işgallerini genişlettiler.

Konya'ya yeni getirilen İtalyan işgal kuvvetlerinin şehirdeki ilk icraatları daha önce küçük bir askeri birlikle kontrolleri altına aldıkları istasyon olmuştur. İtalyanlar istasyon civarına çadırlar kurarak burada bir ordugâh oluşturdular. Karargâh merkezini Konya olarak belirleyen İtalyanlar ilk iş olarak kendilerine iki telsiz ve telgraf istasyonu kurmak istediler. Gerçekten de İtalyanlar Konya İstasyonu yakınlarındaki bir arsaya telsiz ve telgraf direği dikmişler ve haberleşmeleri için kendilerince bazı önlem ve güvence sağlamak istemişlerdi⁹.

İtalyanların Konya'daki siyasi temsilcisi olan Titli, merkezi Konya olan Yıldırım Kıtıatı Müfettişi Cemal Paşa'yı(Mersinli) makamında ziyaret ederek, İtalyan taburunun Konya'da kalacağını bildirmiştir. Şehirdeki varlıklarının uzun bir süre alacağını belirten siyasi temsilci Tabur Komutanı Miralay "*Denzipo*" için şehirde bina tedarik edilmesini istemiştir. İtalyan siyasi temsilcisi isteğini ayrıca Konya Valisi Cemal Bey'e de iletmiştir. Siyasi temsilcinin verdiği bilgiye göre, Konya'ya 4000 kişilik bir İtalyan birliği gelecekti. Ancak ileriki günlerde böyle bir kuvvet Konya'ya gelmemiştir.

İtalyan temsilcisinin kendisinden istediği talepleri Harbiye Nezaretine bir telgrafla bildiren Yıldırım Kıtıatı Müfettişi Cemal Paşa(Mersinli), Konya'ya geleceği bildirilen 4000 kişilik İtalyan askeri birliğine nasıl davranılacağı konusunda açıklayıcı bilgi yani talimat istemiştir. Bunun üzerine Harbiye Nezareti Cemal Paşa'ya(Mersinli) gönderdiği şifre telgrafta; top ve makineli tüfekleriyle Konya'ya gelen İtalyan askeri birliğine nasıl davranılacağına ilişkin Sadaret'ten talimat istendiği belirtilmiştir. Sadarettten beklenen talimatın gelmesine kadar Konya'daki İtalyan işgal kuvvetlerinin şiddetle protesto edilmesi istenmiştir. Yine cevaben Cemal Paşa'ya(Mersinli) gönderilen telgrafta; İtalyanlara gerek konaklama ve gerekse iâşe temini hususlarında katiyen yardım yapılmaması istenmiştir. Harbiye Nezareti, bu telgrafında İtalyan işgal güçlerinin mütareke hükümlerine aykırı yaptıkları her girişimin ve hareketin şiddetle protesto edilmesini Cemal Paşa'dan(Mersinli) istemiştir. Cemal Paşa'nın(Mersinli)gelen telgrafta belirtildiğine göre bir diğer görevi de İtalyan işgal kuvvetlerinin her türlü hareket ve faaliyetlerini yakından takip edilerek Harbiye Nezaretine düzenli bilgi vermesi olacaktır.

⁹ Caner Arabacı, "Milli Mücadelede Konya", **Bilgi Yolu Dergisi**, yıl 5,sayı 8,s.106.

Harbiye Nezareti'nden gelen bu talimata rağmen Konya'da İtalyan işgallerine karşı ne askeri ne de mülki makamlarca bir protesto yapılmamıştır. Bilhassa bunun nedeni Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensubu olan ve bunun yanında İngiliz Muhipler Cemiyeti ile Teali-i İslam Cemiyeti ile sıkı bağları olan Vali Cemal Bey ile Konya'daki Yıldırım Kıtataı Kumandanı Cemal Paşa'nın işgal güçlerine nasıl tavır alınacağı ve takip edilecek politika konusunda anlaşamamalarıdır.

Konya Valisi Cemal Bey, işgallere karşı bir tavır içerisinde olmadığı gibi neredeyse işgalcilerin her dediğini yapan bir tutum ve icraat içinde olmuştur. Vali Cemal Bey, hükümet binasını işgal etmemiş olmasından hareketle İtalyanların maksadının şehri işgal etmek olmadığı kanaatindeydi. Bu konuda:

*““Bu hususta merkezden henüz bir talimat almadım. Eğer İtalyanlar buraya işgal maksadı ile gelmiş olsalardı, her şeyden evvel Hükümet Dairesi'ni işgal ederlerdi. Çok şükür böyle bir teşebbüste bulunmadılar, bulunacaklarına dair de bir gûna delil ve emare görülüyor.”*¹⁰ diyerek İtalyanların Konya'da kalıcı olmadıklarını ve amaçlarının şehri işgal etmek olmadığını ifade etmek istemiştir.

Vali Cemal Bey Konya'nın İtalyanlar tarafından işgaline mülki amir olarak bir tavır ve tepki koymadığı gibi, halkın işgale karşı gösterdiği tepkiyi önlemeye, öfke içerisindeki halkı teskin etmeye çalışıyordu¹¹. Bu yapı içerisindeki bir mülki idareciden yani Vali Cemal Bey'den işgaller karşısında duyarlı olmasını beklemek beyhüdeydi.

Görüldüğü gibi işgallerin yaşandığı Milli Mücadele'nin o ilk günlerinde Konya'nın idaresi ehil ellerde değildir. Üstelik Konya Valisi milli harekete karşı olmakla kalmayıp, aynı zamanda işgalcilerle de yakın temas içerisindeydi. Nitekim iş başındaki Damat Ferit Hükümeti'nin Dâhiliye Nazırı olan Ali Kemal Bey, Konya valisinden şehirdeki İtalyan işgal kuvvetlerine karşı hiçbir menfi hareketin meydana gelmemesine fırsat vermemesini istemiş, Vali Cemal Bey'de bu isteği büyük bir memnuniyetle yerine getirmeye çalışmıştır¹². Nitekim yukarıda da ifade ettiğimiz gibi İtalyan askerleri Konya'ya geldiklerinde İtalyan askerlerinin barınması için Vali Cemal Bey'den bir bina bulmasını istemişlerdi. Vali Cemal Bey İtalyanlara yaranmak arzusu içinde bulunduğundan yirmi dört saat içinde Dar'ül-Muallimin binasını boşalttırarak İtalyanlara tahsis etmişti. Öyle ki Konya Valisinin bulunduğu bu bina onca öğrencinin eğitim gördüğü Dar'ül-Muallimin binasıydı. Şehir merkezindeki en önemli ilim irfan yuvalarından birisi olan Dar'ül-Muallimin binasının boşaltılarak İtalyanlara teslim

¹⁰ Mehmet Önder, **Milli Mücadele'de Konya Delibaş Hadisesi**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1953.s.44.

¹¹ Gülcan, **Kökenleriyle Konya'nın Delibaşı İsyanı**, s.15.

¹² Cemal Kutay, **Kurtuluşun Kuvvacı Din Adamları**, Aksoy Yayıncılık, İstanbul 1998, s.85.

edilmesi burada okuyan öğrencileri çok üzmüş ve gözyaşları içinde okudukları bu ilim irfan yuvasını boşaltmışlardı¹³.

İstanbul Hükümeti'nin önem verdiği bir şehir olan Konya'yı Milli Mücadele hareketine karşı olanların bir üssü haline getirmeye azmetmiş olan Vali Cemal BeyKuva-yı Milliye ruhunu öldürmek, vatanseverleri ezmek ve Konya'yı millî ülkeye menfi bir merkez haline sokmak için elinden gelebilen her şeyi yapmaktaydı¹⁴.

Konya Valisi Cemal Beybir taraftan İtalyan işgal güçlerinin her talep ve arzularını yerine getirmeye çalışırken bir taraftan da Konya'da kendisine rakip olacak yada faaliyetlerini sekteye uğratacak kimseleri etkisiz hale getirmek için onlarla işbirliği yapmaktaydı. Valinin İtalyanlarla işbirliği yaptığını 12. Kolordu Kumandanının Harbiye Nezaretine gönderdiği telgraflardan da açıkça anlaşılmaktadır. 12. Kolordu Kumandanı bu telgraflarında; Vali Cemal Bey'in Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarıyla işbirliği yaptığını ve halkı belediye binasında topladığını belirtmekte ve devamlı da halka 12. Kolordu'nun Konya'dan gönderilmesi için hükümete baskı yapılması ve şayet hükümet bir çözüm getiremezse İtalyanlara başvurarak onlar vasıtasıyla bunun gerçekleşmesi konusunda telkinler yaptığından bahsetmekteydi¹⁵.

1.3. Konya Halkı'nın İşgaller Karşısındaki Tutumu

İtalyan askerlerinin işgal maksadıyla şehre girişlerini Konya halkı büyük bir dikkat ama aynı zamanda merakla takip etmiştir. İşgal halk üzerinde ciddi bir tesir yaratmamıştır. Hatta taşıdıkları kıyafetlerden dolayı halk İtalyan askerlerini bir askerden ziyade maskara olarak görmüştür. İtalyan askerlerinin Konya'ya gelişini o günlerde genç bir zabıt olarak Konya'da bulunan M. Şevki Yazman İtalyan taburunun şehre girişini hatıralarında şöyle anlatmaktadır:

*“Önde şapkalarında parlak tüylü karabinyeriler, arkadan pelerinlerinin sağ eteğini Sezar gibi sol omzuna atmış at üstünde bordo kapitonalar takip etti, sonrada kırta kırta yürüyen bir sürü çelimsiz yaya mülazımlar ve neferler. Bu ne tuhaf, ne oynak alaydı. Ne sırtkan, ne yılmışkan insanlardı ”*¹⁶

İtalyanların bu şekilde şehre girmesi Konyalıların ve özellikle askerliğini yapmış olanların çok garibine gittiğini anlıyoruz. İtalyanların bu hali Müslüman halk üzerinde ne bir korku ne de mühimseyici bir tesir bırakmamıştı. Askerliğini yapmış yaşlı bir Konyalının

¹³ Avanas, **Milli Mücadele 'de Konya**, s.29.

¹⁴ M. Müfit Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C.I, TTK., yayınları, Ankara 1997. s.316.

¹⁵ Taha Niyazi Karaca, “Milli Mücadele'de Bozkır İsyanları”, **Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl 2004/1, sayı 16.s.173.

¹⁶ M. Şevki Yazman, **İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu?**, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1934, s. 9.

İtalyan askerleri için gülerek söylediği ‘‘*Bunlar asker değil maskara be. Alay içinde böyle kepezelik olur mu? Sonra bu oğlanlarda ne tüy var ne de tüs, Alim Allah pöh demeden kaçarlar*’’¹⁷sözü halkın işgalcilere bakışını gösteren güzel bir örnektir.

Konya halkı İtalyan işgal güçlerine karşı bu tutum içerisindeyken İtalyanlar ise halka dost ve sıcak mesajlar vermek amacıyla ellerinden geldiğince şirin gözükmeye çalışıyorlardı. Ancak yeni bir çevreye gelmiş olmalarının yarattığı bir tedirginliği de askerlerin yüzlerinden anlamak mümkündür. İtalyanların karargâh olarak yerleştikleri Dar’ül-Muallimin binasının önünden geçen halk ya ıslık çalıyor ya da alkış tutuyordu. Nitekim kimilerince İtalyan askeri karargâh binası ‘‘bir işgal alayının garnizonu değil de meşk eden bir musiki okulu’’ olarak görülüyordu¹⁸.

İtalyanlar işgal günlerinde Konya’da ileri gelenlerle iyi ilişkiler içerisinde olmuşlardır. İstanbul’da İtalyan Yüksek Komiseri Kont Sforza ile görüşen Mevlevi Şeyhi Abdulhalim Çelebi Efendi, İtalyanlara pek çok konuda yardımcı olmuştur. O günlerde Konya’dan Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta Abdulhalim Çelebi Efendi; halkın İtalyan işgalinden gayet memnun olduğunu yazmıştır¹⁹. Yine Konya’daki İtalyan birliğinin Komutanı Albay De Bisogno Rodos’taki İtalyan Komutanlığına yazdığı mektupta; ‘‘Halk üzerinde büyük nüfuzu bulunan Çelebi’nin İtalyan taraftarı olduğunu’’ iddia etmiş ve kendilerinden bir otomobil istediğini bildirmiştir²⁰.

Yıldırım Kıtâatı Müfettişi (sonradan II. Ordu Müfettişi) Mersinli Cemal Paşa’nın Konya’dan ayrılması ve 12. Kolordu Komutanı Selahaddin Bey’in de işgal günlerinde gösterdiği mütereddüt tavır Konya Valisi Cemal Bey’in şehirde tam bir hâkimiyet tesis etmesini kolaylaştırmıştır. Özellikle İstanbul’dan Konya’ya ‘‘Heyet-i Nasiha’’nın geldiği günlerde gerek valinin ve gerekse polis müdürünün vatansever halk üzerinde bir baskı oluşturduklarını görüyoruz. Konya’nın vatansever ve duyarlı insanları, her geçen gün artan bu baskıya bir dur demek için bir araya gelerek bir şeyler yapma kararı almışlardı. Nitekim Sivashlı Ali Kemali Efendi şehrin vatanperverliği ile tanınmış Müftü Ömer Vehbi Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi ve diğer bazı güvendiği şahsiyetleri davet etmiş ve bir toplantı yapmıştır. Ali Kemali Efendi toplantıya katılanlara Vali Cemal Bey’in İngilizlere ve İtalyanlara dayanarak icraat yaptığını söylemiştir. Sözlerinin devamında şayet İngilizlerin ve İtalyanların bu kadar az bir kuvvetle şehirde işgalci olarak kalmalarına müsaade edilirse

¹⁷ Avanas, *Milli Mücadele ‘de Konya*, s.34.

¹⁸ Yazman, *İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu*, s. 9-10.

¹⁹ Mevlüt Çelebi, *Milli Mücadele Dönemi’nde Türk İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2002, s.. 89.

²⁰ *Milli Mücadele Dönemi’nde Türk İtalyan İlişkileri*, s. 89.

kendilerine cesaret geleceğini ve Konya'dan sonra diğer şehirlerimizi de işgal edeceklerini belirtmiştir. Bu duruma kayıtsız kalınmamasını ve halkın harekete geçirilerek bir araya getirilmesini ve topluca işgalin protesto edilmesini istemiştir. Sivaslı Ali Kemali Efendiye göre;

*“İcabında fiilî mücadele dahi göze alınmalıdır. Eğer kararlı ve cesaretli olursak bunlar defolur gider, onları vali takip eder. İçimizden idare ilmine âşına, halkın hürmetine sahip, iradesi mutlak bir zatı asîli gelinceye kadar vekil yaparız. Emin olalım ki, bu millet kurtuluşunu temsil edecek layık bir rehber bulacaktır. Mesele bu mesut âna kadar halkı gafletlere sürükleyecek cehalet tahriklerinden masûn bulundurmak, şartları mümkün olduğu kadar ıslah etmektir. Cümlemizin bu kadar dostu, ahbabı, bilhassa yetiştirdiğimiz vatanperver gençler var. Onlar vasıtasıyla halkımıza hakikatleri anlatabiliriz”.*¹⁸

Görüleceği üzere gerekirse işgalcilerle mücadele edilmesini söyleyen Ali Kemali Bey, halka yol gösterecek, liderlik yapacak bir kişinin kendi içlerinden belirlenmesi gerektiği üzerinde durarak özellikle halkı gaflete sürükleyecek cahilce tahriklerin önlenmesi ve mümkün olduğunca halka gerçeklerin söylenmesinin zaruri olduğunu belirtir. Konya'nın vatanperver gençleri vasıtasıyla halkın aydınlatılabileceğine ve herkesin elinden geleni yaparak dostları ve ahbabları vasıtasıyla halkı aydınlatmaları gerektiğini söyler.

Sivaslı Ali Kemali Bey'in bu gayretleri boşa çıkmayacaktır. Bu toplantıyı takip eden günlerde Konya'da birçok mitingin yapılması söz konusu olacaktır.

1.4.İtalyanların Konya Halkına Karşı Tutumları

İtalyanlar tarafından adeta hedef coğrafya haline getirilen ve gizli antlaşmalarla vaat edilmiş topraklar olan Güney Batı Anadolu Bölgesini, Mondros Mütarekesi'nden sonra işgal eden İtalya halkı kazanarak bölgeye hâkim olmaya yönelik bir politika izlemiştir. Bu politikasındaki temel amaç; Halkla kurulan iyi ilişkiler sayesinde İtalyan Endüstrisi için büyük avantajlar sağlayabilecek zenginliğe sahip işgal bölgesini en azından yarı sömürge haline getirmek ve bölgenin zenginliklerini İtalya'ya aktarmaktır. Çünkü İtalya'nın Anadolu coğrafyasından beklentileri iktisadi menfaat temin etmektir.

İtalya'nın işgal politikası esas olarak; işgal bölgesinde yaşayan insanların dostluğunu kazanmak ve bölgenin zenginliklerinden yararlanmak amacına yönelik olmuştur. İşte İtalyanlar aynı gaye ile Konya'yı işgal ettiklerinde halka karşı yumuşak bir siyaset takip

¹⁸ Cemal Kutay, **Kurtuluşun ve Cumhuriyet'in Manevi Mimarları**, Ankara 1972, s. 74.

edeceklerdir. İtalyanların bu yaklaşımında müttefikleri İngiltere ve Fransa tarafından Paris Barış Konferansı'nda yalnız bırakılmalarının da rolü olmuştur.

İtalyanlar Antalya, Burdur gibi işgal ettikleri yerlerde olduğu gibi Konya'da da halka iyi davranmışlardır. Öyleki İngilizler ve Fransızlar işgal ettikleri yerlerde Ermeni ve Rum azınlığa hoşgörü gösterip, onları koruyup kollarken İtalyanlar bu tutumun tam aksi bir icraat yapmışlar ve azınlıklar karşısında Müslüman halka tarafsız davranmışlardır. Halka hoş görünmeye çalışmışlar ve angarya uygulamamışlardır. Aksine şehir halkına yardımcı olmak ve dolayısıyla yaranmak için büyük çaba sarf etmişlerdir¹⁹. Nitekim Heyet-i Nasiha'nın Konya'ya geleceği belli olduğunda İtalyanlar heyeti karşılamak istemişlerdi. Konuyu İstanbul'a bildiren Vali Ali Rıza Bey'e Dâhiliye Nezaretince gönderilen cevabi yazıda; Karşılama kıtasının il safında Osmanlı askerleri ve ikinci safında İtalyan askerleri durmayı kabul ederlerse, karşılamaya katılmalarından memnun kalınacağı bildirilmişti²⁰.

Ancak İtalyanların Konya'da Müslüman halka karşı gösterdikleri bu yakınlığı ve hoşgörülü tutumu samimi görmeyenler de bulunmaktaydı. Nitekim o yıllarda Konya'ya gelmiş olan Damar Arıkoğlu şehirde İtalyan askerlerinin varlığını görmüş ve Müslüman halka karşı takındıkları iyimser tavrın samimi olmadığını anlamıştı. Nitekim hatıralarında İtalyan işgalciler hakkında şunları söylemektedir;

*“Emin bir yer sandığım Konya'ya da itilaf devletleri el atmışlardı. Kendi kendime ya Rabbim! Ne büyük felaket içindeyiz diyerek söylendim... İtalyanların ne müthiş, sinsi bir yılan olduklarını anladım. Milleti uyutmak, benliğinden uzaklaştırmak için nasıl sessizce çalıştıklarını hissettim.”*²¹

Görüldüğü gibi İtalyan askerlerinin samimi olmadıklarını ve halkı uyutmak ve benliklerinden uzaklaştırmak amacıyla sinsice çalıştıkları ifade edilmektedir.

Konya Valisi Cemal Bey'den gördükleri yakınlık İtalyan işgal güçlerini büyük ölçüde rahatlatmış, kendilerini adeta kendi ülkelerindeymişçesine rahat etmeye ve davranmaya başlamışlardı. Hani bir anlamda Konya'nın tapusunu aldıklarını düşünmüşlerdir. Konya halkının sevgisini kazanabilmek için, Trablusgarp'ta, Bingazi'de uyguladıkları o bölgenin şeyhleriyle sıkı münasebet kurarak halkla yakınlaşma politikasını Konya'da da uygulamaya çalışmışlardır. Bu amaçla Konya'daki Mevlevi dedeleriyle ve bilhassa Abdulhalim Çelebi Efendi ile sıkı bir dostluk kurmaya çalışmışlardır. Mevlevi dergâhında

¹⁹ Muammer Gül-A. Bayram-O. Hakkoymaz, **Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosya-Politik Yapısı**, Konya 2003, s.33.

²⁰ Mevlüt Çelebi, **Heyeti Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri**, Akademi Kitabevi, İzmir 1992, s.55.

²¹ Damar Arıkoğlu, **Hatıralarım**, Tan Gazetesi ve Matbaası, İst. 1961, s.93.

yapılan ayinlere sık sık izleyici olarak katılmışlardır. Öyle ki Müslüman halk dergâhta yapılan ayinleri pencereden izlerlerken, İtalyan askerleri mütemadiyen salonda bulunarak izlemişlerdir²². Aynı şekilde İtalyanların şehirde düzenledikleri bazı eğlencelere başta Çelebi Efendi olmak üzere Mevlevi dergâhı mensupları katılmaktaydılar. Nitekim İtalyanların düzenledikleri eğlenceye Mevlana Dergâhı Postnişini Abdulhalim Çelebi Efendi, Vali ve şehrin ileri gelenleri de davet edilmiş ve şehir halkından da kalabalık bir grup bu eğlenceye iştirak etmişlerdir²³.

İtalyanların şehirdeki varlıklarının zamanla etkisini yitirmeye başladığını hatıralarında dile getiren Şevki Yazman, Kuva-yı Milliye'nin kuruluş sürecinde İtalyan askerlerinin Kuva-yı Milliye'ye yardımcı olduklarını bile söylemektedir. Bu hatıralarda anlatıldığına göre, İtalyan askerleri silah depolarını çok iyi korumalarına karşı, Kuva-yı Milliye'nin silah depolarından silah ve mühimmat almalarına kayıtsız kalmışlardır. Bu konuda yazman şunları anlatmaktadır;

“ İzmir işgalinden, Kuva-yı Milliye teşkilatı başladıktan sonra ise hiçbir güçlük çıkarmağa kalkışmadılar. Vakıa mütareke şartlarında vardır diyerek İtilaf Devletleri emrine terk edilen silah depolarının yanında bir iki nöbetçi değil, fakat koca bir muhafız bölüğü görürsünüz. Fakat iş bu depoların içinden silah ve cephaneye gelince ne bu bölüğün ne de kapıdaki nöbetçilerin hiçbir tesiri olmaz. Develer gelir silah ve cephaneyi yükler karadan Aydın Cephesi'ne hareket eder ve fakat bu muhafız bölükleri bunları asla görmez.”²⁴

1.5.İtalyan İşgal Sürecinde Cemal Bey'in(Artin) Konya'daki İkinci Valilik Dönemi

Kısa süren Dâhiliye Nazırlığı'ndan sonra, 7 Nisan 1919'da bu görevinden ayrılan, Hürriyet ve İtilaf Partisi İkinci Başkanı da olan Cemal Bey²⁵ 24 Nisan 1919 tarihli Meclis-i Vükela kararıyla Konya Valiliği'ne ikinci kez atandı²⁶. 14 Mayıs 1919 tarihinde de bu görevine başladı²⁷. İngiliz Muhipler Cemiyeti'nin faal üyesi olması nedeniyle, İngilizlerin bu tayinde büyük rolü oldu²⁸.

Çok enerjik bir kişiliğe sahip olan Cemal Bey Konya'daki valilik görevini önemsiyor ve seviyordu. Bu nedenle Konya valiliğine ikinci defa atanmasında kendisinin bu görevi istemesinin de rolü olmuştu. Vali Cemal Bey ikinci defa atandığı Konya Valiliği görevi esnasında Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın takip ettiği İngiliz yanlısı bir politika uygulamıştır.

²² Gülcan, **Kökenleriyle Konya'nın Delibaşı İsyanı**, s.16.

²³ Recep Çelik, **Milli Mücadele'de Din Adamları**, C.I, Emre Yayınları, İstanbul 1999, s.251.

²⁴ Yazman, **İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu?**, s. 15.

²⁵ Zeki Sarıhan, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü**, , C.I, TTK. yayınları, Ankara 1993.C ,s.216.

²⁶ BOA. 24 Nisan 1335 tarihli Mazbata ve İrade-i Seniyye.

²⁷ Erdeha, **Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler** s. 269.

²⁸ Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, s.72.

Ayrıca Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın yan kuruluşu olan ve Milli Mücadele aleyhtarı faaliyetleriyle bilinecek olan Teali-i İslâm Cemiyeti ile İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin Konya merkezindeki ve ilçelerindeki faaliyetleri desteklemiştir. Denilebilir ki valilik görevindeyken bütün enerjisini Konya'da yeni filizlenmeye başlayan Kuva-yı Milliye ruhunu öldürmek, vatanseverleri ezmek ve şehri “Milli ülküye menfi bir merkez” haline getirmek için sarf etmiştir²⁹.

Konya'da yeniden vali olarak görev yaptığı günlerde İstanbul'da işbaşındaki Damat Ferit Hükümeti ile sürekli bir ilişki içerisinde olmuş, oradan aldığı emir ve talimatları yerine getirmekten bir an bile geri durmamıştır. İlk valiliği esnasında sıkı bir ilişki içerisinde olduğu İtalyanlarla dostluğunu daha da pekiştirmiş ve onları Konya'daki milli faaliyetler aleyhine kışkırtmaya devam etmiştir. Konya'nın cahil, saf ve gafil olan halkını da milli faaliyetler aleyhine kışkırtmaya ve tavır almaya zorlamaya bütün hızıyla devam etmiştir.

Vali Cemal Bey'in Milli mücadele hareketine karşı menfi tutumunu devam ettiren valiler arasında en faal ve etkin bir kişi oluşu başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere milli hareket cephesince de bilinmekte ve faaliyetleri yakından takip edilmekteydi. Mustafa Kemal'in bu valiye yönelik söylediği “*Cemal Bey, Ferit Paşa kabinesinin Anadolu'da en büyük vasıtai icraiyesi ve mühim noktai istinadı idi.*”³⁰ sözü bunun bir ifadesi olmuştur. Mazhar Müfit Bey'de “*Cemal Bey'in bu hareket ve tavrının menfi tesirleri etrafa da sirayet ediyor, tesettürü efkâra sebebiyet veriyor, önümüzde hakikaten bir hail rolü oynuyordu.*”³¹ diyerek Konya valisinin Milli Mücadele aleyhindeki faaliyetlerinin halk üzerinde ne kadar köklü ve etkili bir olumsuz hava oluşturduğunu gözler önüne seriyordu.

Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra Konya Mebusu olarak meclise girecek olan Refik Bey(Koraltan) sık sık ziyaret için geldiği o günlerin Konya'sını ve şehrin Valisi Cemal Bey'in halk üzerindeki menfi tesirlerini hatıralarında oldukça anlamlı cümlelerle dile getirmiştir. Refik Bey Konya Valisi Cemal Bey'in Konya halkını milli hareket aleyhine ayaklandırma, halkı kendi fikir ve düşünceleri doğrultusunda yönlendirerek saltanat ve hilafet etrafında bir araya toplamak istediğini ve bunun için çalıştığını söylemekte ve devamında “*Vali, çevrede âdeta bir terör yaratmıştı. Vatandaşlardan iki adamın yan yana gelmesi sanki*

²⁹ Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, s.72.

³⁰ Atatürk, Mustafa Kemal, **Nutuk**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004s.117.

³¹ M. Müfit, Kansu, **Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber**, C.I, TTK., Yayınları, Ankara 1997.s.316.

bir suçtu. Bütün idareye, hatta adliyeye dahi tahakküm yoluna girmişti” diyerek Vali Cemal Bey’in hem halk hem de resmi memurlar üzerinde yaptığı baskıyı ifade etmeye çalışmıştır³².

Cemal Bey’in Konya valiliği esnasında halk adeta ikiye bölünmüştü. Halkın bir kısmı milli menfaatleri korumaya çalışıp, milli hareket lehine tavır koyarken, diğer bir kısmı ise İstanbul’daki Damat Ferit Hükümeti lehine tavır koyarak milli harekete tavır alıyorlardı. Vali Cemal Bey’in ikinciler lehinde tavır koyması şehirde milli faaliyetler aleyhinde olanların elini güçlendirmekteydi. Bunda Konya’da bulunan 12. Kolordu Komutanı’nın şehirdeki bu faaliyetler karşısında tavrını net olarak koyamamış olması, valinin işini kolaylaştırmış ve yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Konya “Milli hareket aleyhinde faaliyet gösteren bir merkez” haline getirilmişti. Diğer bir ifadeyle adeta Damat Ferit Kabinesi’nin Anadolu’daki bir kalesi olmuştu. Özellikle de İkinci Ordu Müfettişi Cemal Paşa’nın(Mersinli) şehirden ansızın ayrılarak İstanbul’a dönmesi Konya Valisi Cemal Bey’in işine yaramış adeta Konya ve çevresinde tek söz sahibi olmasını sağlamıştı.

Ordu ve Kolordu komutanlarının zamansız bir şekilde ayrılması Konya’da Kuva-yı Milliye’nin gelişmesi ve milli Mücadele fikrinin milletçe benimsenmesi için çalışanları zor durumda bırakmış, ümitsizliğe düşmelerine neden olmuştu. Neticede valinin baskısı karşısında sinmişlerdi.

Vali Cemal Bey’in hapishanedeki cani ve katillerin birçoğunu serbest bırakarak silahlandırması Konya’da asayiş ve huzuru bozmuş, halkın ve milli faaliyet taraftarlarının huzur ve güvenliğini bozmuştu. Bununla da yetinmeyen Vali Cemal Bey, bölgede Kuva-yı Milliye aleyhtarı bir isyanın çıkmasını sağlayacak her türlü olumsuz fiil ve icraatlarda da bulunmuştu.³³Nitekim Vali Cemal Bey’in Konya’dan kaçmasından sonra bu konuyla ilgili olarak Harbiye Nezareti’nden Konya’daki 12. Kolordu Kumandanlığı’na gönderilen şifreli telgrafta; Cemal Bey’in görevi süresince bir takım serserileri, zabitanı vurmak için hapisten çıkararak etrafında topladığı,askeriyeye ait depoların işgali için İtalyanları teşvik ettiği, depoların başına İtalyan nöbetçiler diktirdiği hususlarında tahkikat yapılması ve sonucunun da süratle bildirilmesi isteniyordu³⁴.

Vali Cemal Bey’in Konya’da özellikle askeri birlik komutanlarını ve kendisiyle hem fikir olmayan mülki yöneticileri ve idarecileri mütemadiyen İstanbul’a Harbiye ve Dâhiliye Nezaretleri’ne şikâyet ediyor ve onların görevden alınmasını talep ediyordu. Şehir halkından gelen bazı duyumları abartıyor ve bunları İstanbul’daki hükümete büyük olaylar olarak

³² Coşkun Ertepinar, **Bir Politikacının Anıları(Refik Koraltan)**,Hacettepe-Taş Yay., Ankara 1999,s.107.

³³**Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, Genelkurmay Basımevi, C. II, Ankara 1965, s.66.

³⁴**ATASE** .Kutu:198,Gömlük:145,Belge:145-1

yansıyordu. Nitekim 24 Mayıs 1919 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telde, Konya'da İttihatçıların faaliyette bulunduğu ve halkın galeyanda olduğunu, halkı galeyana getirenlerin ise Fahrettin Bey ile Salih Beyler olduğunu bildırıyordu. Ancak söylediklerini destekleyecek bir delil ortaya koyamıyor, ancak “bazı havaliden istidlal edilmektedir” diyerek duyumlarla bu kanaate ulaştığını söylüyordu.

Yine aynı şekilde 26 ve 27 Haziran günlü şifre tellerinde Konya'da “*milli teşkilatın*” hızla gelişme gösterdiğini ve Konya teşkilatının Topçu Kumandanı İzzet Bey tarafından yapıldığını, Temmuz ayındaki telgraflarında ise Konya'da halkın galeyana gelerek ayaklanma çıktığını ve mülki otorite ile askeri otoritenin büyük bir çatışma içerisinde olduğunu bildırıyordu. Valinin bu iddiaları üzerine Dâhiliye Nezareti durumu 12. Kolordu Kumandanlığından sormuştu. Kolordu komutanlığınca yapılan tahkikat ve tespitlerde Vali Cemal Beyin halkın galeyanda olduğu ve ayaklanma çıktığı iddialarının gerçeği yansıtmadığı ortaya çıkıyordu. Bu durum üzerine Dâhiliye Nezareti Konya Vilayeti'ne gönderdiği teldeki yazısıyla Vali Cemal Beye hitaben “*mübalağlı rivayat-ı müheyyiceye bila-tahkik kapılmayınız*” uyarısı yapıyordu.

Görüleceği üzere Vali Cemal Bey olayları abartarak hükümetin dikkatini Konya üzerine çekmeye çalışıyordu. Ancak kendisinin İstanbul'a Konya'yı jurnallediği ve ayaklanma çıktığını iddia ettiği tarihlerde İtilaf Devletleri tarafından hazırlanan muhtelif bölgelerdeki asayiş raporlarında Konya bölgesinde halkın sükûn içerisinde olduğu, Rum ve Ermenilerin emniyet içerisinde buldukları bildiriliyordu³⁵.

Vali Cemal Bey'in çalışmalarını yakındantakip eden merkezi Ankara olan 20. Kolordu'nun komutanı Ali Fuat Paşa, Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye'ye çektiği telgrafta Konya Valisi ile ilgili tasavvurunu dile getirmiştir. Bu telgrafında Ali Fuat Paşa şunları söylemiştir;

“Malum iki validen birisinin tevkif ve teb’idi hususu derdesti icradır. Konya Valisi’nin teb’idi hakkında birçok teşebbüsat icra edilmiş ise de henüz bir cevap alamadım. Kongre Heyet-i Temsiliye’since bu hususun ayrıca temin edilmesini münasip görüyorum.”

Görüldüğü üzere 20. Kolordu Komutanı Konya valisinin bir an önce tedibini istemekte ve bu konuda yapılan müracaatlara bir an önce cevap verilerek, acilen tedbirler alınmasını istemektedir.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi Vali Cemal Bey'in aleni olarak Kuva-yı Milliye aleyhindeki faaliyetleri ve bir anlamda sırtını İtalyanlara dayayarak icraatta bulunması

³⁵ Taha Niyazi Karaca, “Milli Mücadele’de Bozkır İsyancıları”, s.173.

Konya'daki önemli bazı Kuva-yı Milliyecileri rahatsız etmiş ve bazı tedbirler ve faaliyetler içerisine girmelerine neden olmuştur. Nitekim başta Sivaslı Ali Kemali, Mehmet Vehbi Efendi, Gilisralı Hacı Tahir Efendi, Müftü Yalvaçlı Ömer Vehbi Efendi olmak üzere diğer bazı vatanseverler toplanıp: “*Vali burada İngilizlere ve İtalyanlara istinad ediyor. Bunlar çok azlıktırlar. Eğer İtalyan ve İngilizlerin bu kadar az kuvvetle şehirde beldeyi işgal etmiş olarak kalmalarına müsaade edilirse kendilerine cesaret gelir. Öteki şehirlerimizi de ele geçirirler. Lakayt kalınamaz...*” kararını almışlardı. Bu kararın alınmasını takip eden günlerde Konya’da mitingler yapılmaya çalışıldı. Konya Kuva-yı Milliyecileri bir taraftan mitingler yaparlarken Sivas’taki Heyet-i Temsiliye’de her ne pahasına olursa olsun Vali Cemal Bey’in Konya’dan uzaklaştırılması kararını almıştır.

Vali Cemal Bey için yıllar sonra Nutuk’ta yaptığı değerlendirmede Mustafa Kemal Paşa şunları söyleyecektir; “*Yurt ve Ulusa karşı yabancılara dayanarak işlemiş olduğu hayınca eylemler... Orada bulunan yabancılardan da tiksintisine neden olduğundan, kendisi ulusla karşı karşıya bırakılmıştır.*”³⁶ Mustafa Kemal yabancılara dayanarak Konya’da milli hareket aleyhinde faaliyette bulunan Cemal Bey’i “hainlikle” suçlamıştır. Yaptığı icraatlarla işgalci devletlerin dahi tepkisine neden olan Konya valisi halkla da karşı karşıya gelmiştir.

Konya Valisi’nin işbaşındaki Damat Ferit Paşa Hükümeti’nin icraatlarındaki yanlışlıkları ve takip ettiği politikaların eksikliğini bizzat İstanbul’a giderek ortaya koymak ve hükümeti uyarmak için Dahiliye Nezareti’ne bir telgraf çekerek izin istemişti. Vali Cemal Bey telgrafında şunları söylüyordu:

“ Ahval-i dahiliyenin almış olduğu şeklin vahametini tamamen arz ve tedabiri semai ittihaz edebilmek için her halde şifahen izahat vermek mecburiyetindeyim. Bu babda fiilen yazamayacağım noktaları sükûtuna bırakacak olur isem hala icraatta mütereddit gördüğüm kabine-i heyet-i fehmanesini ikaz etmiş olacağım. Binaenaleyh seran her halde İstanbul’a avdetime müsaade buyurulmasını şiddetle intizar eylerim. ”³⁷

Ancak bu talebi kabul edilmeyen Vali Cemal Bey 29 Temmuz 1919’da bir kez daha Dahiliye Nezaretine telgraf yazısı göndererek kendisini seri bir şekilde dinlenmesi için İstanbul’a çağrılması istemiştir³⁸. Bu kez izin talebi kabul edilen Cemal bey 10 gün izinli sayılarak Ağustos ortalarında İstanbul’a gitmiştir.

Vali Cemal Bey’in İstanbul’dan döndükten sonra da Kuva-yı Milliye aleyhindeki faaliyetlerini daha da artırarak devam ettirmiştir. Bu kez Konya ve çevresinde özellikle de

³⁶ Ahmet Atalay, **Milli Mücadele’de Konya Kuva-yı Milliyecileri**, Damla Ofset, Konya 1997. s.15.

³⁷BOA., DH.KMS., No:50-2/3.

³⁸BOA., DH.KMS., No:50-2/6.

Bozkır'da çok etkili bir Nakşibendi tarikatı şeyhi Zeynel Abidin Hoca'nın taraftarlarıyla sıkı işbirliğine girmiştir. İstanbul'dan aldığı emir üzerine halka Kuva-yı Milliyeciler'in hareketinin "*İttihatçıların hareketi olduğunu*" ve "*Bolşevikliği benimsediklerini, Anadolu'ya takım takım Bolşevikler'in girdiği*" yalanını yaymaya çalışmıştır.

Konya'daki Rum ve Ermeni azınlığı ile işbirliğinde bulunan Vali Cemal Bey, yaptığı açıklamalarda "*ben Müslümanların muhafaza-ı hukuku için değil, Rum ve Ermenilerin istirdat hakları için geldim*" diye beyanatta bulunuyordu. Ermeni tehciri konusunda da verdiği beyanatlarda İttihatçıların Anadolu'da 800 bin Ermeni'yi öldürdüklerini açıklayarak adeta Ermenilerin propagandalarına destek veriyordu.

Sadrazam Damat Ferit'e çektiği telgraflarda "*Hükümeti Kuva-yı Milliye karşı şiddetli davranmamakla*" suçluyordu. 1919 Eylül ayına gelindiğinde Kuva-yı Milliye düşmanlığını en uç noktaya çıkararak Vali Cemal Bey, Eylül başlarında Sivas'ta düzenlenecek Kongre'ye Konya'dan temsilci katılmasına mani olmuş, gitmek isteyen delegelere izin vermemiştir. Hatta kendisi gibi Milli Mücadele'ye karşı olan Elazığ Valisi Ali Galip ve Ankara Valisi Muhiddin Paşa'nın hazırlayacağı kuvvetlerle birleşerek Sivas'ı basarak kongreyi dağıtmak istiyordu³⁹.

Milli Mücadele'yi de İttihatçıların bir faaliyeti olarak gören Vali Cemal Bey, Konya'da İttihatçı olarak bilinen şahısları, tevfik edip, sürdürdüğü gibi devlet dairelerinden de attırıyordu. Bir taraftan münevverleri baskı altına alırken, onları tabiri caizse dağıtan, ezen Vali diğer taraftan da amacı Milli Mücadele'ye hizmet ve yardım olan topluluklara ve cemiyetlere hayat hakkı vermemiştir. Nitekim Konyalı aydınların oluşturduğu İhtiyat-ı Zabitan Cemiyeti bu şekilde kapatılan cemiyetlerdendi⁴⁰.

Vali Cemal Bey Milli Mücadele'ye yakın duran her kim olursa onu durdurmayı bir görev kabul ediyordu. Pek çok Konyalı vatansever o dönemde Cemal Bey'in hışmına uğramaktan kurtulamadı. Mesela Mehmet Muhlis Bey, Milli Mücadele fikrini benimsemesinden dolayı Konya Valisi Cemal Bey'in birçok baskılarına maruz kaldı.⁴¹ Mevlâna Dergâhı Postnişini Çelebi Efendi de Valinin hışmına uğramıştı. Cemal Bey Konya Valiliği esnasında Çelebi Efendi'yi yakından takip etmiş olmalı ki, Dâhiliye Nazırlığı

³⁹ Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, s.80.

⁴⁰ Avanas., **Milli Mücadele'de Konya**, s.60.

⁴¹ Avanas, **Milli Mücadele'de Konya**, s.53.

görevinde iken, Çelebi Efendi'nin, 28 Şubat 1912 tarihli ve 21 Temmuz 1918 tarihli iki mektubuna dayanılarak görevden alınması talep etmiştir⁴².

Davavekili Refik Bey(Koraltan) da Valinin takibine uğrayanların arasında idi.⁴³ Cemal Bey'in takibine uğrayan bir diğer vatansever de Mehmet Vehbi Hoca idi. Vehbi Hoca'nın Milli Kuvvetler lehindeki temaslarından korkan Cemal Bey, Hadimli Hoca'yı göz hapsine almış ise de yıldıramamıştır.⁴⁴ Gerçekten de Mehmet Vehbi Efendi; Kuva-yı Milliye ruhunun Konya'da ilk destekleyicisidir. Ateşli vaazlarıyla halkı Milli Mücadele'ye teşvik etmiştir. Yine Kuva-yı Milliye Teşkilatı'nın menafi-i Millet iktizasından olduğunu her yerde söyledi. Gizliden gizliye bazı subaylarla görüşmüştür.

Aynı günlerde Vali Cemal Bey Konya'dan asker alımının engellenmesi için jandarma ve polis teşkilatına emir vermişti ki, bütün bunlar Valinin özellikle Temmuz ayından itibaren milli kuvvetlere karşı savaş açmış olduğunu gösteriyordu. Bunda İkinci Ordu Müfettişi Cemal Paşa'nın(Mersinli) bölgeden 1 Temmuz 1919 tarihinden itibaren izinli olarak ayrılmasının önemli bir rolü olmalıdır⁴⁵

Konya Valisi Cemal Bey'in Sivas Kongresi'ne Konya'dan delege gönderilmesini de engellediğini görüyoruz. Eylül başlarında Sivas'ta toplanacak olan Kongre'ye bütün vilayetlerden olduğu gibi Konya'dan üç delegenin gönderilmesi istenmişti. Ankara'da 20. Kolordu Komutanı olarak görev yapan Ali Fuat Paşa'da Sivas'a gönderilecek delegeleri Kolordu imkânlarıyla güvenilir bir şekilde Sivas'a ulaştıracağını Konya'daki II. Ordu Müfettişliğine bir yazı olarak bildirmişti⁴⁶.

Ancak Vali Cemal Bey, Sivas Kongresi için seçilecek delegelere kolaylık gösterilmesini isteyenleri hemen İstanbul'a Damat Ferit Hükümetine jurnal etmişti. Nitekim bilahare Damat Ferit imzalı olarak Konya valiliğine gönderilen bir genelge de "*Anadolu'da meydana gelmiş olan karışıklıktan dolayı teessüflerini bildiriyor ve Anayasa'ya göre Yasama Meclisi'nin ancak İstanbul'da Padişah'ın "Ma'rifetiyle küşat edilmesi" lazım geldiği, bunun dışındaki hareketlerin Padişah'ın arzularına ve vatanın yüksek menfaatlerine aykırı olduğunu bu sebeple de menedilmesi gerekeceğini*" bildiriyordu⁴⁷.

Vali Cemal Bey, 4 Eylül'de toplanan Sivas Kongresine Konya merkezinden delege göndermediği gibi, kongrenin heyetinin aldığı İstanbul Hükümeti ile resmî haberleşmeyi

⁴² Feridun Ata, **İşgal İstanbul'unda Tehcir Yargulamaları**, TTK. Yayınları, Ankara 2005, s.114.

⁴³ Ertepinar, **Bir Politikacının Anıları(Refik Koraltan)**,s.110.

⁴⁴ Mehmed Vehbi, **Büyük Kur'an Tefsiri**, Üçdal Neşriyat, C.I,İst. 1979, s.12.

⁴⁵ Karaca, "**Milli Mücadele'de Bozkır İsyamları**", s.173.

⁴⁶ Selahattin Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II, MEB., İst. 1991, s.124.

⁴⁷ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, C. II,s.124.

kesme kararına da karşı çıkmış ve İstanbul’la yani Damat Ferit Hükümeti ile ilişkilerini sürdürmüştür

Sivas Kongresi esnasında Konya’nın dadahil olduğu birkaç vilayet hariç ki -bunlar Ankara, Trabzon, Kastamonu – bütün iller Kuva-yı Milliye’nin saflarına katıldılar. Bu vilayet valileri içinde enerjisi, tecrübesi ve akıl almaz entrikaları ile en kuvvetlisi Cemal Bey’di. Nitekim kongreden sonra diğer vilayetler milli teşkilata kazanıldığı halde, Konya hâlâ hükümete bağlılığını devam ettirdi. Vali şehirdeki kuvvetini halktan değil, anlaşıldığı üzere Rum, Ermeni azınlığı ile işgal kuvvetlerinden, Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensupları Zeynel Abidin Efendinin taifesi ile Teal-i İslam Cemiyeti üyelerinden alıyordu. Bu kuvvetlere dayanarak “*Ferit Paşa’nın en büyük vasıta-ı icraiyesi ve en mühim nokta-i istinadı*” oldu.

Bütün Müdafa-i Hukuk cemiyetlerinin yürütme organı olan ve Mustafa Kemal’in başkanı olduğu Heyet-i Temsiliye Konya’daki bu duruma daha fazla göz yumamazdı. Konya’nın Kuva-yı Milliye’ye kazandırılması zamanı gelmişti. Fakat bunun içinde de “*Esaslı şekilde mücadele etmek, her ne pahasına olursa olsun Cemal Bey’i şehirden uzaklaştırmak*” lazımdı. Sonunda Cemal Bey’in “*Taht-ı hükmünde*” bulunan Konya’ya “*maksadı yakında anlamış olan*” Refet Bey’in gönderilmesi uygun görüldü.⁴⁸ Mustafa Kemal Sivas’ta Valinin tutuklanması kararını açıklamıştı⁴⁹.

Refet Bey’in Heyet-i Temsiliye tarafından büyük bir kuvvetle gönderildiği haberinin Konya’da duyulması, halk arasında büyük bir heyecan yaratmıştı. Refet Paşa’nın kuvvetleriyle Konya üzerine yürüdüğü günlerde Damat Ferit Paşa’nın ölü yada diri ele geçirilmesini emrettiği Beyşehir’deki Süvari Alay Kumandanı Binbaşı Nazım Bey beraberindeki askeri birlikle Konya önlerine gelmiş ve çevredeki hakim tepeleri tutmuştur. Binbaşı Nazım Bey Konya valisinden şehri terk etmesini istemiş, bir anlamda onu tehdit etmiştir.

Vali Cemal Bey, Refet Bey Kumandasındaki kuvvetlerin Konya’ya yürüdüğünü öğrendiğinde halkın kendi yanında yer aldığını düşünmüştü. Ancak halkın aleyhinde olduğunu görmüş ve kendince bazı tedbirler almak istemişti. Nitekim hapishanedeki mahkûmları serbest bırakarak silahlandırıp Kuva-yı Milliye’ye karşı kullanmak istemiştir. Ancak bu fikrini gerçekleştirememişti. Ayrıca Konya’da bulunan İngiliz ve İtalyan siyasi temsilcileri, azınlıkların zarar görebileceği endişesiyle milli kuvvetlere direnme fikrine karşı

⁴⁸ Avanas, **Milli Mücadele’de Konya**, s.84.

⁴⁹ M. Tayyib Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, Ankara 1965, s.495.

çıkılmışlardı. Ayrıca şehrin ileri gelen Kuva-yı Milliyecileri de validen bir an önce Konya'yı terk etmesini istemişlerdi.

Durumun her geçen gün kendi aleyhine döndüğünü gören Vali Cemal Bey, tek çarenin şehri terk etmek olduğunu, Konya'dan kaçmak olduğunu görmüştür⁵⁰. Nitekim 25'i 26 Eylül'e bağlayan akşamı 25 polisin himayesinde⁵¹ İstanbul'a hareket eden trenin un çuvalları ile dolu bir yük vagonuna binerek gizlice kaçtı⁵².

İstanbul'a gizlice kaçan Vali Cemal Bey'in firar etmesi gazetelerde: "*Anadolu'da Damat Ferit'in son mukavemet noktası da çöktü*" , "*Konya da Kuva-yı Milliye'ye katıldı*" başlıklı haberlerle verilmişti⁵³.

Valinin kaçmasından sonra Vali Vekili sıfatıyla göreve başlayan Mehmet Vehbi Efendi Konya'nın ileri gelenleriyle bir toplantı yapmış, Müftü Ömer Vehbi ve Mümtaz Bahri Koru'yla birlikte Konya'nın millî iradeye bağlı olduğunu Süvari Alay Kumandanı Binbaşı Nazım'a bildirerek, Konya'nın kan dökülmeden Kuva-yı Milliye'nin eline geçmesini sağlamışlardır. Bu anlaşmayla birlikte Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya'da serbestçe faaliyetlerine başlarken, Binbaşı Nazım da Refet Bey'le görüşükten sonra Beyşehir'e geri dönmüştür.

İKİNCİ BÖLÜM

İZMİR'İN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİNE TEPKİ OLARAK KONYA MERKEZİNDEN VE İLÇELERİNDEN GÖNDERİLEN PROTESTO TELGRAFLARI

Yunanistan, Osmanlı Devleti'nden ayrılıp bağımsızlığını ilan ettiği(1829) andan itibaren kendisine yeni hedefler belirleyip "*Megali İdea*"⁵⁴ doğrultusunda "*Büyük Yunanistan*"ı oluşturma yönünde bir siyaset takip etmiş, Trakya ve Batı Anadolu

⁵⁰Önder, **Milli Mücadele'de Konya Delibaş Hadisesi**, s.61, İstiklal Harbi Gazetesi, Yeni İstanbul Yayını, 27 Eylül 1919, No:119, S.1.

⁵¹**Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi**, C. II, s. 68.

⁵²**A.T.A.S.E.** ,Kutu:59,Gömlek:46.

⁵³Atalay, **Milli Mücadele'de Konya Kuva-yı Milliyecileri**, s.15.

⁵⁴ Yunan devlet adamı ve aynı zamanda tarihçi olan Panoyatis Pipinellis "*Megali İdea*" fikrini şöyle tanımlamaktadır: "...Yunan varlığının anlamı, Yunanistan'ı, tüm Yunan ırkını bir sınır içinde toplayacak, birleşik, ulusal bir devletin çekirdeği haline gelmeye zorluyordu. Herkes kendisini Bizans İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma hayaline kaptırmıştı". Bkz, R. Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Cilt: I, Üçüncü Basım, TTK, Ankara-1995, s. 30; "*Megali İdea*" fikrinin ortaya çıkışı ve Yunanistan'ın genişleme siyaseti hakkında geniş bilgi için, bkz, Zafer Çakmak, **İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi (1919-1922)**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul-2007, s. 35-55.

istikametinde genişleyebilmek için çaba sarf etmiştir⁵⁵. Nitekim I. Dünya Savaşı'na, Osmanlı Devleti'nin paylaşımında Trakya ve Batı Anadolu topraklarından pay almak karşılığında İtilaf Devletleri safında katılan Yunanistan, Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'ndan yenik ayrıлып Mondros Mütarekesi'ni imza etmesiyle birlikte Trakya ve Batı Anadolu'yu "*Megali İdea*" çerçevesinde kendi topraklarına katmak için büyük bir fırsatın elde edildiğini düşünmüştür. Hâlbuki Yunanistan'ın işgal sonucunda ilhak etmeyi amaçladığı İzmir ve çevresi I. Dünya Savaşı esnasında yapılan gizli antlaşmalarda İtalyan işgal sahası olarak kabul edilmişti. Öncelikle 26 Nisan 1915'te Londra'da, İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya arasında imzalanan gizli bir antlaşma ile Antalya bölgesi İtalyan işgal sahası olarak kabul edilmişti. Daha sonra ise 17 Nisan 1917'de St. Jean de Maurienne antlaşması ile de Batı Anadolu'nun İzmir'den başlayıp Konya'ya kadar uzanan geniş bir bölgesi İtalya'ya bırakılmıştı⁵⁶. Yunanistan'ın "*Megali İdea*" hedefine dâhil olan İzmir ve çevresinde hak iddia edebilmesi için öncelikle bölgede hak iddiasında bulunan diğer bir devlet olan İtalya'yı bertaraf etmesi gerekmektedir. Bunun için de, İngiltere, Fransa ve Amerika gibi büyük devletlerin desteğini sağlaması gerekmektedir. Yunanistan, İtilaf Devletleri'nin desteğini sağlamak ve Paris Barış Konferansı'nı etkilemek amacıyla Venizelos başkanlığında bir heyeti Paris'e gönderdi. Venizelos, İzmir ve çevresinde Rum nüfusunun hâkim unsur olduğunu iddia etmiş ve bu iddialarını İngiltere, Fransa ve Amerika'ya kabul ettirmeyi başarmıştır. Oysa Amerika, yayınladığı Wilson Prensipleri ile "*Osmanlı Devleti'nin Türklerle meskûn kısımlarının istiklaline dokunulmayacağı vaadinde*"⁵⁷ bulunmuştu. Osmanlı Devleti yetkilileri de, İtilaf Devletleri'nin I. Dünya Savaşı'nı kazanmasında büyük rolü olan Amerika'nın, Wilson Prensipleri adı altında dünya kamuoyu önünde verdikleri sözün yerine getirileceğinden kuşku duymuyorlardı. Yine bu prensiplerle bütün milletler için kabul edilen "*milletlerin, kendi mukadderatlarını, kendilerinin tayin hak ve selahiyeti*" maddesi de Osmanlı umumî efkârını

⁵⁵ Nitekim Yunanistan, İstanbul merkezli bir Bizans-Yunan İmparatorluğu'nun oluşturulması adına politika güdüyor ve bunun hayalini kuruyordu. Bkz, Adnan Sofuoğlu, "*Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri*", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: X, sayı 28, Mart-1994, s. 211.

⁵⁶ Bekir Sıtkı Baykal, "*İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu'daki Tepkileri*", Atatürk Konferansları III (1969), TTK, Ankara-1970, s. 110-111; Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara-1974, s. 45; Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hür Yayın, İstanbul-1981, s. 139-140; Ali Çetinkaya, *Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1993, s. 3; İtilaf Devletlerinin Osmanlı Devleti'ne yönelik paylaşım projeleri için, bkz, Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul-1991, s. 151-155.

⁵⁷ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt: I, Üçüncü Basım, Ankara-1992, s. 121; Mondros Mütarekesi görüşmeleri esnasında İngiliz murahhaslarının Türk murahhaslarına gösterdikleri ilgi ve mütarekenin imzasından sonra Amiral Calthorpe'un Bahriye Nazırı Hüseyin Rauf'a gönderdiği gizli mektupta, mütareke koşullarında doğan bazı anlaşmazlıkların giderilmesi adına verdiği sözler Hüseyin Rauf Bey ve diğer Türk heyetini umutlandırmıştır. Ve heyet, İstanbul'a dönünce imza edilen mütarekenin umut verici bir gelişme olduğunu dile getirmişlerdir. Bkz, Sonyel, *Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Cilt: I, s. 8.

rahatlatıyordu⁵⁸. Fakat İtilaf Devletleri'nin Mondros Mütarekesi'nin yedinci maddesi ile “güvenliklerini tehdit eden herhangi bir stratejik noktayı ele geçirmek hakkına” sahip olmaları, herhangi bir sebeple de olsa işgallere hukukî zemin hazırlar durumdaydı⁵⁹. Nitekim Venizelos, hem Wilson prensipleri hem de Mütareke'nin yedinci maddesi mucibince İzmir ve çevresinin Yunan işgal sahası olarak kabul edilmesi gerektiğini ısrarla savunmaktaydı. Venizelos'un Wilson Prensipleri'ne dayanarak Yunanistan'a bırakılmasını istediği İzmir'e ait nüfus istatistiğine göre; İzmir Sancağı'nda 449.044 Rum, 219.494 Türk, İzmir şehrinde ise 243.879 Rum, 96.250 Türk yaşamaktaydı⁶⁰. Venizelos, gerçek dışı olan ve daha ziyade patrikhane kayıtlarına⁶¹ dayanan bu iddialarını İngiltere, Fransa ve Amerika'ya kabul ettirmeyi başarmıştır⁶².

Venizelos nüfus istatistiği yönündeki iddialarının yanında İzmir ve çevresinde Rumlara mezalim uygulandığını da iddia edip Mütareke'nin yedinci maddesinin uygulamaya konulmasını da talep etmiştir. Venizelos, Osmanlı idaresindeki Rumların ve diğer azınlıkların emniyetlerinin bulunmadığını, Osmanlı Devleti'nin azınlıkları idare etmek, koruyup kollamaktan aciz olduğunu dolayısıyla da Trakya, Batı Anadolu, İzmir ve çevresinin Osmanlı idaresinden koparılması gerektiğini dile getirmiştir. Delil olarak da çantasından çıkardığı telgrafları göstermiştir. Bu telgraflarda; İzmir'de Türklerin azınlıklara korkunç zulümler

⁵⁸ Bıyıklıoğlu, **Trakya'da Millî Mücadele**, Cilt: I, s. 121.

⁵⁹ Mondros Mütarekesi ve tatbikatı hakkında geniş bilgi için bkz, **Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı**, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara-1999, s. 20-285; Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 23-37; Padişahın; İngilizlerin mütareke şartlarını öğrendiği zaman İzzet Paşa'ya şunları söylediği rivayet edilmektedir: “*Bu şartları, çok ağır olmalarına rağmen, kabul edelim. Öyle tahmin ederim ki, İngilizlerin doğuda asırlarca devam eden dostluğu ve lütfkâr siyaseti değişmeyecektir. Biz onların müsamahasını daha sonra elde ederiz*”. Bkz, Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri**, Çev: Cemal Köprülü, TTK, Ankara-1991, s. 2.

⁶⁰ Venizelos'un iddiaları yanında Osmanlı Devleti'nin 1917 yılına ait resmî kayıtlarına göre İzmir Sancağı'nda 414.955 Türk, 143.801 Rum, 46.801 diğer unsurlar yaşamaktadır. Bkz, Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, s. 104; Venizelos'un iddialarına göre Aydın ve Bursa vilayetlerinde 1.013.195 Rum bulunuyordu. Osmanlı Hükümeti'nce Paris Barış Konferansı'na sunulan nüfus istatistiğine göre ise İzmir'i de içine alan Aydın vilayetinde 1.249.067 Türk, 299.097 Rum, 20.287 Ermeni yaşamaktaydı. Bkz, **Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi 1'nci Kısım**, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara-1999, s. 5-6; Nüfus hareketi hakkında geniş bilgi için, bkz, Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 39-63.

⁶¹ Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, 351 No'lu Dipnot, s. 103; Amerikalı Profesör A. Lyber'in 1922 Nisanı'nda yazdığı ve 1918-1919 tarihlerinde Yunan İmparatorluğunu diriltmek için harcanan çabaları anlattığı bir yazısında “*Türk Trakya'sında ve İzmir dolaylarında nüfus durumu, halkın isteği ve ekonomik koşulların, bu bölgelerin Yunanistan'a verilmesini haklı çıkarıp çıkarmayacağını öğrenmek için Paris Konferansı yerinde soruşturma yapmak zahmetine bile katlanmamıştı. Oysa 1919'da Trakya ve Küçük Asya'nın İzmir dolaylarındaki Türkler büyük çoğunluğu teşkil ediyordu.*” demekte ve Yunan iddialarının gerçekte alakası olmadığını açık bir dille vurgulamaktadır. Bkz, Sonyel, **Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Cilt: 1, s. 32.

⁶² Venizelos'un İngiltere ve Fransa'ya iddialarına kabul ettirmesinde İtalyan'ın Akdeniz'de önemli bir güç olmaya çalışması önemli bir etkidir. Özellikle İngiltere İtalya'nın bölgede etkili bir güç haline gelmesini istememiştir. Böylelikle de hem Yunanistan isteklerinin karşılanması sağlanmış, hem de İtalya'nın Akdeniz'de büyük bir güç olmasının önüne geçilmiştir. Bkz, Baykal, “**İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...**”, s. 112-113; Paris Barış Konferansı'nda İtalya'nın tutumu ve İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi yönündeki kararlara tepkileri için, bkz, Mevlüt Çelebi, **Millî Mücadele'de Türk-İtalyan İlişkileri**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-2002, s. 40-49.

yaptıkları, Türklerin esas gayelerinin ise azınlıkları imha etmek olduğu anlatılmıştır. Bu durumu önlemenin tek yolunun ise İzmir'in işgali hususunda Yunanistan'a yetki verilmesi olduğunu ısrarla savunmuştur⁶³. Bütün bu propagandalar neticesinde Paris Barış Konferansı'nda İngiltere, Fransa ve Amerika, Yunanlıların İzmir'e kuvvet çıkarmaları teklifini 6 Mayıs 1919'da kabul etti⁶⁴ ve Yunanistan derhal işgal hazırlıklarına başladı.

2.1.İzmir'in İşgali

Yunanistan, Paris Barış Konferansı'nda işgal hakkını elde ettikten sonra İzmir'e asker çıkarma yönünde hazırlıklara girişti. Nitekim işgal kararı Venizelos'a tebliğ edilir edilmez, Venizelos "...bildirdiğim askerî kuvvetler derhal İzmir'e gönderilmelidir"⁶⁵ mealinde Yunan genel karargâhına telgraf çekmiştir. Bunun üzerine derhal harekete geçen Yunan Askerî Şurası da 1. Tümenin İzmir'e çıkarılmasını kararlaştırmıştır. Amiral Calthorpe 14 Mayıs'ta İzmir limanına gelerek aynı gün saat dokuz da Ali Nadir Paşa ve Vali İzzet Bey'e birinci notasını tebliğ etmiştir. Bu notaya göre; "*İzmir istihkâmâtı ile civarı ve müdafaa tertibatını haiz bulunan arazi Mondros Mütarekesi'nin yedinci maddesi gereğince*" İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecektir⁶⁶. Görüldüğü gibi 14 Mayıs itibariyle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberi gizlenmektedir. Bundan, bir direnişle karşılaşmamak için, işgal hareketinin İtilaf Devletleri tarafından her şeyiyle hazırlanmaya ve Yunanlıların sorunsuz bir şekilde İzmir'in işgalini tamamlamasının sağlanması için çalışıldığı açıkça görülmektedir. Fakat ne kadar gizlenirse gizlensin İzmir'in nihayetinde Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberi Maliye Müfettişi Menemenlizade Muvaffak Bey tarafından 14 Mayıs'ta İtalyan konsolosluğundan öğrenildi⁶⁷. Durum derhal İstanbul Hükümeti'ne bildirildi fakat Damat Ferit Paşa olayları değerlendirmek ve gerekli tedbirleri almak yerine Muvaffak Bey'in tutuklanmasını emretti⁶⁸. Nitekim İstanbul Hükümeti, Ali Nadir Paşa'nın "*Bu gün itilaf Devletleri tarafından gerçekleştirilecek olan işgal olayının geçici bir mahiyette olup, pek*

⁶³ Baykal, "**İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...**", s. 112-113; Mustafa Turan, **Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1999, s. 12-13.

⁶⁴ Turan, **Yunan Mezalimi**, s. 15; Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, s. 106-108.

⁶⁵ Celal Bayar, **Bende Yazdım –Millî Mücadele'ye Giriş-**, Cilt: 6, Sabah Kitapçılık, İstanbul-1997, s. 31; Engin Berber, **Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı**, Ayraç yayınları, Ankara 1997, s. 209-210.

⁶⁶ **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 35; **Askerî Tarih Belgeleri Dergisi**, Yıl: 50, Sayı: 112, Haziran-2001, s. 3-7 (**Belge No:** 4112); İzmir'in İtilaf Devletleri tarafından işgal edileceği haberi Osmanlı Hükümeti tarafından öğrenilince; Sadrazam derhal harekete geçmiş, her türlü direnme ve memleketi müşkül duruma düşürecek her türlü hareketten kaçınılması gerektiğini Vali'ye bildirmiştir. Bkz, Baykal, "**İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...**", s. 114; Sıtkı Aydın, **Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1990, s. 32; Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 95-96; Bayar, **Ben de Yazdım**, s. 37-38.

⁶⁷ Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 183-184.

⁶⁸ Kamil Erdeha, **Millî Mücadele'de Vilâyetler ve Valiler**, Remzi Kitabevi, İstanbul-1975, s. 402.

yakında (İzmir'in) Yunanlılara teslim edileceği haberleri ağızlarda dolaşmaktadır” yolundaki telgrafına da Harbiye Nazırı Şakir Paşa vasıtasıyla cevap vermiş ve “bu gibi şayialara ehemmiyet vermeyiniz”⁶⁹ diyerek Yunan işgalinin olmayacağını belirtmiştir. Hakikaten de İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edileceği haberi Osmanlı Hükümeti'ne bile son anda haber verilmiştir⁷⁰. Yani işgalin Yunanlılar tarafından yapılacağı haberi Osmanlı Hükümeti'nden bile gizlenmiştir. Fakat İzmir halkı adım adım işgalin uygulamaya konulacağından emindir. Ayrıca İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edeceği haberlerinin de yayılması neticesinde halk galeyana gelmiş ve Yunan işgali vuku bulmadan evvel İzmir halkı Yunan işgal hareketini protesto için miting hazırlıklarına girişmiştir. Öncelikle Türk Ocağı'nda bir görüşme yapılmış, görüşme neticesinde Yunanlıların yapacağı işgal hareketi için bir protesto mitingi düzenlenmesi, Anadolu'nun diğer illerinin telgraflarla haberdar edilmesi ve depolardaki cephanenin de halka dağıtılması kararlaştırılmıştır⁷¹. İlk olarak miting için harekete geçilmiş, Haydar Rüştü Bey'in sahibi olduğu Anadolu Matbaası'nda alelacele bir bildiri hazırlanıp basılmış ve “*Ey bedbaht Türk...*” diyerek başlayan bu bildiri ile halk Yahudi Maşatlığı'nda mitingde davet edilmiştir. Bu bildiri de Wilson Prensipleri'ne dikkat çekilmiş, İzmir'in nüfus yapısında Türklerin hâkim unsur olduğu belirtilmiş ve halkın, bütün dünyaya İzmir'de “*kahir ekseriyet*” olduğunu göstermesi istenmiştir⁷². Hazırlanan bu bildiri

⁶⁹ Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, s. 111-112; İzmir'in işgal edileceği şayiaları Mütarekename'nin imzasından sonra dillendirilmeye başlanmıştır. Nitekim, İzmir'in işgal edileceği şayiasının yayılması üzerine 17–19 Mart 1919 tarihinde İzmir'de Müdafaa-i Hukuk Kongresi toplanmış ve bu toplantıda Wilson Prensipleri'nin dünya kamuoyuna vermiş olduğu teminata dikkat çekilmiş, Türk topraklarının işgal edilemeyeceği belirtilmiş ve eğer işgal vaki olursa bu duruma silahlı karşı konulması kararlaştırılmıştır. Bkz, Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 153-165; Asaf Gökbel, **Millî Mücadele'de Aydın**, Coşkun Matbaası, Aydın–1964, s. 33–34; Ahmet Emin Yaman, “*Anadolu'da Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Malî Finansmanı ile İlgili Hükümler*”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi (Atatürk Yolu)**, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs-1988, s. 88; Ayrıca, İzmir Müdafaa-i Hukuk-u Osmaniye Cemiyeti hakkında geniş bilgi için, bkz, Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, 122-127; Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 71-77; Mesut Çapa, *İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920)*, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: VII, Sayı: 21, Temmuz-1991, s. 553-566.

⁷⁰ Venizelos 7 Mayıs tarihli Barış Konferansı görüşmelerinde şunları dile getirmektedir: Zaten İzmir'de Yunan Krallığı'nın 30 bin vatandaşı da bulunmaktadır. Yalnız bu işgalden Türklerin son dakika da haberdar edilmeleri mühim bir noktadır”. Bkz, Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, 176.

⁷¹ Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 187-188; Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 100-101.

⁷² Bildirinin tam metni şöyledir:

“*Ey bedbaht Türk! Wilson Prensipleri unvan-ı insaniyet karanesi altında senin hakkın gasp ve namusun hetkediliyor. Buralarda Rum'un çok olduğu ve Türklerin Yunan ilhakını memnuniyetle kabul edeceği söylendi. Ve bunun neticesi olarak güzel memleketin Yunan'a verildi. Şimdi sana soruyoruz: Rum senden daha mı çoktur? Yunan hâkimiyetini taraftar mısın? Artık kendini göster! Tekmil kardeşlerin maşatlıktadır. Oraya yüz binlerle toplan! Ve kahir ekseriyetini orada bütün dünyaya göster. İlan ve ispat et! Burada zengin, fakir, âlim, cahil yok, fakat Yunan hâkimiyetini istemeyen bir kitle-i kahire vardır. Bu sana düşen en büyük vazifedir. Geri kalma! Hüsrân ve nekbet fayda vermez. Binlerle, yüz binlerle Maşatlığa koş ve Heyet-i Milliye'nin emrine itaat et. İlhak-ı Red Heyet-i Milliyesi”.*

Bkz, Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 103; Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 190-191; Bayar, **Ben de Yazdım**, 41.

şehirde dağıtıldı. Ayrıca bekçiler ve Türk gençleri sokak sokak, kapı kapı dolaşarak halkı duyarlı davranmaya ve mitinge katılmaya davet ettiler. Türk gençleri Yunan işgaline tepki için “*Vatanını seven Yahudi maşatlığına gelsin!*” diye haykırıyorlardı. Nihayetinde 14 Mayıs gecesi Yahudi Maşatlığı’nda binlerce Türk’ün katıldığı bir miting düzenlendi ve bu mitingde İzmir’in işgali protesto edildi. Yunanlılar tarafından işgal edileceği de şiddetle kınandı. Halk polis dairesi kapılarına hücum edip silah ve cephaneleri aldı⁷³. Miting konuşmalarında Yunan işgaline silahla karşı koymaktan başka çare olmadığı dile getirildi. Ayrıca bir Redd-i İlhak Heyeti vücuda getirildi ve bu heyet; İzmir halkı adına İtilaf Devletleri temsilcileri nezdinde işgali şiddetle protesto etmek, ilhakin kesinlikle kabul edilmeyeceğini gerekli yerlere bildirmek ve memleketin her tarafına telgraflar çekmek suretiyle yardım istemekle görevlendirildi⁷⁴.

Yahudi Maşatlığı’nda mitingin düzenlendiği gün Amiral Calthorpe, İzmir Valisi İzzet Bey’e gece geç saatlerde verdiği ikinci notasında da 15 Mayıs’ta İzmir’in işgalinin Yunanlılar tarafından gerçekleştirileceğini bildirmiştir⁷⁵. Calthorpe’un notasında, Mütareke’nin 7. maddesi mucibince işgalin Yunan kuvvetleri tarafından yapılacağı ve Osmanlı Hükümeti’nin bu olaydan haberdar olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca İzzet Bey’den halkın sükûnunun temin edilmesini istemiştir. İşgal haberinin iç bölgelere yayılmasını önlemek amacıyla da telgrafhanenin de işgal edileceği belirtilmiştir⁷⁶. Vali İzzet Bey de İzmir’in işgal edileceği haberini gizlemiş 15 Mayıs tarihli Köylü gazetesinde neşredilen beyannamesinde “*Bazı bedhahlar, İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edileceği tarzında şayialar çıkarmışlar. Yalandır. Tekzip edilir*”⁷⁷ demiştir.

15 Mayıs sabahı saat 7.30 sularında İzmir’e gelen Yunan birlikleri on binlerce yerli Rum tarafından karşılanmışlardır. Yerli Rumlar tarafından sevgi gösterileri, alkışlar ve “*zito*” nidaları ile karşılanan Yunan askerleri gösterişli bir dinî törenle İzmir Metropolidi

⁷³ Kazım Özalp, *Millî Mücadele 1918–1920*, Cilt: 1, TTK, Ankara–1985, s. 6–7.

⁷⁴ Baykal, “*İzmir’in Yunanlılar Tarafından İşgali...*”, s. 116-117.

⁷⁵ **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 40-41; **ATBD**, Yıl: 50, Sayı 112, s. 8-10, Belge No: 4113; Rahmi Apak, *İstiklal Savaşı’nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, TTK, Ankara-1990, s. 3; Verilen notada; “*İtilaf Devletleri Mondros Mütarekesi’nin yedinci maddesine dayanarak İzmir’i Yunan birliklerine işgal ettirmeye karar vermişlerdir*” denilmiştir. Bkz, Taçalan, *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, s. 193-194; Umar, *Yunanlıların Son Günleri*, s. 97; Bayar, *Ben de Yazdım*, s. 39; Erdeha, *Vilayetler ve Valiler*, s. 396.

⁷⁶ Çakmak, *Yunan İşgali ve Rum Mezalimi*, s. 112-113.

⁷⁷ Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1989, s. 70; Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, s. 3; Erdeha, *Vilayetler ve Valiler*, s. 396; Ayrıca İzmir Metropolidi Hristostomos işgali Rumlara şu bildiri ile haber vermiştir: “*...Mayıs’ın 14’ü olan bu günden başlayarak, birleşik, şanlı, ölümsüz, büyük vatanımız Yunanistan’ın ayrılmaz bir parçasını oluşturuyoruz. İzmir’in dıştaki kalesi (Sancakkale) Yunan kitaları tarafından işgal edilmiştir, kurtarıcılarımız yarın şehrin işgali için gelecektir. Yaşasın Millet!*” Bkz, Berber, *İşgal Döneminde İzmir Sancağı*, s. 218.

Hristostomos tarafından takdis edilmişlerdir⁷⁸. Bundan sonra Yunan askerleri Albay Stavrianos komutasında Konak istikametine doğru yürüyüşe geçtiler. Konak Meydanı'nı Kemeraltı caddesine bağlayan köşe dönülürken Yunan bayrağını taşıyan Teğmen Yannis kanlar içerisinde yere yığıldı. Osman Nevres (Hasan Tahsin) tarafından açılan ateş; İzmir'in işgaline karşı gösterilen ilk direniş, ilk kurşundur⁷⁹. İlk kurşunla bir an için sağa sola dağılan Yunan askerleri direnişin ciddi bir kuvvet olmadığını anladıkları anda mevzilenerek sağa sola ateş açmaya başladılar. O anda etrafta olup kaçamayan halk üzerine ateş açılmış ve pek çok Türk öldürülmüş, pek çoğu da yaralanmıştır⁸⁰. Yunanlılar, yanlarına yerli Rumları da alarak katliam ve yağmacılığa başladılar. İlk olarak 9 subayımız şehit edilip, 21 subayımız da yaralanmıştır⁸¹. Ayrıca Türk kolordu karargâhını kuşatıp Türk askerlerinin teslim olmalarını sağladılar. Zaten aldıkları emir gereğince herhangi bir direniş hareketinde bulunmayan Türk askerlerine ağza alınmayacak küfürler, hakaretler edilmiştir. Subayların askeri teçhizatlarının yanında para çantaları, yüzükleri, saatleri yani kayda değer her şeyleri Yunan askerleri tarafından gasp edilmiştir⁸². Teslim olan Türk askerleri ve sivil memurlar Yunan askeri taşıt gemisinin ambarına götürülmüşlerdir. Üzerlerinde ne varsa soyulmuş, Türklük ve Müslümanlık alametleri sayılan kalpak ve fesleri ayaklar altına alınmıştır⁸³. İşgalin ilk 48 saati itibariyle İzmir ve banliyölerinde öldürülen Türklerin sayısı 2000'i geçmiştir. Ayrıca Sivil ve askeri devlet dairelerinin kasaları kırılmış ve 21 kasadan toplam 231.426 liralık nakit para gasp edilmiştir⁸⁴. İslam mahallelerine tecavüzlerde bulunulmuş, cami ve mescitler saldırıya

⁷⁸ Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 111; **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 42; Hristostomos Mütareke esnasında bir "Yunan çetecisi ve politikacısı gibi hareket etmiştir. İzmir'in işgalinde yapılan katliamı, Hristostomos'un idare ettiğini ve sağa sola koşarak "feslileri öldürün" diye bağırdığını, TBMM'nin 15 Mayıs 1920 toplantısında olaya şahit olmuş mebuslar ifade etmişlerdir". Bkz, Aynı Yer.

⁷⁹ Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 116; Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, s. 4-5; Osman Nevres (Hasan Tahsin) hakkında geniş bilgi için, bkz, Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 99-121; İlk kurşunu kimin attığı hususunda detaylı bilgi için, bkz, Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 116-166.

⁸⁰ Turan, **Yunan Mezalimi**, s. 76; Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 203-205.

⁸¹ Aydın, **Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, s. 37; İşgal sırasında 21 subayımız ve bazı ileri gelen kişiler şehit edilmişlerdi. Bkz, Yücel Özkaya, "İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi (Atatürk Yolu)**, Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs-1988, s. 66.

⁸² **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 44; İzmir'in işgali ertesinde Yunanlılar tarafından 17 Kolordu Komutanlığı'nda gerçekleştirilen yağma hareketleri hakkında hazırlanan bir tablo için, bkz, Zekeriya Türkmen, **Belgelerle Yunan Mezalimi**, Ocak Yayınları, Ankara-2000, s. 9-10, 18, 25; Çetelerin yardımlarıyla ele geçirilen Türk askerlerinin rütbeleri dahi dipçik darbeleri altında Yunan askerleri tarafından sökülüştür. Bkz, Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, s. 127; Yerli Rumlar bazı Türk askerlerini ellerindeki demir parçaları ile kafalarını kırmak suretiyle öldürmüşler, birçok askeri de denize atmışlardır. Bkz, Apak, **Garp Cephesi Nasıl Kuruldu**, s. 9; Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 211; Erdeha, **Vilayetler ve Valiler**, s. 397-399.

⁸³ Baykal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...", s. 114-115; Yunan işgal kuvveti o derece şımarık davranmıştır ki; mesela bir Yunan teğmeni Ali Nadir Paşa'ya dahi hakaret etmiştir. Bkz, Aynı Yer; Turan, **Yunan Mezalimi**, s. 77-78.

⁸⁴ **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 44; Aydın, **Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, s. 37; Bazı kaynaklara göre işgalin ilk gününde beş bine yakın Türk öldürülmüştür. Bkz, Baykal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...", s. 115; İzmir'de silah ve cephanedepoları ve resmi kurum kasaları yerli Rumlar tarafından yağmalanmıştır. Bkz, Çakmak, **Yunan İşgali ve Rum Mezalimi**, s. 134; Venizelos'a göre ise işgal günü

uğramış ve birçok Türk'ün ırz ve namusları vahşice çiğnenmiştir⁸⁵. Yunanlılar, Hükümet Konağı'nı dahi basmışlar, Hükümet Konağı görevlilerinden beş kişiyi öldürmüşler, Vali İzzet Bey'i dahi tahkir etmişlerdir. Memurları ve hatta Vali İzzet Bey'i dahi "Zito Venizelos" diye bağırması için zorlamışlar, Kışla önüne götürmüşlerdir⁸⁶.

Oysa İşgali gerçekleştiren Tümen Komutanı Albay Zafiriu bir beyanname yayınlamış ve beyanname; "İşgalden maksat, mevcut kanunların hüsnü muhafazası ve himayesi suretiyle, bütün ahalinin refahını emniyet altına almaktır"⁸⁷ demişti. Hâlbuki İzmir'de işgali gerektirecek, yani Mütareke'nin yedinci maddesini uygulamaya koyacak herhangi bir olay yoktur. Ayrıca Wilson Prensipleri dikkate alındığında da işgali haklı gösterecek bir durum da söz konusu değildir. İzmir'in işgali hukukî manada mesnetsiz bir vaziyettir. Yunan propagandası ve İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarını paylaşma projelerinin bir ürünüdür. İzmir'in işgali hadisesi, İtilaf Devletleri'nin, Osmanlı topraklarını Osmanlı'ya bırakmayacağını, Devlet'i ortadan kaldırmayı amaçladıklarının ve ileride İstanbul ve diğer bütün yerlerin de işgal edileceğinin de habercisi niteliğindedir⁸⁸. Böylesi bir amaçla hareket eden İtilaf Devletlerine karşı İstanbul Hükümeti hiçbir karşı çıkış göstermemiş veya göstermemiştir. İzmir'in işgali gibi çok önemli bir hadiseyi bile tam bir sessizlik içerisinde geçirmişlerdir. Hatta Padişah, halkın direnişte bulunmaması gerektiğini öğütlemiş, memleketin içinde bulunduğu durumun icabı olarak halkın mücadeleye girişmemesini, sorunların "diyalog" yoluyla halledileceğini belirtmiştir⁸⁹. Fakat İzmir halkı ve Anadolu, İstanbul Hükümeti ile aynı fikirde değildir: İşgale karşı ciddi manada protestolar, daha Yunan işgali gerçekleştirilmeden başlamıştır. Nitekim "Ey bedbaht Türk" diye başlayan Maşatlık

İzmir'de cereyan eden olaylarda 63 ölü 100 yaralı vardır ve bunların 62'si asker ve sivil olarak Yunanlı, 78'i Türk, 1'i Musevi, 22'si ise diğer milletlerdendi. Yüksek Konsey'in araştırmasına göre ise, tahmini olarak Yunanlılardan 2 ölü 6 yaralı, 20 sivil ölü 60 yaralı, Türklere ise 300 veya 400 civarında ölü veya yaralı idi. Bkz, Berber, **İşgal Döneminde İzmir Sancağı**, s. 224.

⁸⁵ Baykal, "İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgali...", s. 115.

⁸⁶ Turan, **Yunan Mezalimi**, s. 80. İşgalde Yunan mezalimi hakkında geniş bilgi için, bkz, *Aynı Eser*, s. 73-92; Taçalan, **Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken**, s. 207, 210-211; Bayar, **Ben de Yazdım**, s. 53.

⁸⁷ **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 42; Turan, **Yunan Mezalimi**, s. 73.

⁸⁸ Nitekim İzmir'i işgal eden Yunanlılar İstanbul'a da taliptirler. Fakat İngiltere İstanbul'u kendi uhdesine almaya karardır. Mesela Rum Patrikhanesi'ni destekleyen Eklisiastiki gazetesinde yer alan bir makalede, Rum milletinin birçok zulümlere maruz kaldığından bahsedilmekte ve Wilson Prensipleri'nden hareket ederek 1453'te yapılan haksızlığın giderilmesi ve İstanbul'un tekrar Rumlara iade edilmesi istenmektedir. Bkz, **Yenigün**, 27 Teşrin-i Sani (Kasım) 1334/1918, Nr: 84, s. 2.

⁸⁹ İzmir'in işgaline Anadolu halkının göstermiş olduğu ve devamında tüm yurda teşmil olunan direniş neticesinde Mehmet Vahdettin tarafından yayınlanan beyanname, "Bu hâl esef-i iştimal İzmir işgali ile ânî ta'kib eden vekâyi-i fecianın ve Anadolu vilâyât-ı şarkıyesi mukadderatı hakkında işâe edilen rivâyâtın efkâr-ı ahâlîde hâsıl eylediği te'sîrât neticesi olup vukûât ve şâyât-ı mezkûreden bi'l-cümle efrâd-ı ahâlimizle beraber kalbimizde husûle gelen te'sîrât pek amîk ve hukûk-u devlet ve milletin sıyânet-i emrinde sarf-ı mâ-hâsıl-ı gayret etmek cümlemiz için pek tabii ise de şu ân-ı mühimde hükümet ve millete terettüb eden vazîfe-i teşebbûsât ma'kûle-i siyasiye ve ittihad-ı ârâ-yı umûmiye ile muhafaza-i hukûka çalışmaktan ibaretdir..." denilmekte ve ülkenin içinde bulunduğu durum açısından makul bir siyaset takip edilmesi gerektiği dikkatlere sunulmaktadır. Bkz, **Takvim-i Vekayi**, 21 Eylül 1335/1919, Nr: 3651. ; **Alemdar**, 21 Eylül 1335/1919, Nr: 179 (1579).

Mitingi bildirisinin İzmir çevresine de telgraflar vasıtasıyla ulaştırılması için çaba harcanmış, neticede İzmir'in ileri gelenleri vasıtasıyla Vali İzzet Bey'den bildirinin değil ama şu kısa metnin telgraf çekilmesine izin alınmıştır: “İzmir Yunanlılara veriliyor. Bütün ümitlerimiz sizdedir. Vatan ordusuna iltihaka hazırlanınız”⁹⁰. 15 Mayıs sabahı da Redd-i İlhâk Heyeti memleketin her tarafına şu telgrafi çekmiştir: “İşgal başladı. İzmir ve mülhakatı ayakta ve heyecandadır. İzmir, son ve tarihî gününü yaşıyor. Son ümidimiz milletimizin göstereceği mukavemete bağlıdır. Mitingler yaparak, telgraflarla her yere başvurunuz. Vatan ordusuna iltihaka hazırlanınız. Vekar ve sükûnetinizi muhafaza ederek, kimsenin incinmemesine dikkat ve itina edilmelidir”⁹¹. Redd-i İlhak Heyeti, memleketin her tarafına çektiği bu telgrafla Türk Milleti'nin işgali protesto etmesini ve vatanın bağımsızlığının her zeminde savunulmasını talep etmiştir. İzmir'in işgaline karşı şiddetli tepki gösterilmesi suretiyle de hem sadaretin harekete geçmesini hem de İtilaf Devletleri'nin yaptıkları yanlışları düzeltmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Hatta işgale gösterilecek tepki mitingleri ve protesto telgraflarının silahlı bir direnişin alt yapısını hazırlamasını istediği dahi söylenebilir.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve Redd-i İlhak Heyeti'nin memleketin her yanına çektiği telgraflar; Anadolu'daki yetkilileri ve halkı derhal harekete geçirmiş, memleketin her tarafında İzmir'in işgaline karşı protesto mitingleri düzenlenmiş, her taraftan ilgililere protesto telgrafları çekilmiştir. İzmir'in işgali, İstanbul'da⁹², Edirne'de⁹³, Bursa'da⁹⁴, Balıkesir'de⁹⁵, Erzurum'da⁹⁶, Sivas'ta⁹⁷, Konya'da yani memleketin her tarafında mitingler düzenlenmek, telgraflar çekilmek suretiyle protesto edilmiştir⁹⁸. Mustafa Kemal Paşa da İzmir'in işgali hususunda Sadaret'e gönderdiği bir telgrafta “ne millet ne de ordu, mevcudiyete karşı yapılan bu haksız tecavüzü hazz ve kabul etmeyecektir”⁹⁹ diyerek tepkisini

⁹⁰ Umar, **Yunanlıların Son Günleri**, s. 103-104.

⁹¹ **TİH. II. Cilt Batı Cephesi 1. Kısım**, s. 49.

⁹² 20 Mayıs 1919'da Üsküdar Doğancılar'da 30.000 civarında kalabalık işgali protesto etti. Üniversite öğrencileri tarafından tertip edilen mitingde “yaşamak için ölmeye yemin ettik, yalnız İstanbul değil, köylüler de ayakta” denilmiş ve işgale duyarsız kalınmayacağı en açık dille ifade edilmiştir. Bkz, **Vakit**, 21 Mayıs 1335/1919, Nr: 562; 21 Mayıs'ta 3.000 kadar öğretmen üniversitede toplanarak işgali protesto etmişlerdir. Bkz, **Vakit**, 22 Mayıs 1335/1919, Nr: 563; İşgale karşı en büyük miting 23 Mayıs'ta yapılmıştır. 300.000 kişi katılmıştır. Bu mitingde “Bayrağımıza, dedelerimizin namusuna ihanet etmeyeceğiz” denilmiştir. Bkz, **Alemdar**, 24 Mayıs 1335/1919, Nr: 152 (1462); **Vakit** 24 Mayıs 1335/1919, Nr: 565; Yine 30 Mayıs'ta da Sultan Ahmet'te bir miting düzenlenmiş işgal protesto edilmiştir. Bkz, **Alemdar**, 31 Mayıs 1335/1919, Nr: 159 (1469), s. 2.

⁹³ Haluk Selvi, **İşgal ve Protesto**, Değişim Yayınları, İstanbul-2007, s. 99-134.

⁹⁴ Selvi, **İşgal ve Protesto**, s. 150-158.

⁹⁵ **İzmir'e Doğru**, 27 Teşrin-i Sani (Kasım) 1335/1919, Nr: 4; **İzmir'e Doğru**, 30 Teşrin-i Sani (Kasım) 1335/1919, Nr: 5.

⁹⁶ Selvi, **İşgal ve Protesto**, s. 135-149.

⁹⁷ Selvi, **İşgal ve Protesto**, s. 230-262.

⁹⁸ Anadolu'dan çekilen telgraflar hakkında, bkz, **Alemdar**, 24 Mayıs 1335/1919, Nr: 152 (1462), s. 2.

⁹⁹ Sonyel, **Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, Cilt: 1, s. 60; Mustafa Kemal, 23 Mayıs'ta 15. Kolordu Komutanlığı'na “İtilaf hükümetlerinin duyularımız ve siyasi varlığımızın aleyhine İzmir'i yunanlılara işgal ettirmek suretiyle başlayan haksız davranışlarına karşı her tarafta yapılan gösteriler ve müracaatların arkası

dile getirmiş ve gerektiğinde mücadeleden kaçınılmayacağını vurgulamıştır. Bu ve benzeri mitingler ve protestolar, halkın işgal hareketlerine boyun eğmeyeceğinin göstergesi, yeni bir Millî Mücadele Hareketi'nin de doğuşunun muştusu olmuştur.

2.2.İşgal Hareketine Konya'dan Gösterilen Tepkiler

2.2.1.Konya'dan (Merkez) Gösterilen Tepkiler

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali ve Redd-i İlhak Heyeti'nin, işgalin miting ve telgraflar vasıtasıyla protesto edilmesi gerektiği yönünde memleketin her tarafına çektiği telgraflar Konya Vilayeti'nden de gereken ilgi ve alakayı görmüş, daha işgalin olduğu gün Konya'da bir miting düzenlenmiştir. Yıldırım Kıtataı Müfettişi ve İkinci Ordu Komutanı Mersinli Cemal Paşa ve Kolordu Komutanı Mehmet Selahattin Bey'den destek alan Konya'nın vatansever aydınları vasıtasıyla gerçekleştirilen bu mitingde Yunan işgali şiddetle protesto edilmiştir¹⁰⁰. Konya İtalyan Komutanı da işgale karşı tepki olarak gerçekleştirilecek protesto mitinglerinin önüne geçmek, kontrolü elinde tutmak için gerekirse zorlayıcı tedbirler almaktan kaçınmayacağını Mersinli Cemal Paşa'ya bildirmiştir¹⁰¹. Fakat bu tür tehditvâri tavırlara rağmen 21 Mayıs 1919'da Konya'da ikinci bir miting daha yapılmış ve bu mitingde alınan kararlar Sadaret'e, tüm ilgili makamlara, gazetelere ve İtilaf Devletleri Yüksek Komiserliklerine gönderilmiştir¹⁰². İkinci mitingde alınan kararlara baktığımızda; İzmir Türklerinin katledildiği, İzmir'in Yunanlılar tarafından kan gölüne döndürüldüğü, namusların çiğnendiği, yakılmadık ve yağma edilmedik Türk evinin kalmadığı anlatılmakta ve Wilson Prensipleri'ne dikkat çekilmek suretiyle tüm bu işgal hareketleri şiddetle kınanmaktadır. Rumların İzmir'de giriştikleri katliam tam bir nankörlük olarak algılanmaktadır. Türklerin yüzyıllardır Rumların huzur ve refahını temin için çaba gösterdiği, şefkatli bağrına bastığı ve

bırakılmayarak eylem sonuçlanıncaya kadar sürdürülmesi ve her tarafta bu millî gösterinin iyi şekilde idare edilmesi çok önemlidir..." diyerek işgali protesto etmiştir. Bkz, **ATBD**, Yıl: 50, Sayı: 112, s. 149-151, (Belge No: 4144)

¹⁰⁰ Erdeha, **Vilayetler ve Valiler**, s. 270; İzmir'in işgal edildiği gün Yıldırım Birlikleri Müfettişi Cemal Paşa, Harbiye Nezareti'ne şu telgrafi çekmiştir: "İzmir ve havalisinin Yunanistan'a ilhak edilerek şu anda işgalin başladığı haber alınmıştır. Hatta Redd-i İlhak Komisyonu başkanı imzasıyla bütün belediye başkanlıklarına gönderilen bir genelge de bu konudan bahsedilerek İzmir'in son dakikalarını yaşamakta olduğu ve halkın son dakikaya kadar savunma amacıyla bir millî ordu teşkil ettiği diğer vilayet, sancak ve kazaların kendilerine yardım etmesi istenmiştir. Bu konuda bilgi ve gerekli direktifin verilmesini rica ederim". Bkz, **ATBD**, Yıl: 50, Sayı: 112, s. 11-13, (Belge No: 4114)

¹⁰¹ Dursun Gök, "Mersinli Cemal Paşa", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 34, (Mart-1996), s.

19.

¹⁰² **İkdam**, 23 Mayıs 1335/1919, Nr: 8005, s. 2.

vatanın müşterek evladı olarak algıladığı aşikâr iken Rumların, Yunanlıların kandırması neticesinde silahlarına sarılıp Müslüman kanını dökmeleri kabul edilebilir değildir. Ayrıca Yunanistan'ın, değil İzmir'in işgaline Balkan Muharebeleri'nde akıttığı kanlar dolayısıyla bu günkü varlığına bir tahammülün olmadığı vurgulanmaktadır. Nitekim “*Bunun hilafını kabul edecek bir Türk Müslüman mutasavvur olamaz*” denilerek Yunanistan'ın 1919 itibariyle varlığının dahi Türkler tarafından kabul edilmediği açıkça belirtilmiştir. Türk Milleti'nin Müslüman olduğu Müslümanlık suç ise, Kuran ve din, uygarlık nezdinde katledilmek için yeter sebep ise İslam yolunda sonuna kadar mücadeleye ve şehitlerin yanında kendilerine yer edinmeye hazır olduklarını söylemişlerdir. Nihayetinde de hükümetten protestoların Paris Barış Konferansı'na iletilmesi talep edilmiştir¹⁰³.

İzmir'in işgalinin duyulması neticesinde hemen ertesi günden itibaren artarak protesto telgrafları çekilmeye başlanmıştır. Mesela 16 Mayıs tarihli ve Sadaret'e çekilen bir telgrafta; altıyüz yıldır Osmanlı Devleti ve İslam elinde imarına çalışılan Anadolu'nun kalpgahı olarak kabul gören, nüfusunun kahir ekseriyeti de Türk olan İzmir şehrinin işgali protesto edilmiştir. Çok önemli bir diğer ifade de şudur: Yunanlılar ve Rumlar tarafından “*Megali İdea*” hayaline, efsanesine dayanılarak İzmir'in Anadolu'dan koparılmasının bütün Anadolu İslam unsurunun idam edilmesiyle bir olduğu mesajının verilmesidir. Ayrıca bu işgalin devam etmesi neticesinde kanlı olayların vuku bulmaya devam edeceği, Türklerin işgal hadisesine sessiz kalmayıp gerekirse silahla karşı koyacağı, bu noktada da halifeden gelecek emirlerin beklendiği duyurulmaktadır¹⁰⁴.

İşgal hadisesine tepkiler günbegün artarak devam etmiştir. 20 Mayıs tarihli telgrafta; büyük devletlerin temsilcilerine hitap edilmiş, Türk Milleti'nin “*rıza-i vicdaniyesi*”ne ters olarak yapılan işgalin bir an evvel durdurulması istemiştir. Milletlerin ancak ve ancak mülkiyetlerini ve diğer haklarını ellerinde tuttuğu sürece huzur içinde olacakları, tıpkı fertler gibi milletlerin de bir millî izzet-i nefislerinin bulunduğu ve bu işgalle izzet-i nefislere karşı

¹⁰³Bu Miting kararları şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Konya Umum Ahalisi Namına Belediye Reisi** Hakkı, **Meclis-i Umumi-i Vilâyet Reisi** Sanisi Mehmed Ali, **Çiftçiler Cemiyeti Reisi** Kadri, **Amele Cemiyeti Reisi** Muhittin, **Meram Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili** Bayramzade Mustafa, **Çumra Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili** Hacı Mehmed, **Akviran Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili** Mustafa Celaleddin, **Kızılviran Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili** Hatib Mehmed. Bkz, **BOA, A. VRK**, 832/75; **İkdam**, 23 Mayıs 1335/1919, Nr: 8005, s. 2.

¹⁰⁴Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Umum Ahali Namına Konya Belediye Reisi** Hakkı, **Sertarık-i Mevlâna** Ahmed Adil, **Sertabbah** Nizameddin, **Ulemadan**: Kadızade Sadık, Günağazade Vehbi, Hidayet Çelebizade Hasan, Şahabeddin, Hasan, Rıdvanzade Ali, Lekelizade Kadri, Kürd Hacı Halil, Musa, Salahaddin, **Tüccardan**: Nuri, Mollazade Ali Rıza, Besim Ömer, Cevri, Mehmed, Yorgancızade Remzi, Karaimanzade Emin, Hacı Osman, Ekmekçi Esnafından Edhem, İbrahim, Ahmed, Mehmed, Hasani Hacı Ahmed, Karpuzoğlu Abdurrahim, Kudduszade Ali, Hacı Nafiz, Zühdü, Mehmed, Hasan, Ahmed, Attariye Tüccarından Ziya, Süleyman, Kadızade Bahri, Tahsin, Mevlüd, Mustafa, Sipahi Pazarı Esnafından Hacı Mehmed. Bkz, **BOA, A. VRK**, 829/69; **Alemdar**, 18 Mayıs 1335/1919, Nr: 146 (1456), s. 2.

tehdit unsurunun vaki olduğu bildirilmiştir. Millî izzet-i nefsin yani millî onurun muhafazası için milletin gerekli tedbiri alacağı, zaten İzmir'in işgali hadisesi ile Türk Milleti'nin millî izzet-i nefsinin ziyadesiyle yara aldığı, bu durumun da haklı olarak halkın galeyanına sebep olduğu, bu protesto telgrafında vurgulanmıştır. Ayrıca İzmir'in gerek nüfus, gerekse eserler ve aneler itibarıyla bir Türk şehri olduğunun apaçık bir gerçek olduğu, Anadolu ahalisinin namuslu, hak hukuku gözetir bir mizaca sahip olduğu, huzur bozacak hiçbir harekette bulunmadığı ve bu meyanda büyük devletlere Venizelos ve taifesi tarafından bildirilen haberlerin külliyen yalandan ibaret olduğu söylenmiştir. Türk Milleti'nin bu doğru bilgilerine güvenilmez ise oluşturacakları bir heyet vasıtasıyla İzmir'de tahkik yapılması istenmiştir. Milletler Cemiyeti'nin prensiplerine uygun olarak işgalin derhal sona erdirilmesi ve İzmir'in Türk halkının haklarının da savunulması talep edilmiştir¹⁰⁵. 21 Mayıs'ta Sadaret'e çekilen bir diğer telgrafta da; büyük devletlerin siyasî temsilcilerine her gün telgraf çekilmekte olduğu belirtilmekte ve işgalin defî için ne lazımsa yapılması gerektiği de vurgulanmaktadır¹⁰⁶. Fakat İstanbul Hükümeti İzmir'in işgali karşısında çekilen bütün protesto telgraflarına rağmen sessizliğini korumuştur. Halktaki heyecan, azim ve kararlılık İstanbul Hükümeti'nde yoktur. Nitekim işgalin neticesinde hep bir silahlı direniş bekleyen Anadolu halkı devamlı surette sükûnete davet edilmektedir¹⁰⁷. Bu durum ise Konyalı vatanseverleri dolayısıyla da bütün Türkleri umutsuz bir bekleyiş içerisinde bırakmıştır. Yani İstanbul Hükümeti'nden İzmir'in işgaline karşı siyasî ve askerî harekete geçeceğine dair ümitlerin tükenmesine neden olmuştur. 26 Mayıs tarihli Yüksek Sadaret'e sunulan bir telgraf bu hususta bilgi verici mahiyettedir. Bu telgrafta; İzmir hakkında Konya halkının ricalarına bir cevap alınmadığından yakınılmaktadır. Oysa Konya halkı Wilson Prensipleri'nin hak ve adalet ölçülerinde uygulanmasından başka bir şey istememektedirler. Hakikaten Wilson Prensipleri dâhilinde bir değerlendirme yapıldığında İzmir'in öz be öz Türk şehri olduğu açıkça görülecektir¹⁰⁸.

2.2.2.İşgal Hareketine Konya'nın İlçelerinden Gösterilen Tepkiler

İzmir'in işgali hadisesi Konya vilayet merkezinin yanında ilçelerinde de üzüntü ve tepkiyle karşılanmıştır. Redd-i İlhak Heyeti'nin memleketin her yanına çekmiş olduğu "*miting düzenlemek ve protesto telgrafi çekmek*" talebi Konya'nın ilçelerinden de karşılığını

¹⁰⁵ Bu telgraf birçok isim tarafından imzalanmıştır. Nitekim "*birçok imza*" lafzı geçmektedir. Bkz, **Yeni Gazete**, 21 Mayıs 1335/1919, Nr: 171-1735.

¹⁰⁶ **BOA, A. VRK**, 832/82; **Alemdar**, 24 Mayıs 1335/1919, Nr: 152 (1462), s. 2.

¹⁰⁷ **ATBD**, Yıl: 50, Sayı: 112, s. 76-83, (Belge No: 4131)

¹⁰⁸ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Konya Umum Ahali Namına BelediyeReisi Hakkı, Akviran Nahiyesi Umum Ahali Vekili İhsan, 5 imza. BOA, A.VRK**, 834/71.

bulmuştur. Nitekim işgalin ertesi günü Seydişehir’de bir miting düzenlenmek suretiyle işgal hareketi şiddetle protesto edilmiştir. Çekilen telgrafta da; “*bütün kasaba ve köyler halkı malca ve bedence her türlü fedakârlığa katlanmaya hazır ve amadedir*”¹⁰⁹ denilmiştir. Böylelikle gerekirse silahlı bir mücadeleden dahi kaçınılmayacağı, Seydişehir halkının böylesi bir mücadeleye seve seve katılacağı ilgililere duyurulmuştur.

15 Mayıs tarihinde Akşehir’den Sadaret’e çekilen telgrafta; İzmir’in bir Osmanlı memleketi olduğu, İzmir’in işgaline hiçbir Müslüman’ın göz yummayacağı ve bu uğurda gerekirse canların feda edileceği ve İzmir’in her daim Türkler elinde kalmasının icap ettiği bildirilmiştir. Ayrıca İtilaf Devletleri’nden Yunan tecavüzlerinin önüne geçmesi noktasında telgraf vasıtasıyla ricada bulunulduğu belirtilmiş, Sadaret’ten de millî hakların muhafazası yönünde çaba harcaması talep edilmiştir¹¹⁰. Akşehir’den gönderilen bu telgraf, Sadaret makamının uyarılması yönüyle mühimdir. Çünkü yukarıdan beri anlata geldiğimiz bilgiler ışığında baktığımızda Türk halkı Sadaret’in yani Damat Ferit Paşa’nın İtilaf Devletleri nezdinde gerekli tepkiyi göstermemekte olduğuna inanmaktadır. Nitekim işgal hareketine karşı Anadolu’dan birçok protesto telgrafi çekilirken Sadaret’in işgale kayıtsız kalması, halk nezdinde düşündürücü bir durumdur.

Karaman ilçesinden 15 Mayıs tarihli Sadaret’e çekilen protesto telgrafında; İzmir’in işgali ile birlikte Wilson Prensipleri’nin alenen bozulduğu, Wilson ilkelerine göre nüfus olarak Türk olan İzmir şehrinin Türklerin elinde kalması gerektiği Sadaret’e iletilmiş, “*sulhün akdinde tevzi’-i adaletten bahseden hükümetlerin bu hale lâkayd kalması sulhün temadisini ihlal etti*” denilerek de işgal hareketinin Mütareke ile sağlanan barışı bozacağı, hakkın ve adaletin uygulanmadığı bir ortamda barış halinin devamının mümkün olmadığı, hükümetin de derhal bu hususlarda teşebbüslerde bulunması gerektiği bildirilmiştir¹¹¹. 18 Mayıs tarihinde yine Sadaret’e çekilen bir diğer telgrafta da; Yunanlıların İzmir’i işgalinin 350 milyonu aşan İslam dünyasının dinî hislerini rencide ettiği ve Mondros Mütarekesi’nin yedinci maddesi mucibince bir işgal katî olarak gerekli ise bunun Yunanlılar tarafından değil de İtilaf Devletleri tarafından gerçekleştirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Öz be öz Türk şehri İzmir’de haksız yere kan dökülmesinin önüne geçilmesi büyük devletlerin “*haksever*” icraatlarından

¹⁰⁹ Aydınel, **Kuvâ-yı Milliye Harekâtı**, s. 39.

¹¹⁰ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Akşehir Müftüsü** Hacı Mustafa, **Ahali Namına Belediye Reisi** İbrahim, **Eşraftan**: Ali, Şemseddin, Ömer, Rüşdü, Hacı Mustafa, Abdullah, Hacı Bekir, Ali Rıza. **Bkz, BOA, A. VRK**, 829/46.

¹¹¹ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Belediye Reisi** Ahmed, **Cema’at-i İslâmiye Reisi** Mehmed Vasfi (Vehbi), **Eşraftan**: Mehmed Sırrı, Mehmed, Hilmi, Yakub, **Ulemâdan** Asım. **BOA, A. VRK**, 829/51.

talep edilmiştir¹¹². Karaman'la ilgili bu ikinci telgrafta İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi hadisesi diğer bütün telgraflara nazaran biraz garip bir şekilde ele alınmıştır. Bu telgrafta; özünde işgale karşı olan şahısların Yunan işgaline karşı İtilaf Devletleri'nin işgalini yeğledikleri gibi bir anlam çıkmaktadır. Yani illa işgal olacaksa bunun Yunanlılar eliyle değil de İtilaf Devletleri eliyle yapılması gerektiği yönünde bir anlayış ortaya çıkmaktadır ki, bu durum millî bağımsızlığın temini adına gösterilecek bir tavır değildir.

15 Mayıs'ta Iğın'dan "*İstanbul Yüksek Sadaret Makamına*" başlığıyla çekilen telgrafta; İzmir şehrinin hilafet makamına, Türklüğe ve Osmanlı Hükümeti'ne millî, tarihi ve sosyal bağlarla bağlı olduğu dile getirilmiş, nüfus olarak Türklerin hâkim unsur olduğu İzmir şehrinin işgali şiddetle protesto edilmiştir. "*Türklüğün tarihî egemenlik haklarının*" savunulması uğrunda gerektiğinde canla başla mücadele edileceği, İzmir'in de Osmanlı ailesi içerisinden koparılmasına asla müsaade edilmeyeceği kararlılıkla bildirilmiştir. Türk'ün hakkını çiğneyip, onurunu inciten bu halin Paris Barış Konferansı tarafından tamir edilmesi de istenmiştir¹¹³. Telgraf içeriği incelendiğinde egemenlik haklarının savunulması için silahlı bir direnişe geçilmesinin istendiği görülmektedir. Telgrafta sadece İzmir'e değil genel olarak işgale bir karşı çıkış görülmektedir.

17 Mayıs tarihli Ereğli'den Sadaret'e çekilen telgrafta; İtilaf Devletleri'nin insanlığın haklarını ve haritalarını hak ve adalet esasına göre çözeceğini vaat ettikleri, fakat her şeyiyle Türk olan İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalini sağlamaları ile bu sözlerinde samimi olmadıklarını gösterdikleri, eğer milliyet ve hakseverlik prensibine son derece bağlı iseler İzmir'in işgalinin sona erdirilmesini istemişlerdir¹¹⁴. 22 Mayıs tarihli Sadaret'e çekilen protesto telgrafında ise; İzmir'den gelen bilgilere göre Yunan askerlerinin katliama giriştikleri, kadın-çocuk binlerce Müslümanı boğazladıkları ve namuslarını çiğnedikleri, hatta Rumların da Yunan askerleriyle birlikte Müslümanlar üzerine saldırdıkları anlatılmaktadır. Bu durum karşısında Müslümanların meşru müdafaa hakkının doğduğu, Hükümetin derhal bu hususta gerekli tedbirleri alarak hukuk-u İslâmiyeyi muhafaza etmesi gerektiği, iade-i hukuk

¹¹²Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Belediye Başkanı Ahmet, Cemiyeti İslamiye Başkanı Mehmet Kutsi, Ulemadan Kadiri Şeyhi Bekir Sıtkı, Ulemadan Mevlevi Şeyhi İbrahim, Müdafaa-i Hukuku Osmaniye Redd-i ilhak Heyeti Milliyesi Başkanı Asım, Ulemadan Mustafa, Eşraftan;** Abdalbaki, Ahmet, Hacı Ömer, Ali, Rahmi, Raif, Mustafa, Mahmut, Hulusi, Emin, Sabit, Hacı İbrahim, Hüsni, İsmail, Hacı Seyit Ali. Bkz, İSTAM, "Türk Millet Mücadelesinden Örnekler; Millî Direnme Evresinde Düşman İşgallerine Karşı Protesto Telgrafları (IV)", **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, Sayı: 6, Temmuz 1997, s. 20-21.

¹¹³ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: Iğın Kazası Namına Müftü-i Belde Abdullah, Belediye Reisi Mehmet Şakir. Bkz, **BOA, A. VRK**, 830/38.

¹¹⁴ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Konya Ereğlisi Müftüsü Ahmed Hamdi, Tüccardan:** Recep, Remzi, Ali, Şaban, Ali, Çerkez Said, İbrahim, **Zürre'dan:** Abdulkerim, Mehmed Emin, Ragıp, Ali Rıza, Yusuf, Mustafa, Emin, **Dava Vekili** İsmail. Bkz, **BOA, A. VRK**, 831/57; Alemdar gazetesindeki bir diğer bilgi de nüfus çoğunluğunun Türklerde olduğu ve bu sebeple hiçbir surette işgalin haklı olmadığı kesin bir dille belirtilmiştir. Bkz, **Alemdar**, 18 Mayıs 1335/1919, Nr: 146 (1456), s. 2.

ve asayiş üzerine derhal tebligat yayınlamasının bütün memleket tarafından sabırsızlıkla beklendiği dile getirilmiştir¹¹⁵. 22 Mayıs'a doğru geldiğimizde İzmir'in işgali ve işgal esnasında Yunan mezalimi hakkında daha sağlıklı bilgiler gelmektedir. Bu bilgi akışının neticesi olarak protesto telgraflarında uygulanan mezalim anlatılmakta ve bu durumun önüne geçilmesi Sadaret'ten, İtilaf Devletleri temsilciliklerinden istenmektedir.

İzmir'in işgaline karşı 16 Mayıs tarihinde Beyşehir'den Sadaret'e çekilen telgrafta; İzmir'in Wilson ilkelerine aykırı olarak işgal edildiği, İzmir gibi mümtaz bir şehrin işgalinin de Türklerin içini dağladığı, bu haksız surette yapılan işgalin önüne geçmek için "*icap ederse eli silah tutabilen; kadınlara, masum çocuklara kadar feda-yı cana*" ve İstanbul Hükümeti'nin bu hususta vereceği her emri yerine getirmeye hazır olduklarını bildirmişlerdir¹¹⁶. Beyşehir ilçesinden 18 Mayıs'ta bu kez Dahiliye Nezareti'ne bir telgraf daha çekilmiştir. Yunan işgalinin tekrar tekrar kınandığı bu telgrafta; halk şehitlere katılmadıkça sadece İzmir değil, vatanın en ücra köşesindeki bir karış toprağının bile verilmeyeceği hususunda kendilerine söz verdikleri dile getirildikten sonra "*felaketimize sebebiyet verenleri bütün mevcudiyetimizle protesto ederiz*" demişlerdir¹¹⁷. Şüphesiz bu telgrafta açıkça belirtilmese de felakete sebebiyet verenlerden biri de mevcut Damat Ferit Paşa hükümeti olarak algılanmaktadır. Çünkü Damat Ferit Paşa, Anadolu'dan gelen bütün baskılara rağmen işgal hadisesine ciddî manada sesini dahi çıkarmamıştır. 19 Mayıs tarihli telgrafta; Wilson Prensipleri'ne uygun olarak sulh ve mütareke yapıldığı fakat prensipler dâhilinde hareket edilmediğinden yakınılmaktadır. Hükümetin her türlü emrine hazır olduklarını da beyan etmektedirler¹¹⁸. İşgalin boyutları hakkındaki bilgiler genişleyince telgraflardaki cümlelerin sertliği de artmaktadır. Mesela 21 Mayıs telgrafına baktığımızda 33 bin nüfuslu Beyşehir ahalisi İzmir için topyekûn savaşmaya ve canlarını feda etmeye hazırdırlar. İşgal genişledikçe halkın sabrı taşmaktadır ve hükümetten silahlı direniş izni talep etmektedir. Telgrafta Yunanlıların İzmir'den çıkarılmalarını sağlamak maksadıyla ne lazımsa

¹¹⁵ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Ahali Namına Eşraftan**: Cemil, Kazım, Edhem, Fuat, Süleyman, Vehbi, Şaban, Osman, İshak, Ali Rıza, Hasan, Hilmi. Bkz, **BOA, A. VRK**, 834/18.

¹¹⁶ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Beyşehir Belediye Reisi Şükrü, Müftü-i Belde Tahsin, Müderrisinden**: Musa, Ahmed, Saadeddin, İkbâl, Şefik, Halil, Şükrü, Saadullah, **Eşraftan**: Ahmed İsmail, Mevlüd, Akif, Şaban, Ali, Mustafa, Galib, Mehmed, İhsan, Cemil, Esad, Faik, Osman, Abdulkadir, Mustafa, Hüseyin, Ali. Bkz, **BOA, A. VRK**, 830/39; **Alemdar**, 18 Mayıs 1335/1919, Nr: 146 (1456), s. 2.

¹¹⁷ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Toğna Nahiyesinde Müderris** Numanzade Halil, **Eşraftan**: İbrahim, Fazlızade Ahmed, Kıbrıslı İsmail, Valizade Hasan, Alemdarzade İbrahim, Hacı Mehmed, **Ulemâdan**: Mehmed, Fazlızade İsmail, Musa Hocasade Mehmed, Hacı Halilzade Osman, Doğanbey Mahallesi İmamı Süleyman, Muhtar-ı Evvel İbrahim, Cami'-i Kebir İmamı Mehmed, Muhtar-ı Evvel Halil oğlu Mustafa, Sani Mehmed (65 İmza), Bkz, **BOA, A. VRK**, 831/53.

¹¹⁸ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Muhtar-ı Evvel** Ali, Sani Mehmed, **Eşraftan**: Mehmed, Ahmed, Süleyman, Ali Osman, Mehmed, İbrahim, Mehmed, Ahmed, Ali Halil, **Muhtar-ı Evvel** Osman, Ahmed, Abdullah, Ahmed, Abdurrahman, Hacı Mehmed, Hasan, Muhtarı Sani Bekir. **BOA, A. VRK**, 832/28; Beyşehir'le ilgili hemen hemen aynı metin bir diğer telgraf için, bkz, **BOA, A. VRK**, 832/70.

yapılması için ellerinden gelen gayreti gösterecekleri bildirilmektedir¹¹⁹. 22 Mayıs'ta çekilen telgrafta; Balkan Muharebeleri'nde Yunanlıların yaptıkları zulümlerin tekraren yine Yunanlılar eliyle fakat İtilaf Devletleri'nin izni ile yapılmakta olduğu bildirilmektedir¹²⁰. Beyşehir'den çekilen telgraflara bakıldığında millî bir direnişin yapılması gerektiğine inanan bir kitlenin var olduğu görülmektedir. Her defasında “*hükümetten emir bekliyoruz*” cümlesiyle biten telgraflar halkta heyecanın da en üst noktada olduğunun bir göstergesidir.

17 Mayıs'ta Bozkır'dan Dâhiliye Nezareti'ne çekilen protesto telgrafında; İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin derin bir üzüntü ile karşılandığı dile getirilmiştir. I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin istibdat, baskı ve zor kuvveti ile sokulduğu dile getirilerek burada İttihat ve Terakki Cemiyeti eleştirilmektedir. Ayrıca bu telgrafta; büyük devletlerden, Yunan işgalinin durdurulması ve memlekete yeniden nizamın gelmesi noktasında yardım istenmiştir¹²¹. Yine 26 Mayıs'ta Çumra'dan Sadaret'e çekilen protesto telgrafında da; İzmir'in Anadolu'nun can damarı mesabesinde olduğu ve Yunanlılara ilhak hakkı tanınmasının Türk Milleti'nin millî izzet-i nefesine son derece ağır geldiği belirtilmiştir. Ayrıca “*İzmir'in işgali Türklerin hayatına hatime çekmek demektir*” demek suretiyle Türk Milleti açısından İzmir'in ne derece önemli bir şehir olduğu vurgulanmış ve nihayetinde de İzmir'in tekrar Türklere iade edilmesi talep edilmiştir¹²². Şerefli Koçhisar'dan Sadaret'e çekilen protesto telgrafında ise; Wilson Prensipleri'ne dikkat çekilmek suretiyle işgal hareketinin haksızlığı dile getirilmiştir. İzmir'in işgali ile “*huzur ve saadet*”in sağlanacağı hususunda verilen sözlerin tutulmadığı belirtilmiş, işgalin son bulması talep olunmuştur¹²³.

20 Mayıs tarihli Aksaray'dan Sadaret'e çekilen telgrafta ise; İzmir'in işgalinin üzüntü ile haber alındığı dile getirildikten sonra “*malum-u sâmilere buyrulduğu vechle teşebbüs-i mezkûr inkişâf-ı millîmizi gözetib Yunan süngüsü altında emsal-i âtiye-i milleti bile makhur etmeyi istemek demektir*” denilmiştir. Yani Yunan işgal hareketi Yunan süngüsü altında gelecek nesillerimizin bile yok edilmesini amaçlayan bir işgal hareketidir. İşgal hareketine

¹¹⁹ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: Belediye Reisi Mehmed Tevfik, Beyşehir Kazası Otuz üç bin Nüfus Murahhası Müftü Hüseyin Hüsni, İtilaf Fırkası Reisi Hüseyin Osman, Eşraftan Edhem Paşa. Bkz, **BOA, A. VRK**, 833/53.

¹²⁰ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: Belediye Reisi Mehmet Şükrü, Beyşehir Müftüsü Mehmet Hasan, Konya Beyşehir Kırılı Nahiyesi İmamı Hasan, Muhtar-ı Evvel Osman, Eşraftan: İsmail, Hüseyin, Mehmet, Emin, Hasan, Sani Abdullah, Sani Ali, Mahalle İmamı Şükrü, Muhtar Mehmet, Mehmet, Halil, İbrahim Refik, Ali, Hasan, Kemal, Cemal, Hüseyin, Halil, Mehmet, Ahmet, Hafız”. Bkz, **BOA, A. VRK**, 833/90; **BOA, A. VRK**, 834/12.

¹²¹ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: Bozkır Belediye Reisi Mehmet, Müftü Mustafa, Ulemâdan Sabit, Hüseyin. Bkz, **BOA, A. VRK**, 832/69.

¹²² Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Muhtar-ı Sani Mevlûd, Muhtar-ı Evvel Hakkı, Çumra'nın Küçük Göl Karyesi Namına İmam Hüseyin**. Bkz, **BOA, A. VRK**, 834/90.

¹²³ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Koçhisar Ahalisi Namına Belediye Reisi Hayreddin, Ahali Namına Ulemâdan Vehbi, Ahali Namına Hasan**. Bkz, **BOA, A. VRK**, 833/89; Koçhisar'dan çekilen bir diğer telgraf için, bkz, **BOA, A. VRK**, 833/89.

karşı, Anadolu halkı kendi hakkını geri almayı kutsal bir vazife sayacaktır. O yüzdendir ki Amerika, İngiltere ve Fransa devletlerinin araya girmeleri ve bu işgal hareketinin önüne geçmeleri gerekmektedir¹²⁴. 21 Mayıs'ta da Ermenek'ten Sadaret'e bir protesto telgrafi çekilmiş, burada da diğer çekilen telgraflarda olduğu gibi Wilson esaslarına temas edilmiş, nüfus çoğunluğunun Türklerde olduğu apaçık ortada iken işgalin haklı bir gerekçesinin olmadığı vurgulanmıştır¹²⁵. Ayrıca bu telgrafta da Karaman'dan çekilen ikinci telgrafta da olduğu gibi bir kafa karışıklığının olduğu açıktır. İşgal reddedilmektedir. Fakat Mütareke'nin yedinci maddesi mucibince bir işgal vaki olacak ise bu işgalin Yunan eliyle değil İtilaf Devletleri eliyle yapılması istenmektedir.

İzmir'in işgaline karşı Karapınar'dan 19 Mayıs'ta Sadaret'e çekilen protesto telgrafında da; savaşta yenilen devletlerin millî haysiyetiyle oynanmayacağı vurgulanmakta, İzmir'in işgali ile Türk Milleti'nin millî haysiyetiyle oynandığı dile getirilmektedir. Türk Milleti'nin hakkının korunması istenmekte ve ilhakin derhal reddi talep edilmektedir¹²⁶. 24 Mayıs tarihli ve yine Sadaret'e gönderilen telgrafta ise Yunanlıların masum ve mazlum Türklere uyguladığı katliamdan ve İzmir'in içinde bulunduğu durumun sebebinin bir İslam şehri olmasından kaynaklandığından bahsedilmektedir. Namusların çiğnenmesi gibi hadiselerin yaşandığı bir ortamda millî haysiyetin daha fazla rencide edilmesine müsaade edilmeyeceği dile getirilmekte ve net bir şekilde eğer namusların korunması hususunda adaletli bir müdahale gelmez ise oyuncak gibi oynanan namus ve canların millî kuvvetlerle ölünceye kadar savunulacağı kararlılıkla vurgulanmaktadır¹²⁷.

Görüldüğü gibi İzmir şehrinin işgali Türk Milleti'ni derinden üzmüştür. Yunanlıların işgal metodu yani işgallerde uyguladıkları mezalim bu tepkilerin esas sebebinin teşkil etmektedir. Fakat yukarıda da değinildiği gibi Balkan Muharebeleri'nde acımasızca masum Türkleri katleden Yunanlıların İzmir'in işgaline memur edilmeleri de ciddî manada rahatsızlık uyandırmıştır. Yunanlıların işgali karşısında İtilaf Devletleri nezdinde ciddî bir tepki ortaya koyamayan İstanbul Hükümeti de ayrıca milleti yaralayan bir diğer husus olarak göze çarpmaktadır. Nitekim Damat Ferit Paşa, memleketin sorunlarının çözümünün ancak ve ancak büyük devletlerle iyi ilişkiler içerisinde olmakla ve onlarla iyi bir diyalog kurmakla sağlanacağına inanmaktadır. Fakat İtilaf Devletleri bu “teslimiyetçi” tutum karşısında daha da

¹²⁴ Bu protesto telgrafi şu kişiler tarafından imzalanmıştır: **Belediye Reisi** Ahmet, **Ticaret Odası Başkanı** Mustafa, **Tüccar**; İbrahim, Tahir, **Müftü** İbrahim, **Müderris**; Mehmet, Şükrü, Mehmet, Mehmet Sadık, **Ulemadan** İbrahim, **Esnaf Adına** Musa Kazım. Bkz, **BOA, A. VRK**, 833/35.

¹²⁵ Bu protesto telgrafi İctima' Reisi Mehmet Reşit tarafından imzalanmıştır. Bkz, **BOA, A. VRK**, 834/18.

¹²⁶ Bu protesto telgrafi **Sultaniye Kazası Müdafaa-i Milliye Reisi** Süleyman tarafından imzalanmıştır. Bkz, **BOA, A. VRK**, 832/79.

¹²⁷ Bu protesto telgrafi **Sultaniye Kazası Müdafaa-i Milliye Reisi** Süleyman Sırrı, Eşraftan: Cevdet, Hakkı, Remzi, İsmail Hakkı. Bkz, **BOA, A. VRK**, 834/20.

yüreklenmişler, İzmir'in işgalini iç bölgelere doğru Yunan eliyle genişletmişlerdir. Hatta daha sonrasında İstanbul'u dahi işgal etmişlerdir. Bir gerçek var ki Anadolu halkının kahir ekseriyeti İstanbul Hükümeti ile aynı fikirde değildir. Nitekim yukarıda detaylıca incelediğimiz telgraflarda da görüldüğü üzere halk, tepkisini açıkça bütün ilgili makamlar nezdinde dile getirmeye gayret göstermiştir. Mitingler vasıtasıyla ortaya çıkan kararlar protesto telgrafları vasıtasıyla da ilgili mercilere sunulmuştur. İşgale karşı silahla karşı koyma fikri günbegün artarak devam etmiştir. Anadolu halkı işgallere karşı millî his ve düşüncelerini, düzenlenen mitingler ve çekilen protesto telgrafları vasıtasıyla göstermiştir. Konya'dan çekilen telgraflar buna örnektir. Ayrıca düzenlenen bu mitingler ve çekilen protesto telgrafları Türk Millî Mücadelesi'nin düzensiz ordu safhasını oluşturan Kuvâ-yı Milliye Hareketi'nin doğuşunda da etkili olmuştur. Çünkü Türk halkı, İstanbul Hükümeti'nden umudunu kesmiş ve kendi başının çaresine bakmaya başlamıştır. Mitingler ve protestolar Türk Milliyetçiliği fikrinin aksiyon safhaya geçişinde çok önemli görevler üstlenmiştir. Ayrıca bu mitingler ve protesto telgrafları millî ruhun canlanmasında halkın birbirine kenetlenmesinde de önemli yararlar sağlamıştır. Halkın birbirine kenetlenmesi neticesinde de Kuvâ-yı Milliye hareketi gün geçtikçe kuvvetlenmiştir. Ayrıca bu miting ve protesto telgrafları Birinci Dünya Savaşı'nda yenilen bir milletin üzerindeki umutsuzluğun da ortadan kalkmasında, Kuvâ-yı Milliye Hareketi ile yeni bir heyecanın ortaya çıkmasına vesile olmuştur.

2.3. Protesto Mitingleri

İzmir'in Yunanlılara işgal ettirilmesi, Türk milleti üzerinde büyük bir heyecan yaratmıştı. Çünkü eski bir Osmanlı vilâyeti olan ve Anadolu'da birçok soydaşı olan Yunanistan, kurulduğu tarihten itibaren bütün topraklarını Türklerden almıştı. Şimdi de Anadolu'dan parça koparmaya çalışıyordu.

Üstelik tarihî deneyler de göstermişti ki, Yunanlılar Osmanlı hâkimiyetine son verdiği yerlerde, alabildiğine bir mezalim uygulamakta, İslamiyet ve Türklükle alakalı her türlü eseri ortadan acımasızca kaldırmakta idi. Mora, Girit, Makedonya ve Teselya faciaları halkın hafızasından henüz silinmemişti. Bu işgali her ne kadar İtilâf Devletleri muvakkat olarak yaptığını söylüyorsa da, millet Yunan'ın bu topraklardan kendi isteğiyle bir daha çıkmayacağını çok iyi biliyordu. Bu sebeple bu hâdiseye karşı büyük bir tepki gösterdi.

Memleketin en ücra köşelerinde bile yapılan mitingler ve telgraflarla bu haksız tecavüz protesto edildi.

İşgal üzerine yapılan mitinglerle millî şuuru ve heyecanı galeyana gelen halk her tarafta, taarruza uğrayan vatanın kurtarılması için fiilî mücadeleye girişti. Bu mücadele Ankara'da Millî Meclisi'nin açılışından sonra kurulan düzenli ordu birliklerine kadar her cephede devam etmiş, Türk milletinin, Millî Mücadele diye adlandırdığı bir nev'i destan devri yaşanmıştır. Bu miting ve protesto hareketlerinden, mahallî mukavemet teşkilâtları, bunlardan Erzurum, Balıkesir ve Sivas kongreleri doğmuştur. Bu kongrelerde Anadolu'daki milliyetçi hareketin temelini teşkil ederek vatanın kurtuluşunda en müessir bir amil olmuşlardır.

2.3.1.İzmir'in İşgalini Protesto Mitingi(15 Mayıs 1919)

İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ve daha ilk işgal anlarından itibaren Türk halkına yapılan zulüm ve katliam ülkenin her tarafında büyük bir infiale sebep olduğu gibi Konya'da da halkın büyük tepkisine neden olmuştur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu tepkilerin büyük bir kısmı işgalden duyulan rahatsızlıkların ve Türk halkına karşı Yunan işgal kuvvetlerinin haksız muamelesine duyulan tepkilerin dile getirildiği protesto telgrafları Konya merkezinden ve kazalarından çekilmişti. Sadarete çekilen bu telgrafların yanı sıra büyük kalabalıkların katıldığı mitingler düzenlenmiş, işgal ve yapılan haksızlıklar mitinglerde yapılan konuşmalarla geniş halk topluluklarına anlatılmış ve milli bir uyanışın oluşmasına çalışılmıştı.

15 Mayıs 1919'da Yunan işgal güçlerinin İzmir'e çıktığı sabahın ilk saatlerinde "Redd-i İlhak Heyeti'nce" bütün ülkeye çekilen telgraflarla duyurulmuştu. Telgrafta; işgalin başladığı, işgale karşı gerek İzmir'in ve gerekse kazalarının halkının ayakta ve büyük bir heyecan içerisinde bulunduğu belirtiliyordu. Redd-i İlhak Heyeti'nin telgrafında devamlı "İzmir'in son ve tarihi günlerini yaşadığı" belirtilerek son ümitlerinin milletin göstereceği mukavemet olduğu dile getirilmekteydi. Millet'in işgale duyduğu tepkisini mitingler yaparak ve her yere protesto telgrafları göndererek göstermesi istenilen telgrafta özellikle "vatan ordusuna" halkın katılması isteniyordu. Bütün bunlar yapılırken de sükûnetin korunması, taşkınlıkların yapılmaması ve bilhassa kimsenin incinmemesine çalışılmasına dikkat çekiyordu¹²⁸.

¹²⁸Türk İstiklâl Harbi-Batı Cephesi-, Genel Kurmay Basım Evi, C.II, Kısım 1, Ankara 1994, s.48-49.

15 Mayıs 1919 günü İzmir'in Yunan askerlerince işgal edildiği haberi birçok yerde olduğu gibi Redd-i İlhak Heyet-i Merkeziyesi'nin çekmiş olduğu telgrafın Konya'ya ulaşmasıyla öğrenilmişti. İşgal haberinin Konya'da duyulması üzerine şehrin vatansever aydınları hiç vakit geçirmeden harekete geçtiler ve bir miting tertip etme kararı aldılar. Nitekim aynı gün yani 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgalini protesto amaçlı olarak ilk miting yapıldı. İşgal haberini duyan halk da bu mitinge büyük ölçüde katılmış ve heyecan dorukta olmuştur.

Konya'da bu kadar kısa sürede bir miting tertip edilmesinin en büyük nedeni; miting tertip edenlerin şehirdeki askeri birlik komutanlarınca desteklenmeleriydi. Nitekim Konya'da bulunan Yıldırım Kıtaaatı Müfettişi ve İkinci Ordu Komutanı Mersinli Cemal Paşa ve Kolordu Komutanı Selahattin Bey işgal protestosunun yapılmasına her türlü desteği vermişlerdi¹²⁹.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği gün yani 15 Mayıs'ta miting yapılacağı şehirde duyulunca halk arasında bir dalgalanma olmuş, tepkili olan halk mitinge koşmuştur. Şehirdeki bu hareketlilik üzerine, Konya'daki İngiliz ve İtalyan siyasi temsilciler Yıldırım Kıtaaatı Müfettişi ve İkinci Ordu Komutanı Mersinli Cemal Paşa'ya müracaat ederek işgalden dolayı halktan gelebilecek tepkiler olabileceğini, bunun için gerekirse köklü tedbirler alacaklarını bildirmişlerdi.

İzmir'in işgalinden ve burada yapılan katliamdan dolayı hem üzgün hem de büyük bir öfke içerisinde olan Konya'nın Türk ve Müslüman ahalisinin büyük bir vakar ve ciddiyet içerisinde, herhangi bir taşkınlık yapmadan ve bilhassa şehrin Rum ve Ermeni ahalisine yönelik bir olumsuz fiile girmeden mitingini yapmıştı.

Oysa tam aksi bir şekilde İzmir'in işgalinin Konya'da duyulmasıyla beraber şehirde yaşayan Rumlar ve Ermeniler çeşitli taşkınlıklarda bulunmuşlardı. Bilhassa Gazialemşah ve Çiftemerdiven mahallelerinde oturan Rumlar ve Ermeniler sevinç gösterilerinde bulunmuşlar, Yunan bayrakları sallanmış ve hatta "Zito Venizelos" diye bağırılmıştır¹³⁰.

Konya'da bu miting yapılırken yukarıda ayrıntılı olarak üzerinde durduğumuz gibi Karaman, Akşehir ve Iğın'dan Sadarete yani iş başındaki hükümetin başında olan sadrazam Damat Ferit Paşa'nın makamına protesto telgrafları çekilerek İzmir'in haksız işgaline ve Türk ve Müslüman ahaliye yapılan zulüm ve katliamlara duyulan tepkiler dile getirilmiştir.

¹²⁹Bkz, Erdeha, Milli Mücadelede Vilayetler ve Valiler, S.270; Sina AKŞİN, İstanbul Hükümetleri Ve Milli Mücadele (Mutlakiyete Dönüş 1918-1919), C.I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998.

¹³⁰Arabacı, **Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri**, s.5

İzmir'in işgaline Konya merkezinden ve bilahare kazalarından gösterilen tepkilerin 16 Mayıs günü de daha yoğun bir şekilde devam etmişti. Nitekim 16 Mayıs'ta da Konya merkezinden, Beyşehir'den ve Karamandan protesto telgrafları çekilmiştir. Gösterilen bu tepkiler üzerine Konya'da bulunan İngiliz ve İtalyan işgal kuvvetleri temsilcileri Konya Valisi Cemal Bey'i ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerinde siyasi temsilciler "İzmir'in işgalinden dolayı Türk halkının galeyanda bulunduğunu bu nedenle şehirdeki Hristiyan ahalinin korunması için tedbir alınmasını istemişler, bir anlamda üstü kapalı bir şekilde valiyi tehdit etmişlerdi¹³¹.

2.3.2.İzmir'in İşgalini Protesto Mitingi(21 Mayıs 1919)

İzmir'in Yunan askerlerince işgali ve masum Türk ve Müslüman halkın uğradığı zulüm ve katliam haberleri sonraki günlerde de ülkenin her tarafından İstanbul'a protesto telgrafları çekildiği gibi her yerde miting ve nümayişler yapılmıştır.

İzmir felaketinin Konya'da da büyük bir tepki oluşturduğunu görüyoruz. Halk binlerce Türk'ün Yunan işgal askerlerince katledilmesini öğrendiğinde, bu katliamla ilgili haberler şehirde duyulduğunda halktaki milli heyecan ve tepki giderek artmıştır. Beklenildiği gibi Konya'da işgale tepki olarak ikinci bir miting düzenlenmiştir¹³². Şehirdeki İngiliz ve İtalyan siyasi temsilcilerin halkın taşkınlıkları karşısında gerekirse "cezri" yani esaslı tedbirler alacağız şeklindeki üstü kapalı tehdidine rağmen bir hafta içinde ikinci mitingin yapılması, halktaki galeyan ve infialin ne denli büyük olmasının bir sonucu olsa gerektir.

Miting sonrası alınan kararlar İtilaf Devletlerinin İstanbul'daki yüksek komiserliklerine, tüm ilgili makamlara ve gazetelere gönderildi. Miting düzenleme heyeti İstanbul'daki yüksek komiserlerden; mitingde alınan kararları kendi hükümetlerine ve toplantılarını sürdürmekte olan Paris Sulh Konferansı heyetine iletmelerini istiyordu. Yine alınan kararlara göre İtilaf Hükümetlerinden İzmir'in Yunan işgalinden kurtarılması için yardım etmeleri istenmekteydi.

21 Mayıs'ta yapılan bu mitingi de tıpkı ilk mitingde olduğu gibi şehrin vatansever aydınları ve ileri gelenlerince düzenlenmiş olduğunu görüyoruz. Nitekim miting kararlarının altında ismi olan zevata baktığımızda Belediye Başkanı Hakkı Bey'in, Vilayet Genel Meclisi Başkan Yardımcısı Mehmet Ali Bey'in isimleri belirtilmiştir. Yine Çiftçiler Cemiyeti ile

¹³¹ Cemal Güven, Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri, **Konya Kitabı V**, Editör, Yusuf Küçükdağ, Konya Ticaret Odası Yay., Konya 2002, s. 2.

¹³² Zeki SARIHAN, **Kurtuluş Savaşı Günlüğü (30 Ekim 1918- 22 Temmuz 1919)**, C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1993, s.263.

Amele Cemiyetlerinin Başkanları ve Konya'ya bağlı Akviran, Çumra, Meram ve Kızılviran nahiyeleri temsilcilerinin isimleri yer almıştır.

Bu tablo bize şehrin mülki yöneticilerin bu mitinglere iştirak etmediğini gösteriyor. Konya Valisi olarak Artin Cemal Bey'in iş başında olduğunu düşündüğümüzde bu durum bizi şaşırmamaktadır Diğer taraftan şehrin yerel temsilcileri ve bazı sivil toplum kuruluşları mitinge destek vermişlerdir. Yine Konya merkezindeki ahalinin yanında merkeze bağlı Akviran, Çumra, Meram ve Kızılviran nahiyelerinden de ahalinin mitinge katılmış olduklarını söyleyebiliriz. Bu da bize mitingin kalabalık bir ahalinin katılımıyla gerçekleştiği sonucuna götürmektedir.

Mitingin düzenlendiği alanda halka hitaben okunan ve bilahare İtilaf Hükümetlerine iletilmesi için İstanbul'daki Yüksek komiserliklerine gönderilen "Protesto Beyannamesi" bilahare İstanbul gazetelerinde de yayınlanmıştır. Ancak o günkü ortamda matbuat üzerinde sansür uygulaması olduğundan beyannamenin bazı kısımları sansüre tabi tutulmuştur. İkdam gazetesinde yayınlanan protesto beyannamesi şöyledir:

"Konya'da Miting Mukarreratı

Konya 21 Mayıs

Sizler ki muazzam bir millet-i medeniyenin muhterem vekillerisiniz insanlığın fezailini nefsinde cem' etmiş ve milletleri kan ve ateş devrinden kurtarıp aydınlığa, münevver bir ufku adalet ve insaniyete yükseltmek maksadına hasr-ı emel etmiş fazilet hamileri bulunuyorsunuz. Bu evsaf ile sizleri yalnız mensup olduğunuz devlet ve milletlerin değil bütün beşeriyet ve medeniyetin mümessili görmek istiyoruz. Gözler önünde İzmir'i vahşet-âbâda döndüren, hüzn ve mateme gark eden gayr-i müslim unsurların ne yaptıklarını işittiniz. Bunların hetk etmedik ırz ve namus, katl etmedik etfâl-i ma'sume, yağma etmedik mesken ve me'vâ, hedm etmedik müessese, çıldırtmadık ehl-i İslam kalmadığını tahkik etmişsinizdir.

(5-6 satır boş sansürlenmiş)

Milyonlarla ma'sum insanlar, Müslümanlar, yeni tarihin yeni medeniyetin bârgâh-ı tabiata kâli hediyeleyiniz, diyelim.

Bizi yaratan Allah'a gidelim. Altı asırdır perverde-i ni'met ve mürüvvetimiz olan bir ekalliyeti Yunanlılarla birleştirmek namına onlardan altı kere daha çok olan Türk Müslümanları katl ve imha ve buna da Yunan askerlerini tesvit hangi adalet ve insaniyete yakışır bilemeyiz. O ekalliyet ki huzur ve rahatlarını tekeffül ederek onları yaşatmak ve saklamak namına milyonlarla evladını ırk-ı islama şehit vermiş, altı yüz senedir sine-i şefkatinde âğuş-ı hayatında muhafaza etmiş ve vatanımızın evladını müştereği âd etmişti.

(5-6 satır boş sansürlenmiş)

Biz Türk Müslümanlar son mertebe-i ye's ve halecana gelerek bir kere daha kendimizi cihan-ı medeniyetin himayesine insaniyetine hakkaniyet adalet tarftarlığı hakkındaki i'timadımızın tecelli-i faaliyetine rabt-ı ümit ederek sulhun karar-ı adilânesine teslimiyet gösterdik, muntazır bulunuyoruz. Ye'simizin mazlumiyetimizin bize tahmil etmekte olduğu son vazife-i fedakârı bi-idrâk ettik. Bizi

bu son fecayiden sıyanet eder ve ettirerseniz medeniyyet-i hakikiyye ve telâifinde milletlerinizin bir daha büyüklüğünü isbat etmiş olursunuz.

Yunanistan'ın değil İzmir'i işgaline Balkan muhaberatından beri akıttığı namütenâhi İslam kanlarıyla mulemma' olan onların mevcudiyet-i hazırasına bile tahammülümüz mümkün değildir.

Bunun hilafını kabul edecek bir Türk Müslüman mutasavvır olamaz. Eğer Müslümanlığımız kabahat değilse ma'sumiyetimiz hakkımız diğer insanlar gibi Sulh Konferansı'nın pişgâh-ı adaletinde mer'i bulunacaksa bu kanlı harp bir nihayete erdirilmesi için mensup olduğunuz hükümetler nezdinde tavassut ve ricalarımızın protestolarımızın Sulh Konferansı'na iblağına, Yunan askerinin işgalinden İzmir'in tahlisi talebine asırlarca dost bir milletin feryad-ı mazlumanesini isma'a yardım buyurmanızı rica ederiz.

*Konya Umum Ahalisi Namına Belediye Reisi Hakkı
Meclis-i Umumi-i Vilayet Reis-i Sanisi Mehmet Ali
Çiftçiler Cemiyeti Reisi Kadri
Akviran Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili Mustafa Celaleddin
Çumra Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili Hacı Mehmed
Meram Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili Bayram zade Mustafa
Kızılviran Nahiyesi Umum Ahalisi Vekili Hatib Mehmed
Amele Cemiyeti Reisi Muhiddin.”*

2.4. İngiliz ve İtalyan İşgalini Protesto Mitingi

2.4.1.Konya

Çalışmamızın birinci bölümünde ayrıntılı olarak belirttiğimiz gibi Mondros Mütarekesi'ni takip eden günlerde Tevfik Paşa Hükümeti'nce Konya Valiliğine atanan Cemal Bey İstanbul Hükümeti'nin özellikle de Damat Ferit Hükümetlerinin emrinde bir mülki amir olup Milli Mücadele'ye de tamamen aleyhtar bir kişiydi. Çok enerjik bir yapıya sahip olan vali, Konya'yı her bakımdan tahakkümü altına almıştı.

Vali Cemal Bey bilhassa şehir halkı arasında Yunanlıların İzmir'i işgalleri sırasında yapılan protesto mitingleri ile uyanan milli ruhu yok etmek, şehirde varlıkları bilinen vatanseverleri baskı altına alarak ezmek gibi hususları kendisi için öncelikli bir görev addetmişti. Ayrıca valinin şehirde bulunan İngiliz ve İtalyan İşgal kuvvetlerinin komutanları olan iyi ilişkileri de Konya halkını derinden yaralamaktaydı.

Diğer taraftan Konya'ya İngiliz askerlerinden sonra İtalyan işgal kuvvetinin de gelmesi yerli azınlıkları ve bilhassa Ermeniler'i oldukça şımartmıştı. Birinci Dünya Savaşı yıllarında tehçire tabii tutulan Ermeniler, Mondros Mütarekesi'ni takip eden günlerde tekrar eski yaşadıkları yerlere dönmeye başlamışlardı. Bu çerçevede Konya'dan da tehçir edilen Ermeniler geri dönmüştü. Sevk esnasında yalvar yakar Müslüman halka sattıkları mallarını şimdi zorla geri almaya çalışıyorlardı.

Ermenilerin şehrin Müslüman halkından haksız bir şekilde geri almaya çalıştıkları gayrimenkullerin durumunu ele almak ve bir hal yoluna koymak amacıyla Konya Valisi Cemal Bey'in müsamahasıyla bir "İade-i Emval Komisyonu" kurulmuştu. Komisyona Vali Cemal Bey başkanlık edecekti. Komisyonun başkan yardımcılığına bir Sırlı zabıt getirilmiş, iki Hıristiyan ve bir Müslüman temsilci de üye olarak komisyona dâhil olmuşlardı. Komisyon çalışmalarında adil davranmıyor hep Ermeniler lehine karar veriyordu. Ermeni talepleri herhangi bir incelemeye tabii olmadan hemen kabul ediliyordu. Komisyonun Müslüman üyesi bu haksızlıklara itiraz etse de netice değişmiyordu. Çünkü komisyonda Hıristiyan üye sayısı daha çoktu.

Vali Cemal Bey ise hem İttihatçı karşıtı olması hem de kendine Ermeni haklarının savunucusu gibi bir görev biçmesi ve ayrıca iktidar partisi olan Hürriyet ve İtilaf Fırkası'na hoş gözükmek, bir anlamda yaranmak için komisyon çalışmalarında bu haksızlıklara göz yumuyor ve seyirci kalıyordu¹³³. Valinin gözü önünde cereyan eden bu haksızlıklar şehirde duyulduğunda halkta, Vali Cemal Bey'e duyulan öfkenin ve tepkinin artmasına neden oluyordu. Şayet Konya'da iyi bir valinin olması halinde bu haksızlıkların ve bilhassa İtalyan işgallerinin son bulacağına ilişkin bir kanaatin halkta olduğu görülmekte ve vali şiddetle eleştirilmekteydi.

Damat Ferit Paşa Hükümetine ve Konya'yı işgal etmiş olan İngiliz ve İtalyan işgal kuvvetlerine sırtını dayayarak şehirde milli faaliyetlere geçit vermeyen ve her geçen gün Milli Mücadele lehine çalışanları, şehrin vatansever aydınlarını baskı altına alan Konya Valisine karşı bir tavır alınma zamanı gelmişti. Nitekim şehrin vatanseverlikleriyle bilinen ve Milli Mücadele lehine faaliyetlerde başı çeken isimlerden olan Sivaslı Ali Kemâli Bey, Müftü Ömer Vehbi Efendi, Glisralı Hacı Tahir Efendi ve diğer güvendiği isimlerle bir araya gelerek bir toplantı yapmıştı. Birinci bölümde de zikredildiği üzere bu toplantıda Sivaslı Ali Kemâli Bey; Vali Cemal Bey'in şehirde İngilizlere ve İtalyanlardan destek aldığını onlara dayanarak icraat yaptığını söyleyerek, bu kadar az bir kuvvetle şehri işgal etmiş olan İngiliz ve İtalyanlara tepki gösterilmesini istemiştir. Sivaslı Ali Kemâli Bey toplantıya katılanlara "*Eğer bu kadar az bir kuvvetle şehirde beldeyi işgal etmiş olarak kalmalarına müsaade edilirse kendilerine cesaret gelir, öteki şehirlerimizi de ele geçirirler.*" demiştir¹³⁴. Bu duruma kayıtsız kalınmayacağını söyleyen Sivaslı Ali Kemâli Bey halkın hemen toplanarak, şehirdeki işgali

¹³³ Güven, **Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri**, s. 3-4.

¹³⁴ Cemal KUTAY, **Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları**, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1973, s.66-67.

protesto, eğer gerekirse fiili müdahale yapılarak mücadele etmesi gerektiğini ısrarla belirtmiştir.

Sivaslı Ali Kemâli Bey'e göre kendilerinin işgalcilere ve vali Cemal Bey'e karşı kararlı tutumlarını cesaretle sürdürmeleri halinde önce işgalcilerin şehirden çekip gideceklerdir. Bilahare de arkalarından sırtını onlara dayamış olan Vali Cemal Bey'de şehirde barınamayacak ve o da çekip gidecektir.

Valinin gitmesinden sonra Konya'nın idaresini kendi içlerinden idare konusunda tecrübeli, halkın sevip sayacağı ve iradesini ortaya koyacak bir zatın esas vali gelinceye kadar Konya'da yönetimi üstlenebileceğini söyleyen Sivaslı Ali Kemâli Bey içlerinde bu özelliklere sahip kişilerin var olduğunu dile getirdiği bu toplantıda milletin kendini kurtarabilecek bir rehber bulacağı konusundaki inancını ortaya koymuştur.

Toplantıda öncelikli olarak yapılacak işin bir takım cahil ve gaflet içerisindeki kişilerin halk üzerinde yapacakları kötü ve olumsuz propagandaların önünü almak, halkı bu tarz kötü fikirlilerin zehirlemesine mani olmak gerektiğine işaret eden Ali Kemâli Bey bunun için yapılacak şeyin halka hakikatleri anlatmak olduğunu söylemiştir. Bunun için herkes tanıdığı bütün eş ve dostları, yakınları ve yetiştirdiği vatanperver talebe ve gençler vasıtasıyla halka ulaşacak, onlara hakikatleri anlatacaktır¹³⁵.

Toplantıya katılan Konyalı vatanseverlerin Ali Kemâli Efendi'nin söylediklerine gönülden katıldıklarını, toplantı sonrası hemen faaliyete geçerek bir anlamda göstermiş oldular. Konya halkını Vali Cemal Bey'e ve işgal kuvvetlerine karşı koyma iradesinin ortaya konulacağı mitinge katılması konusunda büyük bir çaba içerisine girmişlerdir. İngiliz ve İtalyan işgallerini protesto mitingine Konya halkının istisnasız bir şekilde katılımını sağlamak için Mevlana Dergâhı Postnişini Abdülhalim Çelebi Efendi de büyük bir gayret göstermiştir¹³⁶.

Miting 12 Eylül 1919 Cuma günü Hükümet meydanında yapılmıştır. Mitinge toplantıyı tertip eden Sivaslı Ali Kemâli Bey, Müftü Ömer Vehbi Efendi, Glisralı Hacı Tahir Efendi gibi vatansever aydınların önderliğinde kalabalık bir ahalinin katıldığı görülmüştür. Mitingde yapılan konuşmalarda işgaller kınanmış ve hiçbir kayıt ve şart öne sürmeksizin İngiliz ve İtalyan askerlerinin bir an önce şehri terk etmeleri istenmiştir¹³⁷.

¹³⁵ Kutay, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, s. 67.

¹³⁶ Kutay, *Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları*, s. 73.; Ayrıca bkz. Güven, , *Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri*, s.4

¹³⁷ Avanas, *Milli Mücadele'de Konya*, s. 38.

Düzenlenen mitingün büyük bir kalabalığın katılımıyla gerçekleştiği konusunda Mehmet Önder'de şu bilgiyi vermektedir;

“İtilâf Devletlerinin emperyalist siyaseti, memleketteki ekalliyetin lâubali hareketleri üzerine, yine muazzam bir miting yapılmış, başta Müderris Sivahlı Ali Kemâlî Efendi ve Glisralı Hacı Tahir Efendi olduğu halde halk, işgal kuvvetlerini protesto etmişti”¹³⁸

Yapılan protesto mitingi sonrası şehirdeki Ermeniler İngiliz siyasi temsilci nezdinde maksatlı olarak miting aleyhinde yanlış bilgiler vermiş, İngilizlerin şehirde istenmediğini ifade eden sloganlar atıldığını ve küfürler söylendiğini dile getirmişlerdir. Oysa mitingde hem İngilizler, hem de İtalyanlar aleyhinde sloganlar atılmış ve şehri terk etmeleri istenmişti. Ama asla küfür edilmemişti. Miting ile ilgili İngiliz Komutana Ermeni tercüman yanlış bilgi vermiş ve mitingde başkumandanlarına küfredildiğini söyleyerek İngilizlertahrik edilmek istenmişti. Ancak durumun öğrenilmesi üzerine miting tertip heyeti İngiliz kumandanla görüşerek Ermeni tercümanın kasten yaptığı hatayı belirtmişler ve mitingde alınan kararları “Fransızca olarak” kumandana bildirmişlerdi¹³⁹.

12 Eylül 1919'da İngiliz ve İtalyan işgallerinin protesto edildiği ve kalabalık bir ahalinin de katıldığı bu mitingden sonraki günlerde de Konya'da protesto gösterileri devam etmiştir. Konya halkının birbiri ardına yapılan mitingler, hem Vali Cemal Bey'i hem de İngiliz ve İtalyan işgal güçleri üzerinde ciddi bir tesir yapmış, bir anlamda onları sindirmiştir. Nitekim işgal güçlerinin komutanlarıyla yapılan görüşmelerde halkın bu tepkisi dile getirilmiştir. Nitekim Konya'da milli hareketin önde gelen isimlerinden birisi olan Glisralı Tahir Efendi yapılan büyük mitingden sonraki günlerde önce İtalyan ve daha sonra da İngiliz siyasi temsilcileriyle görüşmüştür. Bu görüşmelerde mitingde alınan kararları işgal kumandanlarına tebliğ eden Glisralı Tahir Efendi İngiliz kumandanla yaptığı görüşmede şunları söylemişti:

“Halkı teskin etmek çok güçleşiyor. Konya'nın etrafı askerlikten yeni terhis edilmiş silâhlı kuvvetlerle doludur. Millet, hiç bir hakkınız olmadan ve mütareke hükümlerinin size böyle bir selâhiyet vermemesine rağmen şehrinin işgalinden heyecan içindedir. Yirmi dört saat içinde şehri terk etmezseniz vukua gelecek feci hâdiselerden mes'uliyet kabul etmeyiz”

Görüleceği üzere halkın içinde bulunduğu galeyanı ve işgallere karşısındaki infialini yansıtan bu konuşmalarda, işgallerin Mondros Mütarekesi'ne aykırı olarak yapıldığı söylenmiş ve şayet işgal güçlerinin şehri terk etmemeleri halinde meydana gelecek kötü

¹³⁸ Önder, **Milli Mücadele'de Konya Delibaş Hadisesi**, s.56.

¹³⁹ Bu konudaki ayrıntılı bilgi için bkz. Önder, **Milli Mücadele'de Konya Delibaş Hadisesi**, s.56

hadiselerden ahalinin sorumlu olmayacağı ihtar edilmiştir¹⁴⁰. Glisralı Tahir Bey'in İngiliz kumandanla yaptığı görüşme esnasında, şehir halkı büyük bir heyecan içinde galeyan halindeydi. Öyle ki sokaklarda on binlerce kişi vardı. Tekbirler getiriliyor, havaya silahlar atılıyordu.

Diğer taraftan Damat Ferit Hükümeti'nin en güvendiği valilerden birisi olan ve Konya'ya geldiği andan itibaren milli faaliyetlerin karşısında yer alan Cemal Bey'in, Milli Mücadele aleyhindeki faaliyetleri ve yaptığı hainlikler, Sivas'ta bulunan Heyet-i Temsiliye'nin dikkatinden kaçmamış ve Konya valisinin iş başından uzaklaştırılması için bir takım tedbirler alınması kararlaştırılmıştı.

Son günlerde Konya'da yapılan mitinglerle halktaki milli ruh uyandırılmış, işgallere ve bilhassa onlarla işbirliği yapan Vali Cemal Bey'e duyulan öfke giderek kabarmaya başlamıştı. İşte bu günlerde Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, Konya Valisini etkisiz hale getirmek ve Konya'yı Kuva-yı Milliye lehine tam olarak kazandırmak gibi gayelerle Refet Bey'i Konya üzerine yürümeye memur etmişti. Refet Bey'in milli kuvvetlerle Konya'ya yürüdüğünün duyulması üzerine şehirdeki hareketlilik daha da artmış, Konya'nın vatansever aydınları ve halkı canlanmıştı.

Refet Bey'in Konya'ya geldiğinde kendisini tutuklayacağını düşünen Vali Cemal Bey, milli kuvvetler Konya'ya ulaşmadan Konya'yı gizlice terk etmenin yollarını aramaya başladı. Bu konuda öteden beri dirsek temasında bulunan ve adeta onların bir valisi gibi işbirliği yapan Vali Cemal Bey İtalyanlara başvurarak yardım istedi. Nitekim İtalyanların yardımı ile de 25/26 Eylül gecesi İstanbul'a hareket eden bir trenin un vagonuna arkadaşları ile binerek İstanbul'a kaçtı¹⁴¹.

Konya valisi Cemal Bey'in gizlice İstanbul'a kaçışı duyulduğunda durum Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa tarafından bir beyanname ile millete duyurulmuştu. Bu beyannameye Mustafa Kemal şunları söylüyordu:

“Sivas, 26 Eylül 1919

Beyânnâme

Ferit Paşa Kabinesi'nin pak ve nezih Anadolu'da yegâne mülevves nokta-i istinadı olan Konya Valisi Cemal Bey'in Konya'da vatan ve milletimiz aleyhinde ağyara istinaden irtikâp eylemiş olduğu ihanetkârane harekâtı cidden erbab-ı hamiyeti ve bilhassa Konya ahali-i muhteremesini pek ziyade dilhûn eylemekte idi. Bu defa mumailiyh Cemal Bey'in harekâtındaki habaset orada bulunan ecnebilerin dahi

¹⁴⁰ Kutay, Kurtuluşun ve Cumhuriyetin Manevi Mimarları, s 72.; Ayrıca bkz. Güven, , Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri, s.4

¹⁴¹ Güven, , Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri, s.4

nazar-ı nefretini mucip olduğundan kendisi milletle karşı karşıya bırakılmıştır. Cemal Bey son bir hareket-i mezbuhane olmak ve binnetice kendisini terkedene ecnebileri müdahaleye mecbur kılabilmek hayal-i bisudiyle hapishanede bulunan bilcümle kanlı katil mevkufini çıkarıp teslih ve kendisine vasıta-i cinayet kılmak istemiştir. Artık bu kadar zelilâne ve denaetkârane harekete müteşebbis olan bir şahsın Konya vilâyet-i şahanesini daha fazla lekelemesine tahammül caiz olamayacağını takdir eden halk muktaza-yi hamiyet ve celâdetini göstermeğe tevessülde tereddüt etmemiştir. Bunun farkına varan Cemal Bey bugün hempalariyle İstanbul'a firar etmiştir. Mumaileyhin İstanbul'a vusulünden evvel derdesti memuldur. Ferit Paşa ve Dahiliye Nazır Adil Bey'in en zinüfuz zannettikleri alet-i mefsedetlerinin akıbetini millet-i necibemizin nazar-ı dikkatine ve Ferit Paşa Kabinesi'nin de nazar-ı ibretine vazederiz.

Heyet-i Temsiliye namına Mustafa Kemal¹⁴²”

Görüleceği üzere bu beyannamede Mustafa Kemal Paşa, nezih ve tertemiz olan Anadolu'yu pisleten yegâne şeyin Damat Ferit Paşa'nın tek dayanak noktası olarak gördüğü Konya Valisi Cemal Bey olduğunu söylemektedir. Mustafa Kemal'e göre; Konya Valisi Cemal Bey düşmanlara dayanarak vatan ve milletimiz aleyhinde kararlar almakta ve icraatlar yapmaktadır. Onun yaptığı kötülükler bütün vicdan sahipleri ile Konya'nın muhterem ahalisini derinden üzmüş ve yaralamıştır. Yaptığı kötülük ve hainliklerle halkın nefretini kazanmış birisinin Konya'nın başında vali sıfatıyla bulunmasına bir an dahi müsaade olunmayacağını yayınladığı beyannamede dile getiren Mustafa Kemal Paşa, halkın gösterdiği tepkiden korkan valinin yandaşlarıyla birlikte İstanbul'a kaçtığını duyurmuştur.

Beyannamenin son kısmında da Mustafa Kemal; kendilerince çok güçlü olarak gördükleri ve bütün kötülüklerinin ve hainliklerinin bir vasıtası olmuş olan Vali Cemal Bey'in akıbetini Damat Ferit Paşa ve kabinesinin ibret alması için dikkatlerine sunuyordu. Ayrıca vatan hainlerin içine düştüğü bu durum milletin de gözünün önüne bu beyanname ile serilmişti.

Vali Cemal Bey'in İstanbul'a kaçtığı kısa sürede şehirde duyulmuştu. Konya gibi büyük bir vilayetin başında bir mülki yöneticinin bulunmamasının yaratacağı sıkıntıları da göz önünde tutan şehrin vatansever aydınları ve ileri gelenleri bir toplantı yapılmasını kararlaştırdılar.

26 Eylül 1919 Cuma günü Müftü Yalvaçlı Ömer Efendi'nin başkanlığında yapılan toplantıya, ulemeden, eşraf ve tüccardan da katılanlar olmuştu. Toplantıda vilayet makamının boş kalmasının sakıncaları üzerine konuşulmuş ve hemen bir valinin seçilmesi kararlaştırılmıştı. Askeri kanattan da 12. Kolordu Kumandan Vekili Şükrü Bey'in de katıldığı

¹⁴²Nutuk-Söylev, C.III, s.1426, Vesika:107.

bu toplantıda, Müftü Efendi'nin teklifiyle yeni bir vali atanıncaya kadar Hadimli Mehmet Efendi'nin Vali vekili sıfatıyla vilayetin başında bulunması kararlaştırılmıştır¹⁴³.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1920YILINDA KONYA VE İLÇELERİNDEN GÖSTERİLEN TEPKİLER

3.1.Protesto Mitingleri

3.1.1.Kadınlar Mitingi (8 Ocak 1920)

Mondros Mütarekesi'nden sonra başlayan işgallere karşı Türk milletinin uğradığı haksızlıkları dile getirmek, milleti vatan kurtarma davası olarak bilinen Milli Mücadele hareketini millete anlatmak ve bütün ülkede milli bir şuur ve direniş azmi oluşturmak amacıyla işgal altında olan ve olmayan birçok şehir ve kasabada Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmaya başlamıştı. Kurulan bu Cemiyetlerden birisi de Sivas Valisi Reşit Bey'in Hanımı olan Melek Reşit Hanım tarafından 7 Aralık 1919'da merkezi Sivas olmak üzere kurulan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'dir¹⁴⁴.

Sivas'ta bu cemiyetin kurulmasının hemen akabinde 24 Aralık 1919'da Konya'da da Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Vatan Cemiyeti kuruldu. Dar'ül Muallimat binasında yapılan toplantıda merkezi Sivas olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin Konya şubesinin kurulmasına ve kurulan Konya Şubesinin ilk başkanlığına Mevlevi Dergâhı Postnişin'i Abdülhalim Çelebi Efendi'nin eşi Kevser Hanım seçilmişti. Başkan yardımcılıklarına ise Tahir Paşa'nın eşi Şerife Hanım seçildi. Kuruluşu gerçekleşen Anadolu kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'nin Konya Şubesinin kuruluşu bu şekilde gerçekleştiikten sonra durum bir yazı ile cemiyetin Sivas'taki merkezine bildirilmiştir¹⁴⁵.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin kuruluşu bu şekilde gerçekleştiikten sonra cemiyetin Merkez Heyeti 4 Ocak 1920 tarihinde bir toplantı yapmış ve Şerafettin Camiinde İzmir'de Yunanlılar tarafından katledilip öldürülen şehitler için bir Mevlit okutulması kararlaştırılmıştı. Okutulacak Mevlit ile duyuru, Konya'da yayınlanan gazetelerde yayınlanarak halkın bilgisine sunulmuştur.

Nitekim halka gazeteler yoluyla duyurulan bu Mevlit, 8 Ocak 1920 Perşembe günü öğle namazından sonra Şerafeddin Camisinde okutulur. Okutulan bu Mevlit İzmir şehitlerinin

¹⁴³ Güven, , **Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri**, s.4.

¹⁴⁴ Bu Cemiyetin kuruluşuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Bekir Sıtkı Baykal, **Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1986, s.68.

¹⁴⁵ Baykal, **Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti**, s.68; Ayrıca bkz. Ahmet ATALAY, **Milli Mücadelede Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler)**, C.I, Damla Matbaası, Konya 1997, s.168

ruhlarına ithaf edilmiştir. O günün gazetelerinde bu Mevliti dinlemek için Şerafeddin Camisinin içinde ve dışında beş bin civarında Türk kadını toplanmıştı. Toplantıya Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin başkanı Abdülhalim Çelebi Efendi'nin Eşi Kevser Hanım başkanlık etmişti. Cami önünde toplanan bu kalabalık “Avrupa'nın Türkiye hakkında hazırladığı projeleri şiddetle protesto ederek müstakil ve hür bir Türkiye istemişlerdir.”¹⁴⁶

Dönemin Konya'da yayınlanan Öğüt gazetesine dayanarak İfham gazetesi Konya'da Şerafeddin Camisinde okutulan Mevlit ve devamında cami civarında yapılan ve beş bin civarında kadının katıldığı belirtilen miting hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir.

Nitekim 8 Ocak 1920 Perşembe günü sabah erken saatlerinden itibaren Konya'nın her tarafından gelen Konyalı Hanımlar Mevlit töreninin yapılacağı Şerafeddin Camisine gelmeye başlamışlar ve kısa bir süre sonra cami hınca hınç denilecek düzeyde doldurmuşlardı. Camii dolduktan sonra sabah saat sekizde, sancak ve şallarla örtülmüş olan kürsüye gelen Mevlana Dergâhı İmamı Mevlid-i Nebeviyi okumaya başlamıştı. Gazete verilen bilgiye göre Camiyi dolduran hanımlar büyük bir huşu ve sessizlik içinde okunan Mevliti dinliyorlardı. Birazda ağdalı bir dille Konyalı kadınların camideki durumu gazetede şöyle anlatılıyordu:

““Konya hanımları 8 Ocak 1920 Perşembe günü erkenden her taraftan Şerafeddin Camii'ne gelmeye başladılar ve bir müddet sonra bütün cami hınca hınç doldu. Alaturka saat sekizde, sancak ve şallarla müzeyyen kürsüde Mevlana Dergâhı İmamı tarafından Mevlidi Nebevi okunmağa başladı Hanımlar başlarını eğdiler, hüznün ve elemle dolu, yaşaran gözlerini sabit bir noktaya dikmiş mevlidi dinliyorlardı. Sessizlik ve hareketsizlikten cami bomboş gibiydi. Dârü'l-Muallimât (Kız Öğretmen Okulu) hanımlarıyla birkaç küçük Rüşdiye talebesi salavat selam okuyor. Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi A'zâları ve Dârü'l-Muallimât hanımları ellerinde tütsülüklerle etrafa güzel koku saçarak iştirak ediyorlardı. Bir müddet sonra Mevlit sona ererken hanımlar, Ay yıldızlı, üzerleri, İzmir Şehitleri için Fatiha, yazılı renkli külahlar içinde şekerler dağıttılar.”¹⁴⁷”

Mevlit sona erdikten sonra camide bulunan hanımlar Türk ve İslam dünyasının selameti için dualar etmişler ve göz yaşları içinde şehitlerin hatıraları yad edilmiş ve onlar içinde “Fatihalar” okunmuştur. Bilahare Konya'daki Dar'ül Muallimat'ın Müdiresi olan Hanım tarafından cemaate hitaben bir konuşma yapılmıştır. Konuşmasında Mondros Mütarekesi'nin

¹⁴⁶ Güven, Güven, , **Milli Mücadele Dönemi'nde Konya Mitingleri** , s. 5 **İfham**, 14 Kanun-ı sâni 1336(Ocak 1920), nr.165, s.4. ; Leyla KAPLAN, **Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998, s.129.

¹⁴⁷ **İfham** gazetesi, aynı yerde, Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi a'zâlarını, dernek a'zâları, diye yazmıştır.

imzalandığı tarihten bu güne kadar Türk ve İslam ahalinin büyük acılar yaşadığını belirten Dar'ül Muallimat Müdürü özellikle İzmir ve Adana gibi şehirlerimiz haksız şekilde işgal edildiğini ve işgallerle birlikte bu şehirlerde adeta mezalim yapıldığını ve halen bu mezalimin devam ettiğini söylemiştir. Düşman mezaliminden kaçıp kurtulan Türk ve Müslüman ahalinin yaşadığı acılardan ve çektiği sıkıntılardan bahseden Müdire Hanım artık millet olarak bu hallere daha fazla tahammül edilmeyeceğine işaret etmiş ve bütün kadınların duygu seline girmesine vesile olmuştur.

Türk ve Müslüman halkın İzmir'de ve Adana'da maruz kaldığı bu acı hakikatleri dile getiren bu konuşmalar karşısında milli bir ruh ve heyecan içinde galeyana gelmişlerdi. Hatta hemen harekete geçerek bu mezalimden kaçan mağdur ve mazlum halka hep birden yardım etmeyi düşünmüşlerdir. El birliği ile Konya ahalisinden hemen iane toplanması yönünde bir karar almışlarsa da Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi üyeleri tarafından, iane toplama işinin başka bir güne ertelenmesi uygun görülmüştü.

Bu toplantıda alınan bir başka karar da işgal altında yaşayan Türk ve Müslüman halkın yaşadığı faciaları protesto etmek ve bütün diğer milletler gibi Türk milletinin de istiklal ve Hürriyetini temin edecek adil bir barışın bir an önce gerçekleştirilmesi için medeni milletlere müracaat edilmesi olmuştur.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi üyeleri tarafından hazırlanan ve bu toplantıda ittifakla kabul edilmiş olan “protesto beyannamesini” Avrupalı devletlerin temsilcilerine ve diğer ilgili yerlere göndermek için beş kişilik bir heyet seçilmiştir. Seçilen bu heyet protesto beyannamesini; İstanbul'daki itilaf devletleri temsilcileri vasıtasıyla Paris'te toplanan “sulh konferansına” gönderilmek üzere Konya'daki itilaf devletleri temsilcilerine vermekle görevli olacaktı. Ayrıca bu beyanname heyetçe gerekli görülen yerlere de gönderilecekti.

Camideki bu toplantının son kısmında Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi'nin kurucularından ve Başkan vekilliği görevine getirilen Şerife Hanım'ın kızı Havva Hanım, cemiyetin kuruluş amacını açıklamış ve Mevlit davetlerini kırmayarak Şerafeddin camisine gelen hanımlara teşekkür etmiştir. Cemaat camiden çıkmış ve kalabalık halinde hükümet Meydanı ve Saray Caddesini takip ederek Kapı camisinin önüne gelmiş ve buradan da dağılmıştır.

Bilahare de hazırlanan protesto beyannamesi kararlaştırıldığı gibi Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi İkinci Başkanı Şerife Emin, üye Zehra Aliye ve cemiyetin katibi Havva Hanımlar vasıtasıyla İtilaf Devletleri'nin Konya'da bulunan

Kumandanlıklarına verilmiştir. Konya'daki İngiliz temsilcisi kendisine verilen bu beyannamenin takdimi esnasında oldukça soğuk bir tavır sergilemiştir¹⁴⁸.

Amerikalı siyasi temsilci Koşman ise kendisine beyannameyi takdim eden heyet üyelerine iltifatlar ederek Cuma günü İstanbul'a gittiğinde, hükümetine bu protesto nameyi bizzat göndereceğini söylemiştir. Konya'da bulunan İtalyan kumandan da gelen heyeti büyük bir hürmet ve nezaketle karşılayarak protesto nameyi göndereceğini ve hükümetinden gelecek cevap konusunda da bilgi vereceğini ifade etmiştir. Fransız kumandanı da ziyaret edilmiş ancak kumandanın dairesinde olmadığı anlaşılmıştır. Bilahare heyet üyeleri Cuma günü tekrar Fransız kumandanın çalışma ofisine giderek protesto nameyi takdim etmiştir. Fransız kumandan da tıpkı Amerikalı siyasi temsilci Koşman ve İtalyan kumandan gibi gelen hanımlar heyetini nezaket ve saygıyla karşılamış, onlara büyük bir hürmet göstermiştir. Fransız Kumandanı heyeti resmi bir vaziyette karşılamış o da hükümetinden alacağı cevabı cemiyet mensuplarına bildireceğini de ifade etmiştir.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi adına protesto nameyi ilgili yerlere vermekle görevlendirilen heyet, Konya'daki resmi ve askeri makamlara da vermişlerdir. Bu çerçevede Konya valisine ve 12. Kolordu Komutanına protesto beyannameyi takdim edilmiştir¹⁴⁹. Bunun dışında İstanbul'da yayınlanmakta olan yerli ve yabancı gazetelere ve vilayet gazetelerine de protesto beyannamesinin birer sureti gönderilmiştir¹⁵⁰.

Konya'da 12. Kolordu Kumandanı olarak görev yapan Fahrettin Paşa hatıralarında kendisine takdim edilen Protesto beyannamesinin kendisine takdim edilmesi hakkında bilgiler vermektedir. Fahrettin Altay'a göre heyetin protesto beyannamesini kendisine takdimleri şöyle olmuştur:

“Bu sıralarda Meclisi Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasına karar verilmiş, millî heyecan oldukça artmıştı. Konya'nın aydın kadınları da Şerafeddin Camiinde toplanarak şehitlerin ruhuna mevlit okutup, memleketin kurtarılması için İtilâf Hükümetleri'ne hitaben hazırlamış oldukları bir beyânnâmeyi yayınladılar.

Konya'nın eski muteber ailelerinden Tahir Paşa'nın kızı Şerife, Kara Hafız Mustafa Efendi'nin eşi Aliye, Binbaşı Rüştü Beyin eşi Zehra hanımlardan mürekkep bir heyet de Kolordu Dairesi'ne gelerek beyânnâmenin bir suretini verdiler. O zamanlar kadınlarımız kapalı, siyasi ve idari işlere karışmaz olduklarından bu hal ilerisi için ümit verici bir yenilikti.”¹⁵¹

¹⁴⁸ Baykal, *aynı eser*, s.68-69.

¹⁴⁹ Bu beyanname için bkz. EK 29.

¹⁵⁰ **İfham**, 14 Kanun-ı şâni 1336 (Ocak 1920), nr.165, s.4, BAYKAL, *aynı eser*, s.68-69.

¹⁵¹ Fahrettin Altay, **10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922**, İnsel Yayınları, İstanbul 1970, s.212.

Şerafeddin Camii'ndeki toplantıda hazırlanan ve bir sureti de Fahrettin (Altay) Paşa'ya verilen protesto beyannamesinin başlangıç kısmında “Şerafeddin camisinde toplanan beş binden fazla Konyalı Hanım'ın müttefikan aldıkları ve beyannamede zikredilen kararların Kolordu komutanı olarak aracılığınızla sulh konferansına iletmek üzere size bildirmekten onur duymaktadırlar” ifadesi yer almaktadır.

Daha sonra Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından itibaren vatanımızın işgal edilen bölgelerinde ve özellikle Adana ve İzmir'de Türk milletinin uğradığı tecavüz ve mezalimden dolayı Konyalı hanımlar olarak üzgün olunduğu belirtilen protesto beyannamesinin devamında da “*oralarda şehit olan kahramanlarımızın ervahına Fatihalar ithaf ederken tekrar göz yaşları dökerek bu iki sevgili vilâyetimizde Türk ve Müslümanların duçar oldukları sefalet ve vahşetlere medenî Avrupa'nın daha ziyade sükut etmemesi ve asırlardan beri hür ve müstakil yaşamış bir millet olmak haysiyetiyle Avrupa'nın adaletinden berveçhi ati hususatı istirham eyleriz*”¹⁵²denilerek İzmir'de ve Adana'da Türk ve Müslüman halkın uğradığı sefalet ve vahşete medeni Avrupa olarak sessiz kalınmaması gerektiği belirtiliyor ve aşağıda belirtilen hususların dikkate alınmasını Avrupalıların adaletinden beklenildiği vurgulanıyordu.

Protesto beyannamesinde ayrıca:

“Avrupalı devletlerin adaletinden beklenen hususlarda şöyle açıklanıyordu: Sullh konferansının birçok küçük milletlere çok eski haklarını verdiği bir süreçte altı buçuk asırdan fazla hür ve bağımsız yaşamış olan bir büyük milletin şerefini ve haysiyetini rencide edecek bir karar almaktan kaçınmalıdırlar.

İçimizdeki gayri Müslimlerin haklarını kendi haklarımıza verdiğimiz değeri ve imkanı tanımış olduğumuzdan, gayri Müslimlerin haklarının korunması bahanesiyle milletimizin egemenliğini ve haysiyetini ortadan kaldırmaya yönelik alınacak kararlar kabul edilmeyecektir.

Halifelik ve padişahlık merkezinin İstanbul olacağı ve Türk ve Müslüman halkın nüfusça yoğun olarak yaşadığı topraklar üzerine hür ve müstakil bir Türkiye'nin geleceğini garanti altına almayan ve Wilson prensiplerinin dikkate alınmadığı bir barışın bu millet tarafından kabul edilmesine imkân yoktur.” gibi esaslara da yer verilmiştir.

8 Ocak 1919 tarihinde Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Şubesi mensuplarınca 12. Kolordu Komutanı Fahrettin Altay'a takdim edilen bu protesto beyannamesinin altında beş bin hanım adına cemiyetin Konya Şubesi Başkanı olan Mevlana

¹⁵²*Harp Tarihi Vesikalari Dergisi*, Sayı:48, Vesika: 1115, Genelkurmay Basımevi, (Ankara 1964) (Belge: 3).

Dergahı Postnişini Abdülhalim Çelebi Efendinin eşi Kevser Hanım ve Başkan Yardımcısı Tahir Paşa'nın Kızı Şerife Hanım başta olmak üzere on üç cemiyet üyesi olan hanımın isimleri yer almıştır.

3.1.2. İngiliz Başbakanı Lloyd George'ive İtilaf Devletlerini Protesto Mitingi (11 Ocak 1920)

Bilindiği gibi Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip Birinci Dünya Harbi'nin galip devletleri; mağlup devletlerle yapılacak antlaşmalar ve savaş yıllarında imzalanan gizli antlaşmaları ele almak amacıyla Paris'te bir araya gelmişlerdi. Savaş yıllarında İstanbul'da yürütülen görüşmeler sonucunda imzalanan antlaşma ile İstanbul ve boğazlar bölgesi savaş sonrası Rusya'ya bırakılacak Osmanlı topraklarıydı. Ancak 1917 Bolşevik İhtilali ile Çarlık Rusya Devletinin yıkılarak tarih sahnesinden çekilmesi üzerine İngiltere Paris Barış Konferansı'nda tek bir devletin egemenliğine bırakmak istemediği İstanbul ve Boğazlara yeni bir statü vermeye çalışmaktaydı.

İşte Paris Barış Konferansı'nın çalışmalarını sürdürdüğü günlerde gazetelerde İngiliz Başbakanı Lloyd George İstanbul ve Boğazların uluslararası bir statüye kavuşturulması ve İstanbul'un sadece "halifelik" merkezi olmasını öngören bir teklif hazırladığı ve bu teklifi konferansa sunmaya çalışacağına dair haberler yer almaktaydı.

İngiliz Başbakanı Lloyd George İstanbul ve Boğazların beynelmilel bir hale getirilerek, İstanbul'un yalnız hilafet merkezi olmasına dair, Paris Sulh Konferansına bir teklifte bulunacağını gazeteler yazıyordu. Bu durum Türklerin haklarının ve istiklâlinin imhası demektir. Buna ilk protesto Konya'dan, Sivaslı Ali Kemâlî ve arkadaşları tarafından çekildi ve bu durumu protesto eden büyük bir miting yapılması kararlaştırıldı.¹⁵³

11 Ocak 1920 Pazar günü bütün dükkânlar kapatılarak 15.000'inden fazla halkın toplandığı Alâaddin Tepesi'nde büyük bir miting yapıldı.¹⁵⁴

Miting Heyeti Başkanı Ali Kemâlî Efendi idi. Mebus Hadimli Mehmet Vehbi, Mebus Müderris Yalvaçlı Ömer Vehbi, Müftü Ali Rıza, Müderris Gilisralı Hacı Tahir, Saatçi Rıfat, Tahir Paşazâde Cevdet, Refik (Koraltan), Mümtaz Bahri (Koru), Mustafa Şevki (Ergun), Mehmet Muhlis (Koner), Gevrâkizâde Hacı Vehbi Efendiler de mitingi tertipleyenler

¹⁵³ Mehmet ÖNDER, **Bilgin Sivaslı Ali Kemali (Hayatı- Şahsiyeti- Eserleri)**, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1954, s.50-51. Önder, miting tarihini bu eserinde 15 Ocak 1920 olarak vermiştir, 1920 yerine baskı hatasıyla 1919 yazılmıştır.

¹⁵⁴ **İrade-i Milliye**, 19 Kânun-ı sâni 1336 (Ocak 1920), nr. 21, s.4.

arasındaydı. Mitingde Ali Kemâlî Efendi ve Hadimli Mehmet Vehbi Efendi heyecanlı birer konuşma yaptılar.¹⁵⁵

Bu mitingde, adil bir sulh imzalanması ve işgal kuvvetlerinin memleketimizi tahliyesi istenilerek¹⁵⁶ Türk Başkentinin İstanbul'dan Anadolu'ya atılmasına dair Lloyd George'nin kararı protesto edildi. Mitingde kabul edilip İtilâf Devletleri Yüksek Komiserleri'ne yollanan telgrafta; *"İstanbul'un şeklinin hiçbir şekilde değiştirilmesinin kabul edilemeyeceği ve böyle bir teşebbüsten doğacak her türlü tepki ve sorumluluğun da Türklere ait olmayacağı"* bildirildi. Miting Heyeti Başkanı Sivaslı Ali Kemâlî Efendi ile birlikte Konya Mebuslarından Mehmet Vehbi, Ömer Vehbi, Eczacı Hüsamet'in eski mebuslardan Ali Haydar, Ulemadan Hacı Tahir, Hacı Numan ve daha birçok zevat protesto telgrafını imzaladılar.¹⁵⁷

Mitingin ertesi günü, yeni seçilen Osmanlı Mebusan Meclisi'ne Konya Mebuslarından Hoca Ömer Vehbi Efendi ve Mitingde konuşma yapan Hoca Mehmet Vehbi Efendi İstanbul'a hareket ettiler.¹⁵⁸

3.1.3. Öğüd Gazetesinin İtalyanlar Tarafından Kapatılmasını Protesto Mitingleri (13 Ocak 1920 ve 28 Ocak 1920)

Milli Mücadele yıllarında Konya'da meydana gelen en önemli olaylardan birisi de Konya'da yayınlanmakta olan Öğüd Gazetesi'nin basılarak işgal edilmesi ve bilahare de matbaasının kapatılarak yayın hayatına son verilmesidir.

1917 ilk defa Afyon'da Selanikli Abdülğani Ahmet tarafından çıkarılan Öğüd gazetesi bilahare matbaası Konya'ya taşınarak Konya'da çıkarılmaya başlanmıştır¹⁵⁹. Öğüd gazetesi başlangıcından bu tarafa Milli Mücadele'nin yanında yer almıştır. Daha sonra Konya'dan Ankara'ya taşınan gazetenin başyazarlığını Feridun Kandemir yapmıştır¹⁶⁰.

Öğüd gazetesinin yayın politikasının belirlenmesinde Mustafa Kemal Paşa'nın önemli bir rolü olmuştur. Mustafa Kemal ve Heyet-i Temsiliye üyeleri ile birlikte Ankara'ya geldikten sonra Özel Kalem Müdürü hayati bey vasıtasıyla, geceleri telgraf başında düzenli olarak direktif, talimat ve hatta yayınlanması için haberler verdirmiştir. Öğüd bu süreçte işgal

¹⁵⁵ ÖNDER, aynı eser, s.51-53.

¹⁵⁶ ALTAY, aynı eser, s.212; ERDEHA, aynı eser, s.283.

¹⁵⁷ COŞAR, **İstiklâl Harbi Gazetesi**, 26 Ocak 1920, nr:219, s.1. Bu gazetede mitinge 20.000 kişinin katıldığı yazılmıştır.

¹⁵⁸ ALTAY, aynı eser, s.212; ATALAY, aynı eser, C.I, s.19.

¹⁵⁹ Caner Arabacı, Bünyamin Ayhan, Adem Demirsoy, Hakan Aydın, **Konya Basın Tarihi**, Palet Yayınları, Konya 2009, s.179-180.

¹⁶⁰ Mehmet Önder, **Konya Matbuatı Tarihi Matbaalar-Gazeteler-Dergiler-Muharrirler-Kitaplar**, Konya Halkevi yayını, Konya 1949, s. 24.

altındaki İstanbul'da yayınlanamayan yazıların ve haberlerin yayınlandığı bir gazete işlevi de görmüştür. Mustafa Kemal'in direktifiyle İstanbul'da bazı basın mensuplarının yazıları Öğüd'te yayınlanmıştır. Nitekim Hakkı Tarık Bey'in(Us) bazı yazıları bu şekilde Öğüd'te yayınlanmıştır¹⁶¹. Konya'da yayınlanan bir diğer gazete Babalık'tı. Ancak Öğüd Milli Mücadele'ye daha yakın duruyor ve gazete Konya'daki askeri erkân tarafından da destekleniyordu.

Öğüd gazetesinin yayınlanmaya başlandığı günlerde Konya İtalyanların işgaline maruz kalmıştı. Bu durum gazete için bir talihsizlikti. Her ne kadar İtalyanlar diğer İtilaf Devletleri gibi askeri tedbirlere çok başvuruyorlardı. Ancak İtalyanlar da İstanbul'daki İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına bağlıydılar. Bu nedenle Konya'da zaman zaman işgallere karşı yayınlar yapan ve bilhassa Milli Mücadele lehine yayınlar yapan ve bir anlamda halkın sözlüğünü yapan gazetelere yönelik tedbirler ve yaptırımlar uygulamış, halkı sıkıntıya sokacak bazı faaliyetlerde bulunmuşlardır¹⁶².

3.2. Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası Sebebiyle Gösterilen Tepkiler

Kurmuş olduğu ilk hükümetten itibaren Milli Mücadele'ye karşı düşmanca politikalar takip eden ve haince uygulamalar yapmaktan çekinmeyen Damat Ferit Paşa, üçüncü hükümeti döneminde de bu politikalarından vazgeçmemişti. Nitekim Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde her geçen gün güç ve kuvvet kazanan, millet nezdinde kabul gören desteklenen Milli Mücadele hareketine karşı yine haince bir teşebbüse başvurmuştur. Bu teşebbüs Sivas'ta toplanan ve 4 Eylül 1919'da çalışmalarını başlatan Sivas Kongresi'ni basmak ve başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere milli hareketin ileri gelenlerini yakalayıp tutuklamaktı¹⁶³.

Nitekim Damat Ferit Paşa Hükümetine yakınlığıyla bilinen eski Kayseri Milletvekili Kurmay Albay Ali Galip Bey Elazığ'a vali olarak atanmış ve kendisine bir de gizli görev verilmişti¹⁶⁴. Bu gizli görev, Sivas Kongresi'ne engel olmak ve özellikle Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'i yakalamak ve tutuklamaktı. Ali Galip Bey, görevini yerine getirmek için İstanbul Hükümeti'ne bazı şartlar ileri sürmüştü ve bunlar kabul edilince faaliyetlerine başlamıştır.

¹⁶¹ Mehmet Önder, **Milli Mücadele'nin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi(Bilgiler –Belgeler)**, Ankara 1986, s.7-8.

¹⁶² Arabacı ve diğerleri, **Konya Basın Tarihi**, s. 174.

¹⁶³ Ergun Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, I**, Ankara 1994, s.182.

¹⁶⁴ Ahmet İzzet Paşa, **Feryadım, II**, Nehir Yay., İstanbul 1973, s.73-74.

3 Eylül 1919'da İstanbul Hükümeti'nden aldığı bir talimatta; Kürtlerden teşkil edilecek 100-150 kişilik bir kuvvetle Sivas'ı basması, Valiliği ve 3'ncü Kolordu Komutanlığını ele geçirerek kendisinin bu makamları üstlenmesini ve daha sonrada kongreyi basarak millî hareketle ilgili olanları yakalayıp İstanbul'a göndermesi isteniyordu.

O günlerde İngiliz ajanı Binbaşı Edward Noel, Malatya'ya gelmiş ve o civardaki aşiret reisleri arasında Kürtçülük propagandasına başlamıştı. Nitekim o bölgede bulunan Bedirhani Aşireti Reisi Celâdet, Kâmuran Bey'ler ve Malatya Mutasarrıfı Halil Bey İngiliz Binbaşısı tarafından kandırılmıştı. İşte Sivas'ın basılarak Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının yakalanması işini Ali Galip Bey'le İngiliz Binbaşısı Noel birlikte planlamışlardı. Bu konuda Bedirhaniler ve Malatya Mutasarrıfı Halil kendilerine silahlı adamlar vereceklerdi.

Ali Galip Bey'in İstanbul Hükümeti ile yaptığı gizli telgraf yazışmaları Erzurum'da bulunan Kâzım Karabekir Paşa tarafından öğrenilmiş ve hemen Sivas'a Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmişti. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, Elazığ ve Malatya'daki komutanlara hemen bu kuvvetlerin etkisiz hale getirilmesi için talimat verdi. Askerî kuvvetler önünde tutunamayan 300-400 kişilik asi kuvvet dağılmış, Ali Galip başta olmak üzere İngiliz ajanı Noel ve diğer elebaşları Haleb'e kaçmak zorunda kalmışlardı.

Ali Galip hadisesi olarak Millî Mücadele tarihimizdeki yerini alan bu olay hakkında Atatürk Nutuk'ta oldukça geniş bir şekilde bilgi vermektedir. Bu mesele hakkında Mustafa Kemal Paşa Sivas Kongresi'nin 9 Eylül tarihli oturumunda, bu konuda bilgi verir. Aldığı telgrafları okur ve diğer delegeleri bu konuda bilgilendirir.

Mustafa Kemal Paşa, Sivas Kongresi'nin 11 Eylül'de yaptığı son oturumda kongrede bulunan delegelere Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Elazığ Valisi Ali Galip'le yaptığı yazışmaları okumuştur. Bunun üzerine kongreye katılanlar Damat Ferit Paşa'nın ve Hükümeti'nin iş başından uzaklaştırılması için harekete geçmeye karar verdiler. Bu olaylardan haberi olmadığı düşünülen Padişah'a, Damat Ferit Paşa Hükümetin şikâyet edilmesini kararlaştırmışlardı¹⁶⁵.

Sivas Umumi Kongre Heyeti adına 11 Eylül'de Padişah'a yazılan mektupta, "Hükümetin Kongreyi basmak yoluna gittiği, Müslümanlar arasında kan dökmek istediği, ayaklanmalar çıkararak vatani parçalamaya çalıştığı, bu nedenle suçluların yakalanırlarsa cezalandırılacakları" belirtiliyor ve bu cinayetleri düzenleyerek Dâhiliye ve Harbiye Nazırlarına emir verdirip uygulattıran İstanbul Hükümetine itimat ve güvenlerinin kalmadığı

¹⁶⁵ Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Goloğlu, **Sivas Kongresi**, Ankara 1969, s. 99-104.

belirtildikten sonra namuslu kişilerden oluşacak yeni bir hükümet kurulması, suçluların yakalanarak cezalandırılması isteniyor ve adil bir hükümet kuruluncaya kadar İstanbul Hükümeti ile ilişkilerin kesileceği bildiriliyordu¹⁶⁶. Hazırlanan bu mektup Kolordu Komutanları tarafından Padişah'a çekilmeye başlanmıştı¹⁶⁷.

Ordu komutanlarının padişaha çektikleri ve kendi hükümetinin istenmediğinin ifade edildiği bu telgrafların Padişah'a ulaşmasını Damat Ferit Paşa engellemeye çalıştı. Bunun üzerine 12 Eylül'de, "padişah ile görüşmesini engelleyen ve milletin güvenini kaybetmiş bulunan Damat Ferit Paşa Hükümeti iş başından çekilinceye kadar İstanbul Hükümeti ile idarî ilişkilerin ve İstanbul ile yapılan her türlü posta, telgraf haberleşme ve ulaştırmaların kesildiğinin" belirtildiği ikinci bir mektup Padişah'a gönderildi. Ayrıca bu durum bütün vilayetlere ve yabancı devlet temsilcilerine bildirildi. Bundan böyle Anadolu'da sivil ve askerî makamların yazışma ve haberleşme merkezinin Sivas'ta bulunan "Heyet-i Temsiliye" olduğu açıklandı¹⁶⁸.

İngilizlerden beklediği desteği bulamayan ve artık Padişahın da kendisiyle daha fazla çalışmayı istemediği Damat Ferit Paşa, İngiliz Yüksek Komiseri Amiral de Robec'ten "kendisinin ve taraftarlarının hayat ve hürriyetlerinin korunması için" teminat istemiş ve 1 Ekim 1919'da istifa etmiştir¹⁶⁹.

Böylece Anadolu'da başlayan Millî Mücadele hareketi, politikaları ve icraatlarıyla kendi varlığına ve emellerine düşman olan ve bu uğurda işgalcilerle her türlü işbirliğine girişen Damat Ferit Paşa'yı ve Hükümeti'ni düşürmekle büyük bir başarı kazanmıştı. Diğer taraftan "Anadolu'daki Millî Mücadele Hareketi" meşruluk kazanmış, Heyet-i Temsiliye'nin millî teşkilâtlar, mülkî ve askerî makamlar ile halk üzerindeki etkinliği bu olayla artmıştır.

3.2.1. Ali Rıza Paşa Hükümeti ve Amasya Mülakatı

Damat Ferit Paşa'nın hükümetten çekilmesi üzerine, Padişah tarafından hükümeti kurma görevi, siyasî hayatta fazlaca bir şöhreti olmayan, ancak namuslu ve vatansever

¹⁶⁶ Mustafa Kemal Atatürk, **Nutuk, C.III**, s.975-977, vs.82

¹⁶⁷ Atatürk, **Nutuk**, vs. 83.

¹⁶⁸ Mustafa Kemal tarafından yayınlanan tamimde "Milletin maruzatı zât-ı şahaneye arz ve iblağa muvaffak olup da emr ü itimad-ı milliyi hâiz bir hükümet-i meşruanın teşekkülüne kadatr mercii-i muhaberât Sivas'ta Umumi Kongre Heyet-i Temsiliyesi olacaktır" deniliyordu. Bkz. **Nutuk**, I, s. 144-145.

¹⁶⁹ Anadolu'nun İstanbul ile irtibatını kesmesi ve hemen her bölgeden hükümetin istifası için telgraflar gönderilmesi, Saray'a yakın olan isimleri bile harekete geçirmişti. Hatta kabine içerisinde büyük tartışmalar yaşanmış ve özellikle bazı nazırlar istifa edilmesini istemişlerdi. Bkz. Taha Niyazi Karaca, **Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri**, Türk Tarih kurumu Yay., Ankara 2004, s.159, 641 no'lu dipnot.; Lütfi Simavi, **Osmanlı Sarayının Son Günleri**, Hürriyet Yay, İstanbul , s.528.

kişiliğiyle tanınan Ali Rıza Paşa'ya verildi¹⁷⁰. Eski bir asker olan Ali Rıza Paşa 2 Ekim'de hükümetini kurdu. Bu hükümette "vatanın bütünlüğünü ve bağımsızlığını savunan ve işgallerin haksızlığını düşünen ve karşı olan" bakanla Anadolu'daki Millî Mücadele Hareketi'ne ve Kuva-yı Milliye'ye sempati duyanlarda vardı. Bunlardan biri olan Mersinli Cemal Paşa, Harbiye Nazırı olmuş ve adeta Anadolu'nun İstanbul'daki ve hükümetteki sesi olmuştur¹⁷¹.

Mustafa Kemal Paşa 2-3 Ekim günü Ali Rıza Paşa'ya bir telgraf; göndermiş ve yeni hükümetin kurulmasından duyulan memnuniyeti belirtmiş ve bazı hususları sadrazamın dikkatine sunmuştur. Bunlar:

1-Yeni hükümetin, Erzurum ve Sivas Kongreleri'nde belirlenen ve kabul edilen esaslara ve millî teşkilâtın gayelerine saygılı olması. ve uyması.

2-Hükümetin, Millî Meclisin(Meclis-i Mebusan) toplanmasına kadar, milletin geleceğiyle ilgili konularda düşmanlarımızla herhangi bir taahhüde girmemesi.

3-Paris'te toplanacak olan Barış Konferansına gönderilecek delegelerin, millî davayı gerçekten kavramış, milletin güvenini kazanmış, bilgili ve yetenekli kimselerden seçilmesi¹⁷².

Mustafa Kemal Paşa, bu hususlara uyması halinde, Heyet-Temsiliye'nin ve millî teşkilâtların yeni hükümetin politikalarını destekleyeceğini belirtir.

Daha sonraki telgraflarda da; Hükümet'in yayınlayacak bildirimleri yayınlamadan önce bir suretinin Heyet-i Temsiliye'ye gönderilmesi; daha önceki hükümet döneminde Millî Mücadele'ye karşı çıkan bazı sivil ve askeri görevlerde bulunan kişilerin görevden alınması; yine önceki hükümet döneminde Millî Mücadele'ye karşı çıkmış olan bazı kişi ve nazırların cezalandırılması; basın üzerindeki sansürün kaldırılması; Millî Mücadele'ci veya Millî Mücadele'ye yakın olan bazı kişilerin Heyet-i Temsiliye'nin istediği görevlere getirilmesi istendi¹⁷³.

İstanbul Hükümeti ise "...bu isteklerin bazılarını kabul etmekle beraber, Heyet-i Temsiliye'nin kendileriyle işbirliği yapmasını, İttihatçılıkla ilişkilerinin olmadıklarını,

¹⁷⁰ Padişah Mehmet Vahdettin, Hükümeti kurma görevini önce Tevfik Paşa'ya teklif etmiş, ancak o kabul etmeyince Sadrazamlık görevi Ali Rıza Paşa'ya verilmişti. Bkz. Ali Fuat Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, Ankara 1984, s. 245.

¹⁷¹ Ali Rıza Paşa'nın kurduğu hükümet için bkz. Türkgeldi, **Görüp İştiklerim**, s. 250, İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Sadrazamlar IV**, İstanbul 1982, s. 2111.

¹⁷² Mustafa Kemal'in bu telgrafı için bkz. **Nutuk, III**, s. 1059-1060, vsk. 127; Baykal, **Heyet-i Temsiliye Kararları**, s. 11.

¹⁷³ **Nutuk, I**, s.205-207; **Nutuk, II**, s.1066-1079, vsk.182.

seçimlerin serbestçe yapılacağını ve hükümet işlerine karışmayacaklarını açıklamalarını" istiyordu¹⁷⁴.

Yazışmaların uzaması ve sonuç alınamayacağını anlaşılması üzerine İstanbul Hükümeti, Heyet-i Temsiliye ile doğrudan görüşmeyi uygun gördü¹⁷⁵.

Görüşmeler için Mustafa Kemal Paşa ve Salih Paşa beraberindekilerle ayrı ayrı Amasya'ya geldiler. 20 Ekim'de başlayıp üç gün süren görüşmelerde üçü açık ve imzalı, ikisi ise gizli ve imzasız olmak üzere toplam beş protokol kabul edildi.

Amasya'daki görüşmelerin sona ermesiyle Salih Paşa ve heyeti hemen İstanbul'a dönmüş, Mustafa Kemal ve beraberindekiler birkaç gün daha Amasya'da kalmışlar ve 27 Ekim'de Sivas'a gitmek üzere Amasya'dan ayrılmışlardır.

Amasya Mülakatı'nın en önemli sonucu "tanınma"dır. Şimdiye kadar yönetimi elinde tutan, Millî Mücadele hareketini engellemeye çalışan ve İtilâf Devletleri'nin her dediğine boyun eğen İstanbul yönetimi, Salih Paşa gibi bir bakanını asi, maceraperest saydığı Mustafa Kemal'in ayağına göndermekle, Millî Mücadele hareketini ve bu hareketin liderini tanımış oluyordu. Ayrıca Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni tanıyordu. Böylece Millî Mücadele hareketi Amasya'da meşrulaştığı gibi, bu hareketin haklılığı da ortaya çıkmıştı.

Amasya Mülakatı'nda seçimlerin yapılarak Millî Meclis'in açılmasının kararlaştırılmasıyla, milletin yönetimde söz sahibi olması başlamıştır. Böylece İstanbul Hükümeti, Anadolu'nun daha fazla ve daha sıkı denetimi altına girecekti.

Amasya Mülakatı ile ülke genelinde, müdahalesiz ve serbest bir şekilde seçimlerin yapılması kararlaştırılmış ve gerçekte yapılan seçimlerle Millî Meclis'e girecek adaylar belirlenmeye başlanmıştı.

Salih Paşa, Millî Meclisin İstanbul dışında bir yerde toplanmasını kendi kişisel kanaati olarak benimsemişse de İstanbul'a döndüğünde İtilâf devletlerinin tutumundan ve Padişahın isteksiz davranışları yüzünden meclisin İstanbul'un dışında toplanması uygun görülmemiştir.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin Amasya'da Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal ile görüştüğü günlerde İstanbul'da İtilaf Devletleri'nin baskısı karşısında Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifa etmek üzere olduğuna ilişkin haberler duyulmaya başlanmıştı. Mustafa Kemal ve Heyeti Temsiliye üyeleri Meclis-i Mebusan açılıncaya kadar Ali Rıza Paşa

¹⁷⁴ Nutuk, I, s.224-225; Nutuk, II, s.1078-1079, vsk.182.

¹⁷⁵ Mehmet Tefik Biren, **Bir Devlet Adamının Mehmet Tefik Bey'in (Biren) II. Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları** (Yayına Haz. F.Rezan Hürmen), İstanbul 1953. s.292., **Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor**, İstanbul 1955, s.22.

Hükümeti'nin korunmasının vatan ve millet için hayırlı olacağına karar verilmişti.¹⁷⁶ Nitekim Mustafa Kemal Paşa'da bilahare mersinli cemel paşa'ya bir telgraf çekmiş ve hiçbir sebep ve bahane ile Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın görevini bırakmamasını istemiştir.¹⁷⁷

Mustafa Kemal Paşa 29 Ekim 1919 günü Heyet-i Temsiliye üyelerine Amasya görüşmeleri hakkında açıklamalarda bulunmuş ve ondan sonra da başta Meclis-i Mebusan'ın nerede toplanması konusu olmak üzere bazı konuları konuşmak üzere bazı kolordu komutanları toplantıya davet etti¹⁷⁸.

Toplantı sonunda Meclis'in İstanbul'da toplanması zorunluluğu kabul edildi. Meclis toplandıktan sonra da Heyet-i Temsiliye milliyet görevine devam edecekti. Bütün vilayetlerden ve bağımsız sancaklardan seçilecek milletvekillerinin Eskişehir'de bir araya gelerek İstanbul'daki Meclis çalışmalarında nasıl hareket edileceğine karar verilmesi benimsenmiştir. Paris'te çalışmalarını devam ettiren konferans, aleyhimize bir karar verirse ve bu karar İstanbul Hükümeti ve meclis tarafından kabul edilirse hemen en kısa sürede milletin görüşünün alınması ve Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin tüzüğünde açıklanan esaslara göre hareket edilmesi kararı alınmıştır¹⁷⁹.

Amasya'da yapılan görüşmelerde açılmasına karar verilen Meclis-i Mebusan'ın bilahare tarafların uzlaşmasıyla İstanbul'da toplanmasına karar verilmişti. Nitekim Ali Rıza Paşa Hükümeti yayınladığı bir kararname ile Meclis-i Mebusan seçimlerini başlatmıştı¹⁸⁰.

Yapılan seçimler sonrasında Meclis-i Mebusan 12 Ocak 1920 de Fındıklı'daki Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan Sarayı'nda açıldı. İlk gün meclise giren mebus sayısı 72 idi. Açılış toplantısına sağlığı bozuk olan Padişah katılmamış, yerine Sadrazam Ali Paşa katılmıştı¹⁸¹.

Milli Mücadele hareketini temsilen Heyet-i Temsiliye'nin ve bilahare de Sivas'taki toplantıda komutanların Meclis'in toplanma yeri konusunda İstanbul üzerinde karar alması ve Ali Rıza Paşa Hükümeti ile iyi ilişkiler içerisine girmesi, İstanbul Hükümeti'nde Harbiye Nazırlığı görevinde bulunan ve her fırsatta Milli hareketin lehinde kararlar alan ve icraatlarda bulunan Cemal Paşa'nın bazı yeni girişimlerde bulunmasına neden olmuştur. Bunların başında Mustafa Kemal'in ordudan çıkarılması ve unvanların geri alınmasına ilişkin Damat

¹⁷⁶ Baykal, **Heyet-i Temsiliye**, s.35-36.

¹⁷⁷ **Nutuk**, III, vsk. 176.

¹⁷⁸ **Nutuk**, I, s. 364; Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, Vatan Neşriyat, İstanbul 1953, s.

¹⁷⁹ Uluğ İğdemir, **Heyet-i Temsiliye Tutanakları**, Türk tarih Kurumu Yay., Ankara 1989;

¹⁸⁰ Mahmut Goloğlu, **Üçüncü Meşrutiyet**, Ankara 1970, s. 43.

¹⁸¹ Hüseyin Kazım Kadri, **Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Hatıralarım**, (Haz. İsmail Kara) İletişim Yay., İstanbul 1991, s.165.; Rauf Orbay, **Cehennem Değirmeni, Siyasi hatıralarım I ve II**, Emre Yay., İstanbul 1993, s.294.

Ferit Paşa Hükümeti'nce alınan kararın düzeltilmesi gelmekteydi. Mersinli Cemal Paşa'nın Meclis-i Vükela'ya getirdiği bu konu bir kez daha ele alınmış ve Mustafa Kemal Paşa'nın ordudan atılmadığı, kendi isteğiyle ayrıldığına ve yine kendisinden alınan rütbe ve bütün nişanların iadesine dair kararlar alınmıştı. Ali Rıza Paşa Hükümeti'nce alınan bu kararlar bilahare Padişah iradesi ile yürürlüğe konmuştu.

Meclis-i Mebusan açılmış ve çalışmalarına başlamıştı. Anadolu'dan Meclise katılan milletvekilleri Mustafa Kemal tarafından kendilerinden istenenleri yerine getiremediler. Öncelikle oluşturacakları Müdafaa-i Hukuk gurubunu kuramamışlar, Rauf Bey'in gayretleriyle ancak Felah-ı Vatan adını verdikleri grubu kurabilmişlerdi¹⁸². Felah-ı Vatan Grubunu kurduktan sonra Rauf Bey, bu kez de Sivas Kongresi kararlarına ve Mustafa Kemal Paşa'nın talimatına göre hazırlanan Misak-ı Milli Beyannamesini hazırlatmıştı¹⁸³.

17 Şubat 1920'de Meclis-i Mebusan'da oy birliği ile kabul edilen Misak-ı Milli'nin ilkeleri aynı zamanda Milli Mücadele'nin amacını ifade eden esaslardı. Bu nedenle Misak-ı Milli'nin kabulü, bütün muhalifleri ve İtilaf Devletleri'ni telaşa düşürmüştür.

3.2.2.İtilaf Devletleri'nin Ali Rıza Paşa Hükümeti'ne Baskıları

Ali Rıza Paşa Hükümeti kurulduğu günden itibaren Anadolu ile yakınlaşma ve ilişkilerin iyileştirilmesi çabaları, İstanbul'daki yabancı temsilcilerin gözlerinden kaçmamıştı. İngilizlerin ilk birkaç gün içinde Ali Rıza Paşa Hükümetini ılımlı karşılımlarına rağmen daha sonraları Anadolu'nun etkisinde bir Hükümet olarak görmüşlerdir. Öyle ki bu Hükümet dönemi için “ Milli Mücadele ancak bu kabine ile başarılı bir yola girmiştir¹⁸⁴.”, “Felekten çaldığımız beş ay¹⁸⁵” gibi yakıştırmalar yapılmıştır.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin göreve başlamasıyla birlikte İstanbul ile Anadolu'daki Milli mücadele hareketi arasında tarafsız kalan ya da çekingen tutum ve icraatlarda bulunan bazı mülki idareciler rahatlamışlar ve Heyet-i Temsiliye ile daha sıcak ilişki içerisine girmişler ve hatta Kuva-yı Milliye'ye yardımcı olmaya başlamışlardı.

¹⁸² Şevket Süreyya Aydemir, **Tek Adam, Mustafa Kemal, II**, Remzi Yay., İstanbul 1977, s.203.

¹⁸³ Misak-ı Milli'nin tam metni için bkz. **Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını**, (haz. Zeka-i Güner-Orhan Kabataş) Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1990, s. 201-202.

¹⁸⁴ Tevfik Bıyıkoglu, **Atatürk Anadolu'da(1920-1921)**, I, İş Bankası yay., Ankara 1959, s.55.

¹⁸⁵ Dönemi yaşamış bir gazeteci olan Ahmet Emin Bey(Yalman) hatıralarında Ali Rıza Paşa Hükümeti ve dönemi için “Milli varlığımızdaki fasıla sona erdi, uçurum ortadan kalktı” diyerek Anadolu hareketi ile İstanbul Hükümeti arasındaki uzlaşma ve iyi ilişkiyi ifade etmiştir. Bkz. Ahmet Emin Yalman, **Gördüklerim ve Geçirdiklerim I**, (Yayına haz. Erol Şadi Erinç), Pera Yay., İstanbul 1997, s. 454-462

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin Anadolu ile yakınlaşmaya çalıştığı günlerde, İstanbul'da bulunan İngiliz Yüksek Komiseri Amiral de Robeck 3 Ekim 1919 tarihli raporunda yeni hükümet hakkında şunları söylüyordu:

“Damat Ferit görünüşte sağlık sebeplerinden dolayı çekildi. 2 Ekimde göreve başlayan yeni Kabine saygıya değer, fakat genel olarak milliyetçi ve bazı konularda İttihad ve Terakki taraflısı kişilerden kurulmuştur. Yeni Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın siyasi hayatta ünü yoktur. Dürüst bir askerdir. Yeni kabinede en dikkate değer üyeler harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Devlet Şurası Başkanı Abdurrahman Şeref Beydir, İlk zamanlarda Konya'da Milli hareketin içinde olan Cemal Paşa, Konya'dan merkeze çağırılmış ve ısrarım üzerine bir daha Anadolu'ya dönmemiştir...”

Yine o günlerde basında zaman zaman Mustafa Kemal Paşa'nın beyanatlarına yer veriliyor, Ali Rıza Paşa Kabinesi millet arasında bir uyum bulunduğu ve Hükümeti milliyetçilerin de destekleyeceğine dair yazılar da yer alıyordu. Yine Hükümetin başı olan Sadrazam'ın vilayetlere gönderdiği genelgelerde milletle Hükümet arasında soğukluğa da son verildiğinden bahsediliyordu.

İtilaf Devletlerinin en çok da İngilizlerin en büyük endişesi Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile İttihat ve Terakki önemli yakınlıkların olmasıydı. Çünkü kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri'nin ve Kuva-yı Milliyecilerin birçok mensubu, yöneticisi ve başındaki kumandanlar hep eski İttihatçılardı. Üstelik her ikisinin de savunduğu düşünce yani ideolojileri vatanseverlikti, Türk Milliyetçiliği idi. Ayrıca her iki yapının başındakilerin sosyal statüleri de birbirine çok benziyordu. İşte İngilizler bu nedenle Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin Anadolu hareketi ile yakınlaşmasından büyük endişe duyuyorlardı.

Fransızların görüşleri de pek farklı değildi. Onlar da Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin beş nazırının ve Sadrazam'ın asker olduğunu söylüyorlar ve özellikle de harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın milliyetçiliğine dikkat çekiyorlardı. Yine Fransızlara göre Padişah, Anadolu'daki milli hareket ile anlaşmak niyetindeydi. Yeni Hükümetin Kuva-yı Milliye'nin bütün sorumluluğunu üzerine aldığı görüşündeydiler¹⁸⁶.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulduğu günlerde “Le Temps ve le Petit Journal” gibi Fransız gazetelerinde yeni hükümetle ilgili haberler ve yorumlar yer almıştı. Bu haber ve yorumlarda Anadolu'nun genel olarak Ali Rıza Paşa Hükümetini iyi karşıladığı ve bilhassa Harbiye Nazırı olarak Cemal Paşa'nın hükümette yer almasının bizzat Mustafa Kemal tarafından olumlu karşılandığından bahsediliyordu. Özellikle de Cemal Paşa'nın Anadolu ve

¹⁸⁶ Sina Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele/Mutlakıyete Dönüş(1918-1919)**, İş Bankası Yay., İstanbul 1988. S. 36.

Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile olan sıcak temaslarına dikkat çekiliyor ve Sadrazam Ali Rıza Paşa'nın da Mustafa Kemal Paşa ile olan ilişkilerin kesilmemesi istediğinden bahsediliyordu¹⁸⁷.

3.2.3.Cemal ve Cevat Paşaların İstifaları

İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserlerinin Ali Rıza Paşa Hükümeti hakkında her geçen gün endişeleri artarak devam ettiği ve basında İstanbul Ankara yaklaşması hakkında yazıların giderek fazlaştığı bu süreçte Cemal ve Cevat Paşaların durumu gündemi meşgul etmeye başladı.

İngiliz Generali Milne Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya başvurarak Ali Fuat Paşa ve Refet Bey'in Anadolu'da Kuva-yı Milliye'ye asker topladıklarını ve bu harekete derhal son verilmesini isteyen bir şikâyette bulunmuştu¹⁸⁸. Bir süre sonra da İngiliz Generali bu kez de Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa'ya Kazım Karabekir Paşa'nın Doğu Cephesinde Mondros Mütarekesi şartlarına uymayarak, kolordusunu lağvetmemesinden bahsediyor ve şikâyet ediyordu.

İngilizlerin bu şikâyetlerine gerek Cemal Paşa gerekse Cevat Paşa suçlamaları reddederek gereken cevabı vermişlerdi. Cemal ve Cevat Paşaların suçlandığı bir diğer konu da Paris Konferansı'nda kararlaştırılan ve General Milne'den dolayı "Milne Hattı" olarak adlandırılan hat üzerinde bulunan Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin 3 km daha içeri çekilmesi meselesi olmuştur. İngilizlerin bu isteği Harbiye Nezaretince tepkiyle karşılanmış ve protesto edilmişti.

Göreve başladığı günden itibaren İtilaf devletleri tarafından sürekli baskı altında tutulmaya çalışılan Cemal Paşa'nın Harbiye Nazırlığı döneminde yaptığı en önemli hizmet Kuva-yı Milliye'ye yaptığı para ve silah yardımınıdır. Cemal Paşa'nın yanında Erkan-ı harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa'da aynı yönde siyaset izlemeye özen göstermiştir.

İtilaf Devletleri, Cemal ve Cevat Paşaların faaliyetlerini yakından takip etmekteydiler, Oluşturulan Milne hattını kabul etmeyen bu paşalara ilişkin General Milne, Sadrazam Ali Rıza Paşa'dan bu paşaların görevden alınarak hükümetten çıkarılmasını istedi. Gerekçe olarak ta Cemal ve Cevat Paşaların verilen emirlere riayet etmedikleri ve Kuva-yı Milliye güçlerinin Milne hattından 3 km. daha içeri çekilmesini sağlayamamaları olmuştur.

¹⁸⁷ İzzet Öztoprak, **Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele**, TTK yay. ,Ankara 1969, s.53.

¹⁸⁸ Gotthard Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**,(Çev. Cemal Köprülü), TTK. Yay., Ankara 1991, s. 147.

Bilahare 13 Ocak 1920'de İngiliz, Fransız ve İtalyan Yüksek Komiserler bir araya gelerek Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile yanında Erkan-ı harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa'nın görevlerinden uzaklaştırılmaları için Hükümete baskı yapma kararı aldılar ve bu karar doğrultusunda Hükümete ileilmek üzere bir nota verdiler¹⁸⁹. 20 Ocak 1920'de Fransız Yüksek Komiserliği'nce Ali Rıza Paşa Hükümetine verilen nota ile Harbiye Nazırı Cemal Paşa'nın istifa etmesini ve Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Cevat Paşa'nın da değiştirilmesini istediler. Verilen notada dikkati çeken suçlamalar arasında; Özel şekilde İstanbul'dan seçilen subayların Anadolu'ya sevki, Kuva-yı Milliye için Anadolu'ya gizlice silah sevki, bazı askeri birliklerin izinsiz olarak Anadolu'da yer değiştirmesi vardı.¹⁹⁰

İtilaf devletleri temsilcilerinin verdiği notada Paşaların istifası için 48 saat süre tanınmaktaydı¹⁹¹. Hükümet bu talebin geri alınması için girişimde bulduysa da İtilaf Devletleri kararlarını değiştirmediler. Bunun üzerine Hükümet toptan istifa etme kararı aldı. Ancak bu durum İtilaf devletlerinin asıl istedikleri şeydi. Çünkü onlar bu hükümet istifa ederse Damat Ferit Paşa başkanlığında kurulacak bir hükümeti iş başına getirmek istiyorlardı. Aslında baskılarını altındaki temel neden de buydu. İngilizler Ali Rıza Paşa Hükümeti'nden iyice ümitlerini kesmişler ve yeni bir hükümet arayışı içerisine girmişlerdi.

Toplu istifayı yeniden gözden geçiren hükümet, Paşaların da görüşlerini almış, Cemal ve Cevat Paşaların istifalarını vermeleriyle notayı kabul etmek zorunda kalmışlardır. Cemal Paşa itilaf devletlerince verilen notayı bir telgrafla Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiş ve ondan Hükümeti zor dururunda bırakacak bir harekette bulunulmamasını istemiştir¹⁹².

Mustafa Kemal Paşa'nın istifa edilmemesi hususundaki ısrarına rağmen Paşaların istifa ettiği ve istifaların Padişah tarafından da kabul edildiği İstanbul'daki Yüksek Komiserlere bildirildi. Akabinde de Harbiye Nazırlığı görevine vekâleten Salih Paşa atandı.

Cemal ve Cevat Paşaların istifaları belki Ali Rıza Paşa Hükümetini düşmekten kurtarmıştı, ancak zaten küçümsenen hükümet, bu olayla itilaf devletleri nezdindeki itibarını iyice kaybetmişti. Bunun yanında; itilaf Devletleri, Anadolu'daki Milli Mücadele hareketi ile olan ilişkilerde önemli rolleri bulunan iki paşanın istifasıyla İstanbul ile Anadolu arasında

¹⁸⁹ Taner Baytok, **İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı**, Ankara 1970, s. 48*49; Jaeschke, **Kurtuluş Savaşı İle İlgili İngiliz Belgeleri**, s.149-150.

¹⁹⁰ Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, II, s.307; Baytok, **İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı**, s. 49; Tevfik Bıyıkoglu, **Atatürk Anadolu'da(1919-1921)**, İş Bankası Yay., Ankara 1959; Dursun Gök, "Mersinli Cemal Paşa", Sayı: 34, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, (Mart 1996), s. 34.

¹⁹¹ Akşin, **İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele**, II, 295-296.

¹⁹² Atatürk, **Nutuk**, I, s. 486.

sağlanan uzlaşmanın bozulacağını ve tekrar sürtüşmelerin başlayabileceği bir ortamı da yaratmış oluyordular.

2.3.4. Akbaş Cephaneliği Baskını ve İtilaf Devletlerinin Tepkisi

Cemal ve Cevat Paşaların istifalarını takip eden günlerde İtilaf Devletleri'nin çok büyük tepki gösterdikleri ve Ali Rıza Paşa Hükümeti üzerinde baskı oluşturarak hükümetin istifasına neden oldukları Akbaş Cephaneliği baskını hadisesi gündeme gelmişti.

Bilindiği gibi Mondros Mütarekesi'nin ilgili hükmü gereğince İtilaf devletleri, Osmanlı ordusuna ait silah ve cephanelere el koymuşlardı. İzmir'in işgali ile başlayan süreçte de Batı Anadolu'da bulunan silah depolarının büyük bir kısmı da Yunanlıların eline geçmişti. Bu durum Yunan işgaline karşı oluşan cephelerdeki Kuva-yı Milliye birliklerinin silah ve cephane sıkıntısı içerisine girmesine neden olmuştu. Bu sıkıntının en fazla hissedildiği cephelerin başında Balıkesir bölgesi gelmekteydi.

Balıkesir cephesinin silah ve cephane ihtiyacını karşılamak ve oluşturulacak yeni Kuva-yı Milliye birliklerini silahla donatmak gibi gayelerle Gelibolu'da Çanakkale'ye yakın bir mesafede bulunan Akbaş Cephaneliği'ndeki silah ve mühimmatın ele geçirilmesi gerekmektedir.

Akbaş Cephaneliği'nde bulunan silah ve mühimmat itilaf devletleri tarafından Rusya'daki Bolşeviklere savaş açmış bulunan çarlık yanlısı generallere destek amacıyla gönderilmesi planlamıştı. İngilizler bu silah ve mühimmatı General Wrangler'in komutanlığını yaptığı orduya vermek istiyorlardı.

Gelibolu bölgesindeki Akbaş Cephaneliği Fransız askerlerince korunmaktaydı. Ayrıca Fransız ve İngiliz savaş gemileri de cephaneliği denizden korumaktaydı¹⁹³. Balıkesir'de bulunan 61. Tümen Kumandanı Kazım (Özalp) Bey Akbaş Cephaneliği'ndeki silah ve mühimmatın Rus Generali Wrangler'in ordusuna gönderilmeden önce buradan kaçırılmasını istiyordu. Buradan kaçırılacak silah ve mühimmatla binlerce Kuva-yı Milliye askeri donatılabilirdi. Bu nedenle buraya yapılacak bir baskınla, silah ve cephaneler kaçırılabilirdi.

61. Fırka Kumandanı Kazım(Özalp) Bey Biga Kaymakamı Köprülü Hamdi Bey ve Dramalı Rıza Bey'e bu silah ve mühimmatın ele geçirilmesi ve güvenli bir bölgeye nakli görevini vermiştir.

¹⁹³ İlhami Bebek, **Akbaş Cephaneliği Baskını**, Atase Yay., Ankara 1994, s.54.; Adnan Sofuoğlu, "Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları," S. 26, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi(ATAM)**,(Mart 1993, s.417-418.

Gerekli planlamalar ve hazırlıklar yapıldıktan sonra Dramalı Rıza Bey'in başını çektiği Kuva-yı Milliyeciler 26 Ocak 1920 akşamı harekete geçerek Cephaneliğe bir baskın yaptılar. Fransız askerlerini etkisiz hale getirdikten sonra yöredeki vatansever köylülerin yardımıyla cephanelikte bulunan silahlar önce limana getirilmiş ve bilahare orada bulunan motorlara yüklenerek karşıya geçirilmişti. Bu baskınla cephanelikte bulunan 8000 tüfek, 137.711 Alman piyade fişeği, 5 milyon beş yüz mavzer cephanesi 14 Milyon Rus tüfeği cephanesi, 7331 sahra topu mermisi vs. ele geçirilmişti.

Akbaş cephaneliğine yapılan bu baskının başarılı olması ve çok sayıda silah ve mühimmatın ele geçirilmesi 61 Tümen Komutanı Kazım Bey tarafından Ankara'da bulunan Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmişti. Akbaş Cephaneliği baskını sonrası binlerce silah ve mühimmatın ele geçirilmesinden büyük bir memnuniyet duyan Mustafa Kemal gönderdiği tebrik telgrafında bu olayı "Türk'lerin Anadolu sahilinden Rumeli sahiline geçişine benzetmiştir"¹⁹⁴.

Kendi kontrolleri altında bulunan bir bölgede ve yine silahlı askerlerince korunan bir cephanelikten bir gecede binlerce silah ve mühimmatın kaçırılması hadisesi İtilaf Devletleri'nce büyük tepkiyle karşılanmıştır. Bunu kendi prestijlerini küçük düşüren bir olay olarak niteleyip Akbaş Cephaneliği baskınına çok şiddetli tepki göstermişlerdir. Öyle ki Çanakkale ve Gelibolu'da bulunan İngilizler ve Fransızlar bu olayı aydınlatmak için cephaneliğin bulunduğu Akbaş'a soruşturmacı gönderdiler. Akbaş Cephaneliği'nin basılması ve silahların kaçırılması olayına en fazla Fransızlar tepki gösterdiler. Çünkü bu cephaneliğin korunması Fransızlara verilmişti.

İngiliz ve Fransızların İstanbul'daki temsilcileri Ali Rıza Paşa Hükümeti'nden suçluların hemen yakalanmasını istediler. Hükümet üzerinde yaptıkları baskıları sonraki günlerde de sürdürdüler ve bölgedeki askeri birliklerin kumandanı olan Kazım Bey ile Yusuf İzzettin Bey'in görevden alınmalarını istediler. Mustafa Kemal Paşa, Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi Fevzi Paşa'dan, İngiliz baskılarına direnmelerini istemiştir¹⁹⁵.

3.2.5. Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası

İtilaf Devletleri'nin Ali Rıza Paşa Hükümeti üzerindeki baskıları her geçen gün daha da artmaktaydı. Bir anlamda her şey onların istekleri doğrultusunda geliyordu. Öyle ki

¹⁹⁴ Özalp, *Milli Mücadele*, I, s. 91.

¹⁹⁵ Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya*, III, s.25.

istemedikleri bir Nazırı değiştirerek kendi istedikleri kişilerden oluşan bir hükümeti kurdurmaya çalışıyorlardı.

İngilizler iş başındaki Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin ne mevcut Meclis-i Mebusan üyelerinin kendi istedikleri şartlardan oluşan bir antlaşmayı imzalamayacaklarını da bildiklerinden, İstanbul'daki işbirlikçilerin de yardımlarıyla mevcut hükümeti istifaya zorlayarak istedikleri Damat Ferit'i tekrar iş başına getirmek istiyorlardı. Çünkü Akbaş Cephaneliği Baskını ve Maraş ve Urfa'da Fransızlar'a karşı Kuva-yı Milliye'nin başarısı onları telaşa sürüklemişti. Bu gelişmeler üzerine İstanbul'daki İngiliz ve Fransız Yüksek Komiserleri bir araya gelerek İstanbul Hükümeti'nin uyarılmasına karar verdiler.

Nitekim Yüksek Komiserler Ali Rıza Paşa ile yaptıkları görüşmede; Akbaş ve Kilikya'daki olaylardan, Anadolu basınında çıkan haberlerden ve İtalyan İşgali altındaki Konya'daki gelişmelerden doğrudan hükümeti sorumlu tuttuklarını söylemişler ve bundan sonra da ve bilhassa Meclis toplandıktan sonra çıkabilecek bütün olaylardan da yine hükümeti sorumlu tutacaklarını ihtar etmişlerdi.

İtilaf Devletleri'nin özellikle de İngiltere'nin Ali Rıza Paşa Hükümetine yapmış olduğu bu sistemli baskıların altında yatan asıl neden, bu hükümetin iş başına geldiği 2 Ekim 1919'dan bu yana İstanbul ile Anadolu arasında meydana gelen yumuşama döneminin, kendi çıkarlarını ve gelecekte Osmanlı toprakları üzerindeki emellerinin gerçekleşmesini engelleyeceği korkusuydu.

Bu nedenle Ali Rıza Paşa Hükümeti'ni düşürerek, yerine kendi görüşleri doğrultusunda hareket edecek olan Damat Ferit Paşa'yı Sadaret'e getirmek istiyorlardı.

Ali Rıza Paşa İtilaf Devletlerinin her geçen gün artan baskıları karşısında ve bilhassa işgal bölgelerinde Kuva-yı Milliye'nin arka arkaya başarılarından hükümetinin sorumlu tutulmasına ve verilen notalarına karşı bir nota vermiştir. İngiliz ve Fransız isteklerinin yerine getirilemeyeceğini açıkça dile getiren Ali Rıza Paşa Hükümeti 3 Mart 1920'de istifa etmiştir¹⁹⁶.

Mustafa Kemal Paşa, Ali Rıza Paşa'nın istifasını geç kalmış bir hareket olarak yorumlamıştır. Ona göre Hükümet'in Cemal ve Cevat Paşaların İtilaf Devletleri tarafından istifalarının istendiği sırada çekilmeliydi. Nitekim o süreçte Mustafa Kemal Ali Rıza Paşa'yı

¹⁹⁶ Gökçen, **Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin İstifası**, s.111.

uyarmış ve istifa etmesi gerektiğini bildirmişti. Ancak Ali Rıza Paşa bu öneriye uymamış, görevde kalarak; vatana daha faydalı olacağını düşünmüştü¹⁹⁷.

3.3. Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası Sonrası Gelişen Olaylar ve Gösterilen Tepkiler

Ali Rıza Paşa Hükümeti 3 Mart 1920’de istifa etmiş ve hemen akabinde de gündeme yeni hükümetin kimin tarafından kurulacağı konusu gelmişti. Herkesin üzerinde durduğu konu Padişah’ın yeni hükümeti kime kurduracağıydı. Siyasi çevrelerde ve kamuoyunda istifadan çok, sadaret makamına kimin geleceği merak uyandırılıyordu.

Hükümetin istifasını Damat Ferit Paşa’nın tekrar iktidara gelmesi için büyük bir fırsat olarak gören çevreler hemen faaliyetlere başlamışlardı. İngilizlerin Damat Ferit Paşa’yı kurulacak yeni Hükümetin başına getireceği ve bu konuda Padişah’a baskı yapacakları düşüncesi bilhassa Anadolu’da endişeyle karşılanıyor ve aynı zamanda büyük bir tepki ile karşılanıyordu. Bu durumu önlemek için Milli Mücadele cephesi harekete geçmiş ve bazı girişimlerde bulunmuştu.

Nitekim Meclis-i Mebusan başkanı Celalettin Arif Bey başkanlığında bazı mebuslar saraya giderek Padişah’la görüşmüşler ve ondan Damat Ferit Paşa’nın sadarete getirilmemesi için ricada bulunmuşlardı. Hatta Meclis-i Mebusan’a gönderilen tepki telgraflarını da beraberlerinde getirerek Padişah’a takdim etmişlerdi.

Ankara’da bulunan Mustafa Kemal Paşa, Damat Ferit Paşa’nın tekrar iktidara gelmesini, Padişah’ın ona Sadrazamlık teklif etmesini önlemek için hemen harekete geçmiştir. İlk önce hükümetin istifa ettiğini iki genelge ile Anadolu’ya duyurmuştur. Bu genelgelerinde Ali Rıza Paşa Hükümeti’nin istifa ettiğini yazan Mustafa Kemal özellikle Damat Ferit Paşa’nın Sadarete getirilmek istendiği duyurmuştur. Bilahare Meclis-i Mebusan’a gönderdiği telgraflarda Hükümetin istifasından duyduğu üzüntüyü dile getirmiştir. Mustafa Kemal Paşa 4 Mart 1920 günü Padişah’a da bir telgraf çekmiş ve kendisinden milli vicdanı tatmin edecek bir hükümetin kurulmasını beklediklerini, aksi halinde hiçbir şekilde buna tahammül edilmeyeceğini ve böyle bir şey olursa da daha önce görülmemiş üzücü olayların meydana gelebileceğini bildirmiştir.

Mustafa Kemal Paşa aynı telgrafı bilgi vermek amaçlı olarak Meclis-i Mebusana, Kolordulara, İstanbul gazetelerine ve Matbuat Cemiyetlerine göndermişti.

Mustafa Kemal Paşa ayrıca Müdafaa-i Hukuk Merkezlerine de bir tamim göndererek, Ali Rıza Paşa Hükümetinin istifasını bildirmiş ve devamlı alınan duyumlara göre Damat Ferit Paşa veya onun emsali bir kişinin iktidar mevkiine getirilmek istendiğini belirterek, milli

¹⁹⁷Nutuk, I, s.528.

emelleri tatmin edemeyecek bir hükümete asla tahammül edilmeyeceğini duyurmuştur. Mustafa Kemal Paşa tamiminin son kısmında da gayet kati ve tepki dolu bir dil ile Saraya, Meclis-i Mebusan Riyasetine basına bu konudaki kararlılığın bildirilmesini isteyerek, vakit geçirilmeden telgrafların çekilmesini istemiştir.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda Anadolu'nun dört bir tarafından Saray, Meclis-i Mebusan ve Gazeteler yağmura tutuldu. Bu telgrafların amacı kurulacak yeni Hükümetin başına Damat Ferit Paşa veya Tefik Paşa'nın getirilmesini engellemektir.

Mustafa Kemal'in Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerine çektiği tamimin tesiriyle kimi yerde Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti, ahali ve eşraftan çeşitli zevat ile bazı din adamlarının imzalarıyla sadece protestonameler gönderilmiş, kimi yerlerde halk galeyânını mitingler ve mitingler sonunda gönderdiği telgraflarla protesto ederek, bu emr-i vakiyi kabul edemeyeceklerini, kendilerini tatmin edecek bir hükümet olmazsa karşı koyacaklarını belirtmişlerdir.

Meclis-i Mebusana beş gün zarfında gelen Protesto telgrafı sayısı Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği iki telgrafla birlikte toplam 215 olmuştur. Ülkenin hemen hemen her bölgesinden katılımın görüldüğü, Mustafa Kemal'in de tabiriyle tam bir "telgraf fırtınası" na dönen hareket etkili olacaktı. Padişah Mehmet Vahdettin bu tepkileri göz ardı edemeyecek ve yeni Hükümeti kurmak görevini ne Damat Ferit Paşa'ya ve ne de Tefik Paşa'ya verecektir. Hükümeti kurmakla Ali Rıza Paşa kabinesinde Bahriye Nazırı olarak görev yapan ve Mustafa Kemal ile birlikte bazı Heyet-i Temsiliye üyeleriyle Amasya'da bir araya gelerek hükümet adına görüşmeler yapan Salih Paşa görevlendirilecektir.

3.4. Protesto Telgrafları

3.4.1. Konya Merkezinden

Mustafa Kemal Paşa Müdafaa-i Hukuk Merkezlerine de bir tamim göndererek, Ali Rıza Paşa Hükümetinin istifasını bildirmiş ve devamlı da Damat Ferit Paşa veya onun emsali bir kişinin iktidar mevkiine getirilmek istendiğini belirterek, milli emelleri tatmin edemeyecek bir hükümete asla tahammül edilmeyeceğini duyurmuştu. Bunu önlemek için de Mustafa Kemal Paşa Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin Saraya, Meclis-i Mebusan Riyasetine basına vakit geçirilmeden telgrafların çekilmesini istemiştir.

Nitekim Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda Anadolu'nun dört bir tarafından Saray, Meclis-i Mebusan ve Gazeteler yağmura tutulmuştur. Saraya çekilen telgraflardan birisi de Konya'dan çekilmiştir. Konya'dan çekilen telgrafta sadece Damat Ferit

Paşa'nın iktidar mevkiine getirilmesinin istenmediği vurgulanmamış, aynı zamanda Milli Mücadele aleyhtarlarının sebep olduğu olaylar da geniş bir şekilde dile getirilmiştir.

4 Mart 1920 tarihinde "Rumeli ve Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Konya Heyet-i Merkeziyesi Namına Reis, Ulemeden Ali Kemal ve Umûm Ahali Namına Belediye Reisi Vehbi" imzalarıyla ilgili makamlara gönderdikleri telgrafta ilk olarak Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifasının kendilerince öğrenildiğini ve bunu büyük bir üzüntüyle karşıladıkları dile getirilmiştir. Devamında Damat Ferit Paşa'nın önceki hükümetleri esnasında fırkacılık yaptığı, büyük bir acz ve vurdumduymazlık içerisinde bulunarak memleketin menfaatlerinin ayaklar altına alan politikalar takip ettiği ve bunun sonucunda da memleketin en önemli parçalarından olan İzmir ve Adana'nın işgal edilmesine sebebiyet verdiği ve bunun sonucunda da yüzbinlerce İslam kanının dökülmesine, ırz ve namuslarının mahvedildiği vurgulanıyordu.

Konya'dan çekilen tamimde bir taraftan düşman işgali altında Türk halkının malına, mülküne, ırzına, namusuna ve canına kast edilirken bir taraftan da ülke içerisinde fırkacılık gayeleriyle ikilik çıkartarak milletin birbirine düşürüldüğü belirtiliyordu. Tamimde bu yapılanları devam ettirecek kişilerden oluşacak bir kabinenin iş başına getirilmemesi gerektiği, tam aksine milli gayeye hizmet edecek, memleketin ve milletin geleceğini teminat altına alıp, koruyacak, hükümetin istiklalini ve Hilafettin korunmasını öncelikli olarak sağlayacak bir kabinenin iktidar mevkiine getirilmesinin beklendiği vurgulanıyordu.

Konya halkı adına çekilen bu tamimde şu hususunda altını çiziyordu. Her bakımdan milletin itimadını kazanmış, tarafsız kişilerden oluşacak olan Hükümetin kurulmasının saraya mutlak bağlı olan Konya halkının, padişahından istediği bir rica ve talepti. Konya halkı adına gönderilen bu tamimde ayrıca içinde bulunulan böyle hassas bir zamanda ülkenin yeni ayrılıklara ve karışıklıklara tahammül edilemeyeceği belirtiliyor ve Padişah'tan milletin arzusuna yönelik bir hükümetin iş başına getirilmesi isteniyordu¹⁹⁸.

Görüleceği üzere Konya halkı Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda Konya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin ve Konya Belediye Başkanı'nın saraya çektiği bu telgrafta, milli gayeye hizmet edecek ve milletin itimadını kazanmış kişilerden oluşacak olan bir hükümetin iş başına getirilmesi isteniyordu. Damat Ferit Paşa veya emsali bir hükümetin ise meşru bir hükümet olarak tanınmayacağı da kesin bir dille belirtiliyordu.

4 Mart 1920 'de Konya merkezinden çekilen bu telgraftan sonra 6 Mart 1920 tarihinde de Konya Müdafaa-i Hukûk Cemiyeti Reisi Sâ'nîsi Sadeddin imzasıyla Meclis-i Mebusan'a

¹⁹⁸Şahingöz, Mehmet, **Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri**, Ankara, 2001, s. 84. Ayrıca bkz. Gökçen, **Bozdağ'ın İşgali ve Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası**, s. 125-126.

bir telgraf daha gönderilmiştir. Sadeddin Bey'in gönderdiği bu telgrafta da milletin itimadını kazanmış, tarafsız bir kişinin Sadaret mevkiine getirilmesi istenmiştir. Telgrafta istifa etmiş olduğu duyulan Ali Rıza Paşa hükümetinin yerini dolduracak, milleti ve memleketi selamete çıkaracak ve milli gayeleri gerçekleştirecek, itimada layık ve tarafsız devlet adamlarından oluşan bir hükümet iş başına getirildiği takdirde böyle bir hükümete itimat edileceği belirtiliyor ve böyle bir hükümetin iktidar mevkiine getirilmesi isteniyordu.

3.4.2.Konya'nın İlçelerinden Gösterilen Tepkiler

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifasından sonra Damat Ferit Paşa'nın sadarete getirilme ihtimali üzerine, böyle bir hükümetin kurulmasını önlemek amacıyla milletin tepkilerinin dile getirileceği protesto telgraflarının çekilmesinin istenildiği Mustafa Kemal Paşa'nın 4 Mart 1920 tarihli telgrafının etkili olduğu Konya'nın ilçelerinden birisi Akşehir'dir¹⁹⁹.

Akşehirliilerin Mustafa Kemal'in telgrafının hemen akabinde harekete geçtiklerini görüyoruz. Nitekim 4 Mart 1920 tarihinde "Akşehir Müdafaa-i Hukûk-u Millîye Cemiyeti Heyet-i İdare Reisi İsmail" imzasıyla bir protesto telgrafi gönderilmiştir. Telgrafta vatanımızın varlığı ve geleceği hakkında çok önemli kararların verileceği böyle bir zamanda Ali Rıza Paşa kabinesinin istifasının Akşehir halkında son derece olumsuz bir şekilde karşılanmıştır denilmekte ve devamlı da bu kabinenin yerine kurulacak yeni hükümetin fırkacılık ihtiras ve emellerinden uzak, tarafsız kişilerden oluşması ve milli emelleri temsil edecek ve milletin selametini sağlayacak ve sahiplenecek bir hükümet olmasının bütün Akşehir halkı namına talep ve rica edildiği belirtilmiştir¹⁹⁹.

Beyşehirliilerin de Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifasından sonra Damat Ferit Paşa'nın hükümet kurmaması için Saraya bir telgraf çektiklerini görmekteyiz. 5 Mart 1920 tarihinde aralarında Müftü Memiş Efendi, Meclis-i Umûmî Âzâsından Şaban, Meclis-i idare Âzâsından Mevlüt, Ahalî namına tüccardan Süleyman Sırrı, Ahalî namına Müntehib-i sâni Yusuf Efendi'nin bulunduğu "şehrin ileri gelenlerince gönderilen bu telgrafta memleketimiz hakkında önemli müzakerelerinin cereyan ettiği bu hassas ve önemli günlerde devletin ve milletin milli emellerinin gerçekleştirileceği böyle bir zamanda hükümetin istifası sonrası ortaya çıkan hükümet buhranı bura halkında büyük bir üzüntüye sebep olmuştur denilmekteydi.

Telgrafın devamında da milletin görüş ve emellerine hizmet edecek ve fırkacılık cereyanlarından sıyrılmış, tarafsız kişilerden oluşan bir hükümetin kurulmasının şiddetle beklenildiği belirtilmekteydi. Ülkede fırkacılık yapacak ve milli gayeye hizmet etmeyecek

¹⁹⁹MMZC.s. 347.

olan bir hükümetin iş başına getirilmesi ülkeye büyük zararlar vereceği belirtilen telgrafın son kısmında tarafsız bir kabinenin iş başına getirilmesinin beklenildiği dile getiriliyordu²⁰⁰.

Konya'nın diğer bir ilçesi olan Bozkır'dan da Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifası sonrası hükümet buhranı ve bilhassa Damat Ferit'in Hükümeti kurma ihtimalinin bulunması karşısında Meclis-i Mebusana bir protesto telgrafi gönderilmiştir. 5 Mart 1920 tarihli bu protesto telgrafında hukuk dışı baskılara ve müdahalelere maruz kalan Ali Rıza Paşa hükümetinin istifaya mecbur edildiğine öncelikle yer verilmekteydi. Milli emelleri temsil eden bu hükümetin baskılar sonrası istifa etmesi Bozkır halkı tarafından büyük bir üzüntüyle karşılanmıştır. Memleketin her zamankinden fazla tarafsız ve fırkacılık politikaları gütmeyecek ve milli menfaatleri her şeyin üstünde tutacak bir hükümete ihtiyaç bulunduğu belirtilen telgrafın devamında yanlış bir yol takip edilerek ülkede karışıklık ve huzursuzluk ve düzensizlikler yaratacak bir hükümetin kurulmasına meydan verilmemesi belirtiliyordu. Eşraftan Ahmet, Ulemadan Mehmet Ali ve Kadri, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Nuri, Müftü Vekili Hüseyin Hilmi, Belediye Reisi Abdullah, Esnaf namına Ali, Tüccarın namına Asım, Eşraftan Şevki Efendiler gibi Bozkır kazasının ileri gelenlerince çekilen bu telgrafın son kısmında ise tarafsız ve milli emelleri her şekilde temsil edecek bir hükümetin kurulması isteniyordu²⁰¹.

Ereğli Müdafaa-ii Hukuk Cemiyeti'nin öncülüğünde eşrafın, ulemanın müştereken hazırladıkları ve Damat Ferit Paşa'nın hükümet kurulmasına mani olmayı amaçlayan protesto telgrafi 5 Mart 1920 tarihlidir. Telgrafın başında Damat Ferit Paşa hükümeti gibi aciz, dışlanmış ve ülkenin başına büyük felaketler açmış bir hükümetin milletçe istenilmediği açıklıkla ifade edilmiştir. Yeni kurulacak hükümetin milletin siyasi birliğini bozacak bir hükümet olmaması gerektiğinin altı çizilen telgrafın devamında milli seciyesi bozuk bir hükümetin bir emri vaki ile kurdurularak işbaşına getirilmesi temsil gücünü oluşturduğumuz vatani çöküşe götürecektir. Hiçbir şekilde fırka ayrılığını kabul etmeyecek olan bizler milletin emellerine uygun bir hükümetin işbaşına getirilmesini isteriz denilmiştir²⁰².

İlgın'dan çekilen protesto telgrafında, İngiltere'nin Türklüğü ve İslamiyet'i boğmak için tertip ettiği haince siyasetine ve baskılarına baş eğmeyen kabinenin istifa etmiş olduğunun haber alındığını bildirilen telgrafta devamla kabinenin ağır ve kabul edilemez bir baskı altında kalıp ta istifa etmesinin anlayışla karşılanabileceği ancak tazyiklere karşı

²⁰⁰Şahingöz, , **Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri**,sh.155

²⁰¹MMZC. s. 359.

²⁰² MMZC, s.347

koyacak bir dayanak bulamamış olmasının da hayrete şayan bir durum olduğu belirtiliyor ve Meclis-i Mebusana takip etmesi için 6 maddeden oluşan bazı tavsiyelerde bulunuluyordu.

Bu maddelerde sırasıyla şunlar vurgulanıyordu:

1.maddede ülkenin karşı karşıya bulunduğu şu durumda, Saltanat ve Hilafetin hukukunu, düşmanlara güvenerek kurtarmayı ümit edenlerin kesinlikle samimi ve doğru olmayan bir düşünce içerisinde olmadığı belirtilerek, bin yıldan buyana düşmanlık içerisinde olanların memleketimize ve milletimize merhamet duymayacaklarına işaret ediliyor ve batını saygı gösterdiği tek güç, kudret olduğunun altı çiziliyordu.

2.maddede ise daha önce denenmiş hataların tekrar edilmesine artık millet olarak tahammül edilmeyeceği gibi buna imkanın da olmayacağını altı çizilerek Padişahın İngilizlerin hakimiyeti altında Hidiv derecesine düşmesinin asla kabul edilmeyeceği, bunu görmektense Türklüğün intihar etmesinin daha evla olacağı belirtiliyordu.

3. madde de, hâlihazırdaki yapılmak istenen düzenlemenin ve harekâtın meşrutiyetin kaldırılmasıyla başlayan ve bugün Padişahıyla beraber milletin esaret altına alınmasıyla sonuçlanacak bir hale geldiği belirtiliyordu. Bu duruma milletin ses çıkarmaması, bir anlamda kabul etmesinin ülkeyi daha fazla sıkıntıya sokmamak millet ve vatan endişesinden kaynaklanmıştır deniliyordu. Maddenin son kısmında da artık milletin müteyakkız olduğunu ve Adana ve İzmir vilayetlerinde olduğu gibi gafil avlanmayacağı, çünkü artık ne yapması gerektiğini bilmekte ve sadece bilmekte kalmayıp, bunları uygulamaya da muktedir olduğu açıklanıyordu.

4. madde de Hıristiyanların hepsinin silahlı olmasına rağmen Türk milletinin karşı karşıya kalınan hassas zaman gerekçesiyle ellerinin ve kollarının bağlanmış olduğu, bu nedenle gösterilecek en küçük bir zaafın Müslümanlar aleyhine beklenilmedik katliamlara yol açacağı belirtiliyordu. İngilizlerin millet ile Saltanat ve hilafet arasındaki mübarek bağı koparmak isteyen İngilizlerin istediği şartların oluşmamasına dikkat edilmesi gerektiği dikkatlere sunuluyordu.

5. maddede çok açık bir lisan ile Fırkacılık ihtirası güdecek yani aşırı şekilde ülkede particilik yapacak ve milli haysiyetimizi zedeleyecek ve milleti birbirine düşürecek bir hükümetin iktidara gelmesine kesinlikle müsaade edilmemesi, kesinlikle mani olunması Meclis-i Mebusan'dan isteniyordu.

6. madde İngilizlerin haince siyaset ve emellerinden bahsetmektedir. Buna göre İngilizlerin İslam dünyasında adalet için değil var olan adaleti ve varlığımız ortadan kaldırmak için çalıştıkları belirtilerek Anadolu demiryollarındaki Avrupalıların kontrolünün Hıristiyanların Müslümanlara saldırısına yönelik haince bir girişimdir denilmektedir.

Türklerin gaflet ile öldürölmek istendiği ve milletin Mebusan Meclisi'nden vaziyetin bir an önce belirsizlikten kurtararak aydınlatılmasını ve açığa kavuşturulmasını beklediği maddenin devamında vurgulanmaktaydı. Aksi halde tamiri imkânsız bir felaket karşısında milletçe aciz ve naçar kalınacağı dile getiriliyordu²⁰³.

Kadınhanı ilçesinin ileri gelenleri 6 Mart 1920 tarihinde Meclis-i Mebusan'a gönderdikleri telgrafta iş başındaki Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin tahammülü imkansız olan baskılar sonucunda istifasının üzüntüyle karşılandığını söylemişlerdir. Ülkenin menfaatlerini fırka çıkarlarına feda edecek ve ülke içerisinde ayrılıklarve karışıklıklar çıkararak milleti birbirine düşürecek ve katlettirecek bir hükümetin iş başına gelmesi, vatanın kalbinden vurulması demek olacağı ve nifak ve karışıklıklar içerisinde kalacak olan memleketin harabına neden olacağını yine telgrafta belirtilmektedir. Telgrafın son kısmında Kadınhanı'lar Meclis-i Mebusan'dan vatanın selametini korumaya çalışacak olan ve milletimizin milli emellerine hizmet edecek olan bir kabinenin iktidara getirilmesinin beklenildiği ifade edilmektedir

Seydişehir halkı adına Müdafaa-i Hukuk İdare Heyeti ve Belediye Reisi imzasıyla gönderilen 5 Mart 1920 tarihli telgrafta; Milli emellerin gerçekleşmesi yolunda yapılması gereken fedakârlığı her vesile ile gösteren ve halife ve Padişah'tan sonra ikinci bir ümit kaynağı olan Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin istifası millet üzerinde kötü bir tesir yarattı denilmekte ev devamla da milletvekillerinin itimadına layık olacak ve aynı zamanda vatan ve din kaygısıyla kalpleri titretecek olan muktedir kişilerin iktidara getirilmesinin Halife hazretlerinden rica edildiği ve beklenildiği dile getirilmektedir.

3.5.İstanbul'un İşgali'ni Protesto Mitingleri

3.5.1.İstanbul'un İşgali ve Meclisi Mebusan'ın Basılması

Anadolu'daki Millî Mücadele Hareketinin ve bu hareketin siyasî ve hukukî varlığı şekliyle ortaya çıkmış olan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin İstanbul'da her geçen gün kuvvet bulması, fikir ve düşüncelerinin başta Meclis-i Mebusan olmak üzere mülkî ve askerî organlarca da benimsenmesi en başta İtilâf Devletlerinin, Saray'ın ve İngiliz Muhibbileri Cemiyeti ve Hürriyet ve İtilâf Fırkası başta olmak üzere yerli işbirlikçilerin işine gelmiyordu.

Diğer taraftan İngilizler Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin işbaşına gelmesiyle birlikte, Türk Ordusu ile Anadolu'da Yunan işgallerine karşı kurulmuş Kuva-yı Milliye kuvvetlerinin

²⁰³ MMZC. s. 341.

birbirlerine daha çok yardıma girdiklerini görmekte ve anlamakta gecikmeyeceklerdir. Bilhassa Harbiye Nazırı Cemal Paşa ile Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'nın Kuva-yı Milliye kuvvetlerine yardım ettikleri, subay ve asker gönderdikleri, Anadolu'daki kuvvetlerin yerlerini izin almadan değiştirdikleri gibi gerekçelerle 20 Ocak'ta Osmanlı Hükümeti'ne bir protesto notası vererek her iki bakanın görevden uzaklaştırılmalarını istedi. Mustafa Kemal Paşa, bu iki devlet adamına, buldukları görevlerden ayrılmamalarını bildirdiyse de, Cemal Paşa ve Cevat Paşa Hükümeti daha fazla müşkül vaziyete sokmamak için istifa ettiler. Bundan sonra prestij kaybeden Ali Rıza Paşa Hükümeti, İtilâf Yüksek Komiserlerinin daha fazla siyasî baskılarına maruz kaldı.

Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin bu dönemde yaptığı en önemli icraat, Mustafa Kemal Paşa'nın isteği doğrultusunda, genel bir Yunan saldırısına karşı Anadolu'da savunma tedbirleri almak ve bununla ilgili düzenlemeleri yapmaktı. Harbiye Nezareti aracılığı ile silah ve cephanenin güvence altına alınması ve seferberlik ilanı için plan hazırladı. Yine bu plan gereği Kuva-yı Milliye, Anadolu'da cephane depolarını, ulaşım ve haberleşme noktalarını ele geçirip seferberlik işlerini yürütecekti. Eğer İngilizler ve Fransızlar işe karışırsa, yani sorun Türk-Yunan sorunu olmaktan çıkarsa, Doğu'daki 15. Kolordu Ermeniler üzerine yürüyecekti. Eğer Meclis- Mebusan'daki milletvekilleri tutuklanırsa, Anadolu'daki itilaf Devletleri subayları da misilleme olarak tutuklanacaklardı²⁰⁴.

İngilizleri ve diğer İtilâf devletlerini İstanbul'u resmi işgale iten olayların gelişimi de şöyle olmuştur. Balıkesir ve Havalisi Harekât-ı Millîye Redd-i İlhak Merkez Heyeti üyesi olan Köprülü Hamdi Bey ve arkadaşları Gelibolu yakınlarında bulunan, içinde 8500 tüfek, 30 makineli tüfek ve yarım milyon civarında piyade fişekliği ve diğer bazı askeri malzeme olan Fransızların kontrolündeki Akbaş Cephaneliği'ni basmış ve burada bulunan silâh ve askeri malzemeleri kaçırmak üzere Anadolu'ya taşımışlardı²⁰⁵. Bu olay İngilizlerin ve Fransızların büyük tepkisine neden oldu ve olaylardan dolayı olarak sorumlu tuttıkları Ali Rıza Paşa Hükümeti üzerindeki baskılarını artırarak istifaya zorladılar. Nitekim bir süre sonra baskılara dayanamayan Ali Rıza Paşa Hükümeti istifa etti.

Padişah Vahdettin, yeni hükümeti kurma görevini bir önceki hükümette Bahriye Nazırlığı yapan Salih Paşa'ya verdi. Salih Paşa, Mustafa Kemal'le Amasya Mülâkatı'nı yapmış, Kuva-yı Milliye hareketine karşı olmayan vatansever ve hamiyetli bir devlet adamı idi. Mustafa Kemal'e göre kendisiyle anlaşılıp, iş görülebilecek bir insandı. Nitekim

²⁰⁴ Tansel, **Mondros'tan Mudanya'ya Kadar**, III, s. 21-23; Gökbilgin, **Milli Mücadele Başlarken**, s. 365-373.

²⁰⁵ Mücteba İlgürel, "Akbaş Cephaneliği Baskını", **Tarih Dergisi**, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1982, s.271-282.

İngilizlerin işbaşına geldiğinde, Kuva-yı Milliye 'yi kötöleyen ve reddeden bir açıklama yapması konusundaki isteklerini yerine getirmede. Bu bakımdan İngilizler Salih Paşa Kabinesi'ni de Kuva-yı Milliye'ye taraftar bir kabine olarak görüyorlar ve işbaşından uzaklaştırmak için fırsat kolluyorlardı.

İngilizler, Mustafa Kemal Paşa önderliğindeki Millî Mücadele Hareketi'nin giderek daha etkili hale gelmesinden rahatsızlık duyuyorlardı. Meclis'in açılmasıyla bu hareketin, zayıflayacağını düşünseler de bu olmamıştı. Üstelik Meclis, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarına dayanan ve İstanbul başta olmak üzere bütün işgallere karşı olduğunu ilan eden ve Türk vatanının bir bütün olduğunu, parçalanamayacağını temel fikir olarak benimsemiş olan "Mîsak-ı Millîyi" kendilerine rağmen kabul etmişti. İngilizlere göre bu çok tehlikeli bir durumdu. İstanbul'da iktidarı Milliyetçiler (İngilizler Mustafa Kemal Paşa tarafından başlatılan Millî Mücadele Hareketine bu ismi veriyorlardı "Kemalist Milliyetçiler", "Anadolu'daki Milliyetçi hareket" "Milliyetçiler") her geçen gün ellerine geçiriyorlardı. İplerin kendi ellerinden kaydığını düşünmeye başladılar.

İşte Anadolu'daki Kuva-yı Milliye birliklerinin Güney cephelerinde(Maraş'ta ve Adana civarlarında) Fransızlara ve Batı Cephesinde(Aydın'da) Yunanlılara karşı başarılar kazanması üzerine, İngilizleri, Türklere barış şartlarını zorla kabul ettirecek çareler aramaya itmiştir. Bu amaçla 5 Mart 1920'de Londra'da toplanan²⁰⁶, Müttefikler Yüksek Konseyi İstanbul'daki İtilâf devletleri Yüksek Komiserlerinin İstanbul'un işgal edilmesi konusundaki tekliflerini görüştüler. İngiliz Dışişleri Bakanı ve bir Türk düşmanı olan Lord Curzon, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral de Robeck'e gönderdiği 6 Mart 1920 tarihli telgrafında Yüksek Konseyin aldığı kararları bildirdi. Buna göre, İstanbul işgal edilecek, Türk Hükümeti'nden Anadolu'daki Millî Hareketi ve onun lideri olan Mustafa Kemal'i bertaraf etmesi istenecek, işgal barış antlaşmasının kabulü ve uygulanmasına kadar devam edecekti. İşgal için bulunan gerekçe de sözde Kilikya bölgesinde çok sayıda Ermeni'nin Türkler tarafından katledildiği şeklindeki uydurma haberlerdi²⁰⁷.

14 Mart 1920'de ilk işgal hareketi başlamış ve Türk Ocağı merkez binası işgal edilmişti. Arkasından 15-16 Mart gecesi Beyoğlu ve Üsküdar semtleri, 16 Mart 1920 sabahı da şehir resmen işgal edilmeye başlandı.16 Mart günü sabah erken saatlerde İngiliz Yüksek Komiserliği Baş Tercümanı ve Siyasi Müsteşarı Mr. Ryan, İstanbul'un işgal edileceğini

²⁰⁶ Gürkan Fırat Saylan, İstanbul'un Resmen İşgali, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, Cilt II, Sayı 42(Ocak 2014) , s. 21.

²⁰⁷ Abdurrahman Bozkurt, **İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi**, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara 2014, s. 323-333

belirten notayı Sadrazam Salih Paşa'ya vermişti. Notayı okuyan Sadrazam çok endişelenmiş ve işgal İstanbul Hükümeti'nin sonu olacağını söylemişti²⁰⁸.

İstanbul'un işgali İtilaf devletleri bakımından çok kolay olmuş ise de işgal sırasında yer yer karşı koymalar ve bunun sonunda da bazı şehitler de verilmişti. Şehzadebaşı'nda bulunan 10. Kafkas Tümeni'nin karargâhı İngiliz askerlerince basılarak silahsız olan ve baskın esnasında yataklarında uyumakta olan 61 kadar askerimizin üzerine ateş açtılar ve 5 askerimizi şehit edip 9 askerimizi de yaraladılar²⁰⁹.

Harbiye ve Bahriye Nezareti binalarıyla önemli askerî birimleri kuşattılar. Eski Harbiye Nazırı Cemal Paşa'yı evinden, üzerindeki pijamasını daha değiştirmesine izin verilmeksizin tutukladılar. İstanbul'daki bütün resmi yerler işgal edildi²¹⁰. Hatta Harbiye Nazırı Fevzi Paşa'nın odasına giren birkaç İngiliz subayı küstah bir şekilde Paşanın göğsüne süngülerini dayadılar. Bütün yollar İngilizler tarafından tutuldu, şehre giriş ve çıkışlar kontrole başlandı. Şehrin önemli yerlerine top ve makineli tüfekli birlikler yerleştirildi. Ayrıca İngilizler İstanbul'da sıkıyönetim ilan ettiler.

İşgalden sonra yayınladıkları bildiriye İngilizler:"İşgalin geçici olduğunu; İtilâf Devletleri'nin niyetinin Saltanat makamının nüfuzunu kırmak değil aksine kuvvetlendirmek olduğunu, Anadolu'da isyan çıktığı veya azınlıklara karşı katliam yapıldığı takdirde İstanbul'un Türklerden alınacağını ve herkesin İstanbul'dan verilecek emirlere uyması gerektiğini" ilan ettiler²¹¹. İngilizler işgalin tek sorumlusunun Anadolu'daki isyan hareketi olarak nitelendirdikleri Millî Mücadele Hareketi olduğunu belirterek Mustafa Kemal Paşa'yı güç duruma sokmak ve otoritesini kırmayı düşünmüşlerdi.

İstanbul'un işgalini, işgal sabahı öğrenen Sadrazam Salih Paşa ve Hükümeti bu olayı protesto etti. Meclis-i Mebusan üyesi bir grup milletvekili de Padişah Vahdettin'i ziyaret ederek Meclis'in kabul etmediği hiçbir antlaşmayı imzalamamasını istediler²¹².

16 Mart günü gerçekleşen bu işgalden hemen sonra İngilizler Fındıklı Sarayı'ndaki Meclis-i Mebusan binasını kuşattılar. Meclisi basarak içeriye zorla giren İngilizler, özellikle Millî Mücadele Hareketi'nin Meclis'teki başkanlığını yapan Rauf Bey'i, Kara Vasıf Bey'i ve diğer bazı milletvekillerini tutukladılar. Tutuklanan bu milletvekilleri 15 Mart'ta yine

²⁰⁸Özkaya, "İstanbul'un İşgali ve İstanbul'dan Kaçış", **Milli Mücadele Tarihi**, s.24-25.

²⁰⁹Şehzadebaşı karakoluna yapılan baskınla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Serpil Sürmeli, "Şehzadebaşı Karakolu Baskını ve Olay Mahalline Gelen İlk Gazete Tevhid-i Efkâr", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, S. 45(2010), s.103-116.

²¹⁰Mithat Sertoğlu, "İstanbul'un İşgali (16 Mart 1920)", **Belgelerle Türk Tarihi, Dergisi**, IX (Haziran 1968), s.3-8.

²¹¹Bozkurt, **İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi**, s.359-360.

²¹²Özkaya, **Milli Mücadele Tarihi**, s.258.

İngilizler tarafından tutuklanmış bulunan 150 civarındaki Türk aydınlarıyla birlikte Malta'ya sürgüne gönderildi²¹³.

Bu olay üzerine mecliste 18 Mart 1920 günü yapılan oturumda, Milletvekillerinden Tunalı Hilmi ve Dr. Rıza Nur'un verdikleri bir önerge ile "Meclis-i Mebusan'ın yeniden hür iradesini ortaya koyacağı güne kadar Meclis çalışmalarının tatil" edilmesini önerdiler. Karar oybirliği ile kabul edildi. Bir süre sonra başından beri Meclis'in Müdafaa-i Hukukçu yapısından rahatsızlık duymuş olan Sultan Vahdettin de, yayınladığı bir İrade ile 11 Nisan 1920'de Meclis-i Mebusanı dağıttı²¹⁴.

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgalinden aynı günün sabahı resmen haberi olmuştu. Vatansever ve fedakâr bir telgrafçı olan Manastırlı Hamdi Efendi işgalden kısa bir süre sonra "Bu sabah İngilizlerin Şehzadebaşı Karakolu'nu basarak ele geçirdiklerini ve İstanbul'u işgal ettiklerini "bildirmişti.

Mustafa Kemal Paşa, kendisine iletilen bu bilgiyi hemen bütün Kolordu Komutanlarına telgrafla bildirmişti. Komutanlara gönderdiği bu bildiriye bu andan itibaren Heyet-i Temsiliye'nin Anadolu'da müracaat edilecek idarî mercii olduğunu bildiren Mustafa Kemal Paşa, işgali izleyen ilk saatlerden itibaren sorumluluk sahibi bir lider olarak, büyük bir ileri görüş ve enerji ile hemen tedbir almıştı.

Yayınladığı bir diğer genelgeyle Anadolu'da ve Rumeli'de bütün ahalinin mal ve can güvenliğinin sağlanmasını istemiştir. Ayrıca bütün vali, komutan ve Müdafaa-i Hukuk Heyetlerine hainlik düşünen bazı kimselerin milleti aldatmasına ve gerçeklere ters düşen yanlış hareketlere yöneltmelerine engel olmak için halkın aydınlatılması isteyen bir genelge göndermişti.

Mustafa Kemal Paşa, Türk Milletinin bu yeni işgal hareketi karşısındaki tepkisini yabancı ülkelere yansıttı. İstanbul'da bulunan yabancı devletlerin temsilcilerine, bütün tarafsız devletlerin Dışişleri Bakanlıklarına ve Fransa, İngiltere, İtalya Millet Meclislerine verilmek üzere Antalya'daki İtalyan Temsilciliğine birer protesto telgrafları gönderdi. Bir başka talimatıyla bütün vali ve komutanlardan aynı yerlere protesto telgrafları göndermelerini istedi. 16 Mart 1920'de de millete hitaben de bir bildiri yayınlayarak işgal ile yedi yüz yıllık Osmanlı Devleti'nin hayatına son verilmiş olduğunu, vatan ve istiklâlimizi kurtarmak için mücadele etmemizin gerektiğini duyurdu.

²¹³ Bozkurt, **İtilaf Devletleri'nin İstanbul'da İşgal Yönetimi**, 363.;Özkaya, **Milli Mücadele Tarihi**, s.258.-259.Saylan, İstanbul'un Resmen İşgali, **Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi**, s. 35.

²¹⁴ Aybars, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, I, s.195.

16-17 Mart'ta 20. Kolordu Kumandanlığına çektiği telde, İstanbul'un zorla işgalinin, Osmanlı Devleti'nin silahlarının alınmasından sonra gerçekleştiğini, bunun protesto edilmesi için İtilaf devletleri delegelerine, tarafsız devletlerin dışişleri bakanlıklarıyla, Meclis-i Mebusan Başkanlığı'na protesto telgrafları çekilmesi, her tarafta mitingler yapılması gereğini duyurdu²¹⁵.

17 Mart 1920 yayınladığı telgraflarla da, hiçbir askerî ve sivil makamın İstanbul ile haberleşmemesini, Heyet-i Temsiliye ile irtibatlarını devam ettirmelerini, İstanbul'daki olağanüstü durumun Anadolu'da mevcut kanunların uygulanmasına mani olmadığını belirterek kanunsuz işler yapılmamasını istedi.

Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'un işgalini öğrenir öğrenmez aldığı tedbirler arasında en önemlisi, Ankara'da olağanüstü yetkiler taşıyan bir meclisin toplanması kararı ve bunun uygulanması idi. Mustafa Kemal Paşa, bu kararını nasıl uygulayacağını Kolordu Komutanlarına 17 Mart 1920 tarihinde bir genelge ile bildirdi. Telgrafta, Ankara'da bir Kurucu Meclis'in toplanacağı, üye seçileceklerin nitelikleri ve seçimin nasıl yapılacağı, üye seçileceklerin beş gün içerisinde Ankara'ya gönderilmesinin uygun görüldüğü genelgenin diğer makamlara yayınlanmasından önce komutanların muvafakatlerinin beklendiği bildiriliyordu.

Komutanlarla makine başında yapılan ve iki gün süren haberleşme sonunda, Kurucu Meclis yerine "olağanüstü yetkiye sahip bir meclis" deyiminin kullanılması ve seçimin on beş gün içerisinde gerçekleştirilmesi uygun görülmüştü. Bu değişikliklerle Kolordu Komutanlıklarına, valiliklere ve bağımsız sancaklara yayınlanan 19 Mart 1920 tarihli genelgeye göre memleketin her yerinde seçim hazırlıkları başlamıştı.

Mustafa Kemal Paşa, Heyet-i Temsiliye Reisi Başkanı olarak, bu bildiri ile Ankara'da olağanüstü yetkiye sahip bir meclisin toplanacağını, bunun için her vilayetten beşer kişinin, seçilmesini, seçimde her parti, zümre ve cemiyetin aday gösterebileceği gibi, bireysel olarak da adaylığın konulabileceğini, seçimlerin gizli ve mutlak çoğunluk esasına göre yapılacağını belirtmiştir. Seçimlerin on beş gün içinde Ankara'da çoğunluk sağlanmış olarak toplanmayı gerçekleştirmek üzere yapılmasını istemiştir. Bunun yanı sıra Meclis-i Mebusan üyesi iken, Meclisin kapatılması üzerine Ankara'ya gelen mebusların da Meclisin üyesi sayılacağı gibi hususlar açıklanmıştır.

²¹⁵ Özkaya, **Milli Mücadele Tarihi**, s.258.

Görüldüğü gibi İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgalinin hemen akabindeki sürece Mustafa Kemal doğrudan tesir etmiş ve süreci Milli Mücadele hareketinin gayesi ve amaçları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmış ve bunda da başarılı olmuştur.

Mustafa Kemal'in işgalin kınaması İtilaf devletleri delegelerine, tarafsız devletlerin dış işleri bakanlıklarıyla Meclis-i Mebusan Başkanlığına için protesto telgraflarının çekilmesi ve mitinglerin yapılması konusundaki talebi ülke genelinde yankı bulmuş ve aralarında Konya ve ilçelerinin de bulunduğu birçok yerde mitingler düzenlenmiş, protesto telgrafları çekilmiştir.

3.5.2.Konya Merkezinde Yapılan Protesto Mitingi

Mustafa Kemal Paşa'nın işgalin kınanması, İtilaf devletleri delegelerine, tarafsız devletlerin dış işleri bakanlıklarıyla Meclis-i Mebusan Başkanlığına için protesto telgraflarının çekilmesi ve mitinglerin yapılması konusundaki talebi Konya'da da hemen yankı bulmuştur. İşgalin duyulması Konya'da büyük bir infial yaratmıştır. Konya'nın ileri gelenleri devletin payitahtının işgalini protesto etmek amacıyla büyük bir miting tertip edilmesini kararlaştırılarak, yapılacak miting için hemen faaliyetlere başladılar. Öncelikle bir "miting tertip heyeti" oluşturdular Miting tertip heyeti yaptığı toplantıda mitingin 22 Mart 1920 tarihinde yapılmasını kararlaştırdı²¹⁶.

Miting için hazırlıklar yapılırken Konya'da yayınlanan Öğüt gazetesi, İstanbul'un işgaline tepki gösteren haberler yapıyor ve İngilizlerin işgal hareketinin sadece Türkleri hedef almadığı, yüz milyon Müslüman tebaası ve bilhassa menfaatleri bunlara bağlı olan büyük bir Hint halkını da üzüntülere ve acılara düşürdüğünü söylüyordu²¹⁷.

Yine Öğüt gazetesinde 21 ve 22 Mart tarihlerinde arka arkaya iki gün miting ile ilgili haberler ve beyannameler yayınlamıştır. Yayınlanan beyanname ile bütün Konya halkı, İngilizlerin İstanbul'u işgalini ve Osmanlı Mebusan Meclisi'ni basarak bir kısım milletvekillerini tutuklayarak Malta Adasına sürmelerini protesto etmek için 22 Mart 1920 Pazartesi günü Alâadin Tepesi'nde yapılacak olan mitinge davet edilmekteydi.

Öğüt gazetesinde hem 21 Mart hem de 22 Mart'ta arka arkaya yayınlanan bu beyannamenin başlangıç kısmında; İslam Halifeliğinin ve Osmanlı saltanatının başkenti olan İstanbul'un herhangi bir çatışma olmaksızın İngilizler tarafından işgal edildiğinin Heyet-i Temsiliye'ce gönderilen beyannameden ve alınan haberlerden anlaşıldığı üzerinde durulmuştur.

²¹⁶Refik Koraltan, Yazan: Coşkun ERTEPİNAR), **Bir Politikacının Anıları Her Şey Vatan İçin**, Hacettepe-Taş Yayınları, Ankara 1999, s.124-125., AVANAS, **Milli Mücadele'de Konya**, s.42.

²¹⁷Güven, **Milli Mücadele'de Konya Mitingleri**, s. 10.

Beyannamenin devamında yedi yüz senelik İslam Halifeliğine ve Osmanlı Saltanatlığına vurulan bu darbeyi kabul edecek bir tek Osmanlı ve İslam milletinin olmayacağı vurgulanarak Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'un Türklerde kalacağı kararı almasına rağmen İngilizlerin ne maksatla olduğu bilinmeyen bir nedenle İstanbul'u işgal ettikleri belirtilmektedir. Beyanname'de işgal esnasında meclis-i mebusan binası da dahil olmak üzere bütün resmi dairelerin işgal edildiği, buralardaki Türk bayraklarının indirildiği, meclis-i Mebusanın basılarak bir çok milletvekilinin tutuklanmış olduğu da dile getirilmekteydi.

İstanbul'un işgali ülkenin pek çok yerinde olduğu gibi Konya'da da büyük infial uyandırmıştı. Hadisenin heyecanı ile Konya ileri gelenleri büyük bir miting hazırladılar. Alaeddin Tepe'de yapılması düşünülen miting için önce bir Miting Hey'et-i teşkil edildi. Miting Hey'eti Reisliğine Belediye Reisi Vehbi seçildi. Çalışmalarına başlayan Miting Hey'eti hazırladıkları miting programını, 22 Mart 1920 günü yayınlayarak halkı mitinge davet etti. Miting günü mahalli gazetede yayınlanan bu program şöyle idi:

1. Ağaç Pazarı, Hayvan Pazarı, Buğday Pazarı, dülger İçi, Odun Pazarı, Kapalı Çarşı, Kapu Cami havalisi tüccar ve esnafı Kapu Cami Şerif'inde,

2. Sipâhi Pazarı Caddesi ve Sipâhî Pazarı esnafı, ihtisab önü ve civarı esnafı, Kayıklı Kahve civarı esnafı, Aziziye Camii şerifinde; Koyun Pazarı, Keçeci ve Kul uşağı, Kasap esnafı, Türbe caddesi ve Türbe önü pazarı tüccar ve esnafı, Sultan Selim Cami Şerif'inde, Hükümet-Sarraflar Caddesi,

3. Hükümet Meydanı Kasabalı Hanı civarı, Çıkrıkçılar içi, Bedestân tüccar ve esnafı Şerafeddin Cami şerifi'nde; öğle namazında toplanarak her camiide teşkil edilecek bir kafilenin önünde Sancak olduğu halde ayrı ayrı ve tekbir alarak Alâaddin Tepesine gideceklerdir.

Ulemay-ı Kiram ve umum hoca efendiler, Teali İslâm cemiyeti ile beraber ayrıca bir kabile teşkil edilerek, aynı tarzda hareket edeceklerdir.

Dedegân ve Dervişan Efendilerde kezalik Sancaklar ile ayrıca bir kabile olacaklardır. Tepede her kabile miting Hey'eti tertibiyesinin gösterdiği mahalli işgal ederek intizama riayet edecektir.

Mitingin hitamında ve duadan sonra her kabile dağılmayarak geldikleri gibi, aynı halde ayrı ayrı ve tekbir alarak çıktıkları Camii şerife kadar gelecek ve sancakları camii şerife koyarak sükûnetle dağılacaklardır. İki saatten fazla devam etmeyecek olan, bu müddet zarfında kalbi din ve millet hissiyle çarpan her Müslümanın dükkânlarını kapayarak tertib

edildiği şekilde miting mahalline gelmesi itidal ve sükûnetin korunmasına son derece riayet edilmesi rica olunur.”

Miting günü hava soğuk, kar ve yağmurlu idi. Hava şartlarının muhalefetine rağmen kadın, erkek, çoluk-çocuk, bütün halk vaktinden evvel miting mahalline akın akın geliyor, çarşı ve pazar esnafı da dükkânlarını kapatıyorlardı.

Miting Hey’eti havanın şiddetine bakarak mitingi vaktinden evvel başlattılar. İlk olarak kürsüye Ulemadan Hoca Ali Kemal Efendi çıktı. Hoca, halkın anlayabileceği bir lisan ile uzun ve faydalı bir nutuk söyleyerek, toplanışın sebeplerini anlatmış ve sonsuz olarak içimizde ekalliyetten bulunan Hıristiyan vatandaşlarımızı şimdiye kadar milletimizin ve dinimizin emri olarak incitmediğimiz gibi bundan sonra, bilhassa böyle bir zamanda Türk’e mahsus seciyeden olarak her türlü haklarına hürmet etmek lâzımdır ve edilecektir.” demiştir.

Ali Kemal Efendi konuşmasını bitirdikten sonra kürsüye Dava Vekili Refik (Koraltan) Bey çıktı. Sözüne şu kısa şiirle başladı:

Müslümanlar, vatandaşlar!

“Düşman sesi duymak istemezsen, kardeş sesidir, uyan bu sese kalkıp giyinirken akşam olmuş, vaktiyle uyanmayan bu sesden.”

Keşke dünyanın bütün musibet ve felaketleri başıma gelseydi de milletimin bu kara günlerini, vatanımın bu musibet haberlerini duymamış olsaydım. Keşke göğün yıldırımları yere, haydutları üzerime hücum ederek beni parçalasaydı da milletimin ve dinimin maruz kaldığı bu insanlık dışı tecavüzü görmeseydim. Bu haber, bu felaket çok büyük ve çok elimdir. Cihan harbine girmemizin sebeplerini tarihin incelemesine ve muhasebesine bırakacağım. Dört seneden beri vatanın namusu medeni sayılan milletleri bile gıpta ettirecek şekilde müdafaa eden milletimiz asridir. Medeni ve insani prensiplerden meydana gelen Wilson prensiplerinin tamamının tatbikine güvenerek galip hükümetlerin, namuslarına dayandıkları milletlerin tarihiyle sabit olduğundan, kendi hissiyatlarına itimad ederek merd ve namuslu insanlara yakışır bir büyüklükle silâhımızı almadan bıraktık. Bir anlaşma ile bütün mukaddes haklarımızın Wilson prensipleri dairesinde muhafazasını sağladık. Bu anlaşmaya uyararak silâhlarımızı da verdik.

Ondan sonra ne oldu? Harb ile alınamayan yerlerimiz kendi taraflarından türlü hile ve vasıtalarla birer birer işgal edilmeye başlandı. Bu acı hadiseleri burada tekrar edemeyeceğim. İzmir’imiz o bedbaht yurt ve ırkdaşlarımız hâlâ kan ve ateş fırtınaları ile yakılıyor. Mukaddesatımız zalim, hunhar bir düşmanın alçakça tecavüzlerine duçar oluyorlar.

Bu kara bela ile uğraşır, Adana ve Maraş vs. gibi vatanımızın haksız işgalleri karşısında, hakkımızı Avrupa ve Amerika'nın hakperver dünyasına duyurmaya çalışırken, birden bire kara haber bir gök gürültüsü gibi kulaklarımızı parçaladı, kalblerimizi ezdi, kalblerimizden vurulduk. Hayatımızın Kâbe'si olan İstanbul, adil insanlığı sonsuza kadar utandıracak bir şekilde İngilizler tarafından işgal edildi. Of... bu haksız bu ilk çağ muamelelerine sabır ve tahammül mümkün değil,söyleyemeyeceğim, bu tecavüz ve haksızlığın şekil ve derecesini anlatacak kelime bulamıyorum. Tarihçiler edibler, şairler, hukukçular söylesinler, yirminci asırda mıyız? Hayır, kardeşlerim inanmayınız. Hepsi, hepsi kuvvetlinin zayıfa tahakkümü, zulmün ve vahşetin hakka galip gelmesi asrındayız. Eğer böyle değilse mevcut insanlığın bütün mukaddesatına hücum ve tecavüzden zevk duyan, bu haksızlığı bir türlü riyakârlık elbisesi altında zafer gibi gösteren bu insanlık hizmetçilerine sorsunlar. Türk ve İslam'ın mukaddesatına silâhsız, topsuz, elleri bağlı bir milletin haklarına saldırarak bugünkü galip devletlerin güya hakkını arayan beş on hırslı diplomatına bu günahkârlığın cezasını versinler. İnsanlık esaslarından ayrılarak sırf Türk ve Müslüman olduğumuz için bizden intikam almaya çalışan siyasilere daha fazla meydan vermesinler. Büyük şairimiz Tevfik Fikret'in haykırdığı gibi, "Zulmün topu var, güllesi var, kal'ası varsa, Hakkın da bükülmez kolu, dönmez yüzü vardır. Göz yumma güneşinden ne kadar nuru kararsa, sönmez ebedi, her gecenin gündüzü vardır."

Muhteremler, yardımlarınızı belki kötü kullanacağım ama ahh... İstanbul... Ecdadımızın şanını, ebedi şerefini bağrında taşıyan, Fatih, Süleymaniye, Yeni Cami, Sultan Ahmet gibi yüzlerce dini mabedi ihtiva eden, Peygamber efendimizin on üç asır önce ümmetinin hilâfet ve saltanat merkezi olacağını müjdelediği ilahi ve dini bir hissiyatın merkezi olan payitahtımız, bu gün haksız bir tecavüze uğradı. Resmi dairelerimiz, millî meclisimiz işgal edildi. Milletvekillerimiz tutuklandı. Vatanperverlerimiz hapsedildi. Bu zulüm halen devam ediyor.

Yine tekrar ediyorum, bu zulüm ve hakaretleri hakkımızda reva gören bugünkü galip zümrenin, galip diplomatları, harpte sureti haktan görünerek, muharebenin ikinci devresinin her adımında saçtığı felâketleri ve aldığı canları, tel'in ederlerdi. Izdırab çeken, ağlayan, öldürülen, alçaltılan, esir olan insanları kurtarmak, onu dikenli yollardan aydınlığa, iyiye, doğruya, eşitliğe hakka ve hakikate götürmek isterlerdi. İnsanlığın o aşk ve adalet mabedini kurmak isterlerdi ki bunun mihrabında o günkü dünyanın bütün mazlumları gelsinler, dertlerini azaplarını, feryatlarını gözyaşlarını döksünler ve buradan teselli ümidi olarak, hak ve kuvveti ve hayat alsınlar.

İşte bizde Dünya'nın mazlum milletlerinden biri bütün kalbim ve inancım ile temin ederim - belki birincisi idik. Ne oldu? 0 yıldızlı sözleri, o adalet prensipleri, Türk ve Müslümana gelince neden unutuldu? Keşke unutulsa idi. Türk ve Müslüman oluşumuz, yegâne hücum ve tecavüz edilme sebebimiz oluyor. Daha geçen ay hâlâ dünyanın en kuvvetli bir hükümetine başkanlık eden İngiltere Başbakanı Loyd Corc'un resmi sözcüsü General (Allenbi)'nin karşı sözleri hatırlayınız. Fakat efendiler ben yine zannetmem ki bütün İngilizler bu fikir ve kanaatte olsunlar. Eğer böyle ise bu Şekspir ve benzerleri adalet taraftarı dehaların o kavimden, o ırktan olmadıklarını iddia edeceğim.

Milli saltanatın en koyu taraftarı ve muhafızı olan İngilizler, bu uğurda yüzlerce evlâdını feda eden Fransızlar... Hülâsa Avrupa ve Amerika'nın insaniyeti seven dünyasının bu haksızlık ve tecavüzü kabul edeceğini sanmıyorum. Onun için hakkımızın meşruiyet ve kudsîyetini müdafaa hususunda artık her türlü dedikoduyu terk edelim. Kardeşlerim. Son söz olarak feryad ediyorum. Bizi asırlarca avutan, aldatan siyaset maskesini atmış, İslam'ın kalbinin atdığı yere musallat olup mukaddesatımız çiğnenmiştir. Bu kötü emelli tecavüz karşısında Türk'ün, ecdadımızın tarihini yaşatacağımıza ve bu intikamı unutmayacağımıza yemin ediniz. Osmanlı bayrağı, Osmanlı hakkı için can vermekten çekinmeyeceğinize yemin ediniz.

Müsaadelerinizle bir kaç kelime daha söyleyeceğim. İçimizde yaşayan Hristiyan unsurların, can, mal, ırz ve namusları her zaman olduğu gibi bizlerin garantörlüğü altındadır. Bizleri asırlardır sıkı Avrupa'nın malum siyasetçileri tarafından kendi siyasi emellerini kolaylaştırıcı maksatla içimizde yaşayan Hristiyan unsurlarla maalesef aramıza saçılan nifak tohumlarının yayılmasından önceki durum dünyanın malumudur. O fesat tohumlarından sonraki üzücü hadiselerin sebeplerini elbetde hak bilir mahkemeler temyiz ederler ve edeceklerdir.

Ancak ne olursa olsun, tarihin o siyah sayfalarını karıştırmayarak, bugünkü ve bundan sonraki gerçek menfaatlerimiz namına cümlemin hislerine tercüman olarak şu kürsüden insanlık âlemine duyuruyorum ki, Milli namusumuz üzerine söz veriyorum, Hristiyan unsurların her türlü mukaddesatı kendi mukaddesatımız derecesinde her türlü halelden masundur.(Koruma altındadır.)Amirimiz Kur'an, şahidimiz vicdandır..."

Refik Bey'in bu heyecanlı konuşmasından sonra havanın soğuk ve yağmurunda fazlaşması üzerine, tekrar kürsüye Ali Kemal Efendi gelerek, mitingin kapanış duasını yaparak mitinge son verilmiştir. Ahali sükûnet ve intizam dâhilinde dağılmıştır. Miting Heyeti tarafından hazırlanan miting kararları da Konya ahali namına, mahallin ileri gelenlerinin

imzaları ile İtilaf Devletleri, Birleşik Amerika, Şili, Arjantin, Meksika, Çin, İsveç, Afganistan, Azerbaycan Hükümetlerine gönderildi. Birer suretleri de vilâyet makamı, on ikinci Kolordu Kumandanlığı bütün vilâyetler ve kolordu kumandanlıkları ile Ankara'da Heyet-î Temsiliye'ye gönderilen bu kararlarda şöyle deniliyordu:

“İngiliz askeri kuvvetleri tarafından İstanbul'un bilumum daireler, millî müesseseler ve resmiyesiyle beraber en ibtidai insanlık esaslarına mugayir bir suretde gaddarca cebren işgal olunduğunu ve meb'uslarımızdan bazılarının Milli Meclis' den zorla alınarak, diğer birçok vatanperverle beraber Milli saltanatı takdis eden medeni milletlerin, yüzünü ilelebed kızartacak bir şekilde tevkif edildiğini büyük teessür ve heyecanla işitdik. Bu zorlayıcı tedbirler, bütün İslâm âleminin kalpgâhı olan hilâfet makamı ve yedi asırlık Osmanlı hükümet ve hâkimiyetini, kadim Türk-Müslüman milletinin hayat ve mevcudiyetini müdafaaya azm eylemiş olan biz Türk ve Müslümanları bu kuvvetli azmimizde çeviremez. Binaenaleyh yirminci medeniyet asrının esaslarını koyup uygulamaya çalıştığı milletlerin hürriyeti cebir ve tahakkümün yok edilmesi, dinî hürriyet ve içtihad prensiplerinin ayaklar altına alınarak yapılan şu haksız hareketi insanlığın vicdanına duyuruyor ve havale ediyoruz.

Hak ve adalet kaideleri ile insanlık cemiyetinin esaslarına istinad eden Wilson prensiplerine dayanan bir mütareke ile müdafaa vasıtalarından tecrid edilmiş olan Osmanlı Milletinin, milletler ve ümmetler tarihinde emsali görülmemiş bir sûikasta maruz bırakılması, beş seneden beri devam eden Umumi Harbin esas sebeplerinden olarak ilân olunan, “kuvvetin zâfiyete men-i tahakkümü” veya “zaifin kaviye karşı muhafazası” prensibi ile açıklaması mümkün olmadığının takdirini, resmi Avrupa'nın değil, ilim ve irfan, fikir ve izan sahibi Avrupa ve Amerika'nın umumi vicdanına tevdi eyler bu hadiseden meydana gelecek vakayi ve büyük tarihi mesuliyete insanlığın nazar-ı dikkatini çekeriz.

Hilâfet, hükümet ve mevcudiyetimizi muhafaza uğrunda meşru ve kudsi mücadelemizin en müşkil anlarda bile Allah'ın yardımına mazhar olacağı mübeşşirdir.”

SONUÇ

Yunanistan tarafından “*Megali İdea*” fikri çerçevesinde ilhak alanı olarak istenen İzmir, büyük devletler tarafından Paris Barış Konferansı’nda kendilerine işgal sahası olarak bırakılmış, nihayetinde de 15 Mayıs 1919 tarihinde işgal edilmiştir. İzmir’in işgali ilk evvel İzmirli taraflardan protesto edilmiştir. 15 Mayıs sabahı da Redd-i İlhak Heyeti tarafından memleketin her tarafına çekilen telgrafta; işgalin mitingler ve telgraflar vasıtasıyla protesto edilmesi istenmiştir. Bu çağrıya anında cevap veren Anadolu, miting ve telgraflar suretiyle İzmir’in Yunanlılar tarafından işgal edilmesini şiddetle protesto etmiştir.

İzmir’in işgali Konya Vilayeti’nden ve ilçelerinden de şiddetli tepki ile karşılanmıştır. 15 Mayıs’ta Konya’da, 16 Mayıs’ta Seydişehir’de ve 21 Mayıs’ta yine Konya’da olmak suretiyle üç miting düzenlenmiştir. Ayrıca Konya’nın ilçelerinden de protesto telgrafları çekilmiş, işgal hareketi şiddetle protesto edilmiştir. Düzenlenen mitinglerde ve çekilen protesto telgraflarında vurgulanan hususlar şunlardır: Mondros Mütarekesi’nin yedinci maddesi gereğince işgallerin yapılması büyük bir haksızlıktır. Çünkü işgali haklı gösterecek herhangi bir asayiş bozukluğu yoktur. Telgraflardaki ortak tezlere göre; İzmir’in nüfus çoğunluğu Türklerin elindedir. Wilson Prensipleri dâhilinde İzmir’in Türkler elinde kalması gerekmektedir. Paris Barış Konferansı’nın işgale Yunanlıları memur etmesi eleştirilmektedir. Damat Ferit Paşa’nın da sessizliği tepki ile karşılanmıştır. İzmir’in her şeyiyle Türk şehri olduğu vurgulanmıştır. Sadaret’ten işgalin önüne geçilmesi noktasında harekete geçmesi beklenmektedir. Büyük devletlerden de işgal hareketinin durdurulması talep edilmiştir.

Milli mücadelenin ilk başarısı bu dönem de Damat Ferit Paşa hükümetinin istifa etmesi olmuştur. Daha sonra hükümet kuran Ali Rıza Paşa ile ilişkiler olumlu yönde ilerlemiştir. Fakat bu yakın işbirliği İtilaf Devletleri tarafından anlaşılacak önlenmeye çalışılmıştır. Nitekim Ali Rıza Paşa Hükümetine baskılar yapılmak suretiyle istifa ettirilmiştir. Bu duruma sessiz kalmayan Konya ve ilçelerinden de protesto mitingleri ve telgrafları çekilmiştir. Yine İtilaf devletlerince İstanbul’un resmen işgal edilmesi ve bilahare de Mebusan Meclisi’nin İngiliz işgal kuvvetlerince basılmasına da Konya halkı kayıtsız kalmamış ve yapılan miting ve çekilen telgraflarıyla bu olaylar da protesto edilmiştir.

Anadolu’nun her tarafından ve Konya’dan çekilen telgraflar ve düzenlenen protesto mitingleri; ülkede millî bilincin gelişmesinde ve millî birlik ve beraberliğin sağlanmasında çok önemli rol oynamış, Milli Mücadele azmini güçlendirmiştir.

KAYNAKÇA

A) Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret Evrak Kalemi Evrakı (A. VRK.)

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi(ATASE)

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı:48, Vesika: 1115, Genelkurmay Basımevi, (Ankara 1964)

B) Yayınlanmış Belgeler

Belgelerle M. Kemal Atatürk, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2003.

C) Gazeteler ve Dergiler

Alemdar

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi

Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi

İfham

İkdam

İrade-i Milliye

İzmir'e Doğru

Takvim-i Vekayi

Vakit

Yeni Gazete

Yenigün

D) Kitaplar

Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım, II*, Nehir Yay., İstanbul 1973.

AKŞİN, Sina, *İstanbul Hükümetleri Ve Milli Mücadele (Mutlakıyete Dönüş 1918-1919)*, C.I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998.

ALTAY, Fahrettin, *10 Yıl Savaş ve Sonrası 1912-1922*, İnsel Yayınları, İstanbul 1970.

APAK, Rahmi, *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, TTK, Ankara-1990.

ARABACI, Caner *Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri*, Damla Matbaacılık, Konya 1991.

ARABACI, Caner, Bünyamin Ayhan, Adem Demirsoy, Hakan Aydın, *Konya Basın Tarihi*, Palet Yayınları, Konya 2009.

- ARIKAN, Zeki, *Mütarekeve İşgal Dönemi İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1989.
- ARIKOĞLU, Damar, *Hatıralarım*, Tan Gazetesi ve Matbaası, İst. 1961.
- ATA, Feridun, *İşgal İstanbul'unda Tehcir Yargılamaları*, TTK. Yayınları, Ankara 2005.
- ATALAY, Ahmet, *Milli Mücadelede Konya Kuvâ-yı Milliyecileri (İlk Meclise Girenler)*, C.I, Damla Matbaası, Konya 1997.
- ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2004.
- Atatürk'ün Milli Dış Politikası (Milli Mücadele Dönemine Ait 100 Belge)1919-1923*, C.I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1994.
- AVANAS,Ahmet, *Milli Mücadele 'de Konya*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara.
- AYBARS, Ergun, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, I*, Ankara 1994.
- AYDEMİR,Şevket Süreyya, *Tek Adam, Mustafa Kemal, II*, Remzi Yay., İstanbul 1977
- AYDINEL, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ-yı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara-1990.
- BAYAR, Celal, *Bende Yazdım –Millî Mücadele 'ye Giriş-*, Cilt: 6, Sabah Kitapçılık, İstanbul-1997
- BAYTOK, Taner, *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1970
- BEBEK,İlhami , *Akbaş Cephaneliği Baskını*,Atase Yay., Ankara 1994
- BERBER, Engin *Mütareke ve Yunan İşgali Döneminde İzmir Sancağı*, Ayraç Yayınevi, Ankara 1997
- BIYIKLIOĞLU,Tevfik, *Atatürk Anadolu'da(1920-1921)*, I, İş Bankası yay., Ankara 1959
- BIYIKLIOĞLU, Tevfik, *Trakya'da Millî Mücadele*, Cilt: I, Üçüncü Basım, Ankara–1992.
- BİREN, MehmetTevfik, *Bir Devlet Adamının Mehmet Tevfik Bey'in(Biren) II. Abdülhamit, Meşrutiyet ve Mütareke Devri Hatıraları*(Yayına Haz. F.RezanHürmen), İstanbul 1953
- CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, Vatan Neşriyat, İstanbul 1953
- ÇAKMAK, Zafer, *İzmir ve Çevresinde Yunan İşgali ve Rum Mezalimi (1919-1922)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul-2007.
- ÇELEBİ, Mevlüt, *Heyeti Nasiha Anadolu ve Rumeli Nasihat Heyetleri*, Akademi Kitabevi, İzmir 1992.
- ÇELEBİ, Mevlüt, *Milli Mücadele Dönemi'nde Türk İtalyan İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2002.
- ÇELİK, Recep,*Milli Mücadele 'de Din Adamları*, C.I, Emre Yayınları, İstanbul 1999.

- ÇETİNKAYA, Ali, *Ali Çetinkaya'nın Millî Mücadele Dönemi Hatıraları*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1993
- ERTEPINAR, Coşkun, *Bir Politikacının Anıları(Refik Koraltan)*, Hacettepe-Taş Yay., Ankara 1999
- ERDEHA, Kamil, *Milli Mücadele'de Vilayetler ve Valiler*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1975.
- GOLOĞLU, Mahmut, *Üçüncü Meşrutiyet*, Ankara 1970
- GOLOĞLU, Mahmut, *Sivas Kongresi*, Ankara 1969
- GÖKBEL, Asaf, *Millî Mücadele'de Aydın*, Coşkun Matbaası, Aydın 1964
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, C. II, Ankara 1965
- GÜL, Muammer -A. Bayram-O. Hakkoymaz, *Selçuklu'dan Günümüze Konya'nın Sosya-Politik Yapısı*, Konya 2003
- GÜLCAN, D.Ali, *Kökenleriyle Konya'nın Delibaşı İsyanı*, Uğur Ofset, 1994
- JAESCHKE, Gotthard, *Kurtuluş Savaşı ile İlgili İngiliz Belgeleri*, Çev: Cemal Köprülü, TTK, Ankara-1991
- İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Sadrazamlar IV*, İstanbul 1982, s. 2111
- İĞDEMİR, Uluğ, *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Türk tarih Kurumu Yay., Ankara 1989
- KADRİ, Hüseyin Kazım, *Meşrutiyetten Cumhuriyet'e Hatıralarım*, (Haz. İsmail Kara) İletişim Yay., İstanbul 1991
- KANSU, M. Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C.I, TTK., yayınları, Ankara 1997
- KAPLAN, Leyla, *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1998
- KARACA, Taha Niyazi, *Son Osmanlı Meclis-i Mebusan Seçimleri*, Türk Tarih kurumu Yay., Ankara 2004
- KUTAY, Cemal, *Kurtuluşun ve Cumhuriyet'in Manevi Mimarları*, Ankara 1972
- KUTAY, Cemal, *Kurtuluşun Kuvvacı Din Adamları*, Aksoy Yayıncılık, İstanbul 1998
- ORBAY, Rauf, *Cehennem Değirmeni, Siyasi hatıralarım I ve II*, Emre Yay., İstanbul 1993
- ÖNDER, Mehmet, *Konya Matbuatı Tarihi Matbaalar-Gazeteler-Dergiler-Muharrirler-Kitaplar*, Konya Halkevi Yayını, Konya 1949
- ÖNDER, Mehmet, *Milli Mücadele'de Konya Delibaş Hadisesi*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1953

- ÖNDER, Mehmet, *Bilgin Sivaslı Ali Kemali (Hayatı- Şahsiyeti- Eserleri)*, Yeni Kitap Basımevi, Konya 1954
- ÖNDER, Mehmet, *Konya Matbuatı Tarihi Matbaalar-Gazeteler-Dergiler-Muharrirler-Kitaplar*, Konya Halkevi yayını, Konya 1949
- ÖNDER, Mehmet, *Milli Mücadele 'nin Yanında ve Safında Öğüt Gazetesi(Bilgiler –Belgeler)*, Ankara 1986.
- ÖZALP, Kazım, *Millî Mücadele 1918–1920*, Cilt: 1, TTK, Ankara–1985
- ÖZKAYA, Yücel, “*İzmir'in İşgalinin Anadolu'daki Tepkileri*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi (Atatürk Yolu), Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs-1988
- ÖZTOPRAK, İzzet, *Türk ve Batı Kamuoyunda Milli Mücadele* TTK yay. ,Ankara 1969, s.53
- SARIHAN, Zeki, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, C.I, TTK. Yayınları, Ankara 1993
- SELVİ, Haluk, *İşgal ve Protesto*, Değişim Yayınları, İstanbul-2007
- SİMAVİ, Lütfi, *Osmanlı Sarayının Son Günleri*, Hürriyet Yay, İstanbul
- SONYEL, R. Salahi, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Cilt: I, Üçüncü Basım, TTK, Ankara–1995
- TAÇALAN, Nurdoğan, *Ege 'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Hür Yayın, İstanbul-1981
- TANSEL, Selahattin, *Mondros 'tan Mudanya 'ya Kadar*, Cilt: 1, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul,1991
- TANSEL, Selahattin, *Mondros 'tan Mudanya 'ya Kadar*, C. II, MEB., İst. 1991
- TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1999
- Türk İstiklal Harbi, Batı Cephesi*, Genelkurmay Basımevi, C. II, Ankara 1965
- Türk İstiklal Harbi I Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara–1999
- Türk İstiklal Harbi II'nci Cilt Batı Cephesi I'nci Kısım*, Üçüncü Basım, Genelkurmay Yayınları, Ankara-1999
- TÜRKGELDİ, Ali Fuat, *Görüp İştittiklerim*, Ankara 1984, s. 245
- TÜRKMEN, Zekeriya, *Belgelerle Yunan Mezalimi*, Ocak Yayınları, Ankara-2000
- UMAR, Bilge, *İzmir 'de Yunanlıların Son Günleri*, Bilgi Yayınevi, Ankara-1974
- VEHBİ, Mehmed, *Büyük Kur'an Tefsiri*, Üçdal Neşriyat, C.I,İst. 1979.
- YALMAN, Ahmet Emin, *Gördüklerim ve Geçirdiklerim I*, (Yayına haz. Erol Şadi Erinç), Pera Yay., İstanbul 1997
- YAZMAN, M. Şevki, *İstiklâl Savaşı Nasıl Oldu?*, Akşam Kitaphanesi, İstanbul 1934

E)Makaleler

ARABACI, Caner “*Milli Mücadelede Konya*”, Bilgi Yolu Dergisi, yıl 5,sayı 8,.

BAYKAL, Bekir Sıtkı, “*İzmir’in Yunanlılar Tarafından İşgali ve Bu Olayın Doğu Anadolu’daki Tepkileri*”, Atatürk Konferansları III (1969), TTK, Ankara-1970,

BAYKAL, Bekir Sıtkı, *Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara-1986.

BOZKURT, Abdurrahman, *İtilaf Devletleri’nin İstanbul’da İşgal Yönetimi*, Atatürk Araştırma Merkezi yayını, Ankara 2014

Coşar, *İstiklal Harbi Gazetesi*,26 Ocak 1920

ÇAPA, Mesut,*İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti (Aralık 1918-Mart 1920)*, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: VII, Sayı: 21, Temmuz-199.

GÖK, Dursun “*Mersinli Cemal Paşa*”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: XII, Sayı: 34, (Mart-1996

GÜVEN, Cemal, *Milli Mücadele Dönemi’nde Konya Mitingleri*, Konya Kitabı V, Editör, Yusuf Küçükdağ, Konya Ticaret Odası Yay., Konya 2002

İSTAM, “*Türk Millet Mücadelesinden Örnekler; Millî Direnme Evresinde Düşman İşgallerine Karşı Protesto Telgrafları (IV)*”, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı: 6, Temmuz 1997

KARACA, Taha Niyazi, “*Milli Mücadele’de Bozkır İsyanları*”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2004/1, Sayı 16

Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor, İstanbul 1955

Milli Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını, (haz. Zeka-i Güner-Orhan Kabataş) Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara 1990

İLGÜREL, Mücteba, “*Akbaş Cephaneliği Baskını*”, Tarih Dergisi, Edebiyat Fakültesi, İstanbul 1982

SAYLAN, Gürkan Fırat, İstanbul’un Resmen İşgali, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, Cilt II, Sayı 42(Ocak 2014)

SERTOĞLU, Mithat, İstanbul’un İşgali (16 Mart 1920),Belgelerle Türk Tarihi, Dergisi, IX (Haziran 1968)

SOFUOĞLU, Adnan, “Anadolu Üzerindeki Yunan Hedefleri ve Mütareke Dönemi Fener Rum Patrikhanesinin Faaliyetleri”, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Cilt: X, Sayı 28, Mart–1994

SOFUOĞLU, Adnan, “Akbaş Baskını(Olayı) ve Yankıları” S. 26, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi(ATAM),(Mart 1993)

SÜRMEİ, Serpil, “Şehzadebaşı Karakolu Baskını ve Olay Mahalline Gelen İlk Gazete Tevhid-i Efkâr”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 45(2010)

ŞAHİNGÖZ, Mehmet, *Ali Rıza Paşa Hükümetinin İstifası ve Tepkileri*, Ankara, 2001

YAMAN, Ahmet Emin, “Anadolu’da Kongre Kararlarında Silahlı Direniş Güçlerinin Malî Finansmanı ile İlgili Hükümler”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi (Atatürk Yolu), Yıl: 1, Sayı: 1, Mayıs-1988

Tezler:

KOCA, Hüseyin, *Fahrettin Altay Paşa Hayatı Eserleri*,(S.Ü. Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya 1990.

EKLER**EK-1**

Huzûr-ı Sâmi-i Sadâretpenâhiye Mahreci: Konya 16 Mayıs 1335

İzmir'in Yunanistan askeri tarafından işgal olunduğu haberi konya ehl-i islâmını seyyâl-i nisbeti halinde sîne çâk heyecân etti. Göz ve gönüllerimiz garik-i hun te'essürdür. Altı yüz senedir Osmanlı devlet ve millet-i islamiyesinin elinde ümrân ve sa'âdetine çalışılmış bütün Anadolu'nun kalbgâh-ı tabi'isi ve ahalisinin ekseriyet-i azîmesi müslüman olan İzmir'i başında Yunanistan hevâ-yı müskiri esen bir ekalliyetin ifsâtevi müdde'iyâtına fedâ ile vucûd-ı vatandan ayırmaya kıyam bütün Anadolu'nun unsur-ı İslamını idam ile müsavidir. Âlem-i medeniyetin siyânetinden cüdâ olduğunu birkez daha gören müslümanlar altı asırlık bir devre-i insaniyetleri olan bir ekalliyetin bundan böyle taht-ı esaretinde zelil ve hakir yaşamaktansa müdafa'a-i hukûk ede ede ölmeye âlem-i medeniyet bu devr-i tarihinin mebde'i evveliyetine bir nokta-i siyah matem ilâvesiyle cümlemizi şühedâmıza iltihâk etmeyi hayatına tercîh etmektedir. Bu kadar bedâhet ve ekseriyet-i islamiyetin pây-ı mâl olan hukûkunu Avrupa'daki mahkeme-i âliye-i medeniyeye protestolarımızın iblâğını istirhâm eyeriz. İzmir'in işgâli fi'ilisi mümkün olamayarak orada dâimî bir saha-i hunin-i feca'at vucûda getirmek olacağına âlem-i insaniyet kani' olmalıdır. Kemâl-i halecenla irâdât-ı hilâfetpenâhiye muntazırız ferman.

Umum Ahali Namına Konya Belediye Reisi Hakkı, Sertarık-i Mevlâna Ahmed Adil, Sertabbah Nizameddin, Ulemadan: Kadızade Sadık, Günağazade Vehbi, Hidayet Çelebizade Hasan, Şahabeddin, Hasan, Rıdvanzade Ali, Lekelizade Kadri, Kürd Hacı Halil, Musa, Salahaddin, **Tüccardan:** Nuri, Mollazade Ali Rıza, Besim Ömer, Cevrî, Mehmed, Yorgancızade Remzi, Karaimamzade Emin, Hacı Osman, Ekmekçi Esnafından Edhem, İbrahim, Ahmed, Mehmed, Hasani Hacı Ahmed, Karpuzoğlu Abdurrahim, Kudduszade Ali, Hacı Nafiz, Zühdü, Mehmed, Hasan, Ahmed, Attariye Tüccarından Ziya, Süleyman, Kadızade Bahri, Tahsin, Mevlüd, Mustafa, Sipahi Pazarı Esnafından Hacı Mehmed. **(BOA, A.VRK. 829 / 69)**

EK-2

BÜYÜK DEVLETLERİN TEMSİLCİLERİNE

KONYA-20 MAYIS 1335

Konya ahalisi, bütün dünyaya, kavimlerin hürriyetini, adaletini ve maliyesini temine çalışan büyük devletlerin temsilcilerine “arz-ı hitap” etmekle şeref duyar. Bütün âlemle beraber bizler kaniiz ki bir Türkler, İtilaf Devletleri’ne olan hürmet ve dostluğumuz eski tarihlerden beri devam eder iken, bütün Türk milletinin “rıza-i vicdaniyesine” ters olarak hareket eden malum kudurmuş topluluğun bizlere leke kondurmasına engel olacağınıza inanıyoruz. Milletler, ancak mülkiyetlerini ve diğer haklarını ellerinde bulundurdıkları zaman vicdanen endişeden uzak ve huzur duyuyorlar. Şu bilinen bir hakikattir ki tıpkı fertler gibi milletlerin de bir millî izzet-i nefsi vardır. Yalnız onun için yaşarlar. Onun için teneffüs ederler. Bu haddinden fazla zarar görür ise, dengesi bozulur ve durdurulması mümkün olmayan tepkileri ortaya çıkarır. Anadolu’nun altı yüz seneden beri can damarı durumunda olan İzmir’in Yunanlılar tarafından işgali de millî izzet-i nefsimizi fazlasıyla yaralamıştır. Mütarekenâme’nin yedinci maddesi ileri sürülerek verilen işgal emrini Yunanlıların yerine getirmesi bütün Türk milletinin galeyanına sebep olmuştur.

İzmir gerek nüfus, gerek eserler ve aneleri itibariyle Türk şehridir. Anadolu ahalisi ince başlı ve namuskardır. Huzur bozacak hiçbir hareketleri yoktur. Sizlere her ne haber verilir ise büyük yalandır, bir propagandadır. Güvendiğiniz bir heyetle tahkik ediniz. Milletler Cemiyeti’nin prensiplerine uygun olarak, yapılan işgalin haksızlığından dolayı protesto eder ve İzmir ahalisinin haklarının korunmasını, bütün dünyanın haklarının korunmasına kefil olan İtilaf Devletleri’nin insaniyetlerinden istirham eyleriz.

Bir çok imza. **(Yeni Gazete 21 Mayıs 1335, No: 171-1735).**

EK-3

Sadâret-i Uzmâ’ya Mahreci: Konya 21 Mayıs 1335

Sizler ki mu’azzam bir millet-i medeniyenin muhterem vekillerisiniz insanlığın fezahatini nefsinde cem’ etmiş ve milletleri kan ve ateş devrinden kurtarıb aydınlığa münevver bir afak-ı

adalet ve insaniyete yükseltmek maksadına hasr-ı emel etmiş fazilet hamileri bulunuyorsunuz, bu evsaf ile sizleri yalnız mensub olduğunuz devlet ve milletlerin değil bütün beşeriyet ve medeniyetin mümessili görmek istiyoruz. Gözler önünde İzmir'i vahşet âbâda döndüren hum ve mateme gark eden ta'arruz tufanı Yunanlıların ve onlara ilhak eden gayr-i müslim unsurların ne yaptıklarını işittiğiniz, bunların hetk etmedik ırz ve namus, katletmedik etfâl-i ma'sume, yağma etmedik mesken ve me'va, hedm etmedik mü'essese, çıldırtmadığı ehl-i islam kalmadığını tahkik etmeliğinizdir. Sizin İzmir'deki âlicenab mümessilleriniz gördüler, Fransa konsolatosu, Amerika konsolosu birçok ecanib taarruzdan, tecavüzden azâde kalmış değillerdir. İslamlardan diri kalanlara karşı Venizelos şerefine hakaretin, hunharlığın yapılmadık envâ'ı bırakılmamıştır. Kadınlar, çocuklar, ihtiyarlar bu seyli vahşet karşısında bir takım ma'sumlar katl ve şehid edilmişlerdir ki hâlâ cenazeleri al kanlar içinde sokaklarda yatmakta ve denizden çıkartılmaktadır. Semâvâtın ve hatta vahşi hayvanatın bile tireyerek temasına tahammül edemeyeceği bu manzara-i kıtal Wilson prensiblerinin açtığı devr-i cedîd tarihinde ilk matem sahifelerimizi kızıl kana boyamakta bulunuyor. Mahkeme-i aliyye-i akvâm netice-i kararında bütün tarih-i insaniyetin şimdiye kadar görmediği bu fecâyî'-i vahşiyânenin teselsül-i hununa taraftar olacağını zannetmeyiz. Müslüman isek insandan başka bir şey değiliz, Kur'anımız, dinimiz, müslümanlığımız nazar-ı medeniyette umumumuzun katl ve i'damını mücib bir cürm ise esasen hayatımızı bu yoldaki zillet-i esaret-i havfdan istihkâr etmiş olduğumuz cihetle ma'sum şehidlerimizi mülaki olarak kanlı yaralarımızla Allah huzûruna vicdanların huzûr-ı ma'neviyetine vararak işte milyonlarla ma'sum insanlar müslümanlar yeni tarihinin yeni medeniyetinin bargâh-ı tabi'ata kanlı hediyeleriz diyelim bizi yaradan Allah'a gidelim. Altı asırdır perverde-i nimet ve mürüvvetimiz olan bir ekaliyeti Yunanlılarla birleştirmek namına onlardan altı kere daha çok olan Türk müslümanları katl ve imha ve buna da Yunan askerini tevsit hangi adalet ve insaniyete yakışır bilemeyiz. O ekalliyet ki huzûr ve rahatlarını tekeffül ederek onları yaşamak ve saklamak namına milyonlarla evladını ırk-ı islam şehid vermiş, altı yüz senedir sîne-i şevkatda, aguş-ı siyânette muhafaza etmiş ve vatanımızın evlad-ı müştereki addetmişti. Yunanlıların iğfaliyle bunların birleşib biçare müslüman kardeşlerimizi doğrayarak altı yüz yıldır i'marına çalışdığımız İzmir'i bir mahşer-i emvâd ve şühedâ haline götürmelerine bir müslüman tasavvur etmez ki, tahammül kana boyanarak muhakkar ve zelil yaşamaktansa namusumuzla ölmeye ahd ü peyman bize hayat-ı ebediye temin edeceğine imanımız vardır. Yunan askerinin İzmir'i işgal ve Rum unsuruyla beraber teşrik-i ihtirasât ancak bu halleri zuhûr edeceği aşikar idi. Biz Türk müslümanlar son mertebe-i ye's ve hayecana gelerek bir kere daha kendimizi cihan-ı medeniyetin himayesine, insaniyete, hakkaniyete, adalet tarafdarlığı hakkındaki i'timâdımızın

tecelli'-i fi'iliyatına rabt-ı ümîd ederek sulhün karar-ı adline teslimiyet gösterdik, muntazır bulunuyoruz. Ye'simizin mazlumiyetimizin bize tahmil etmekte olduğu son vezâyif-i fedâkariyi idrâk ettik. Bizi bu son fecayi'den siyanet eder ve ettirerseniz medeniyet-i hakikiye vezaifinde milletlerinizin bir daha büyüklüğünü isbat etmiş olursunuz. Yunanistan'ın değil İzmir'i işgaline Balkan muharebâtından beri akıttığı namütenâhi islam kanlarıyla mülemme' olan onların mevcudiyet-i hazırasına bile tahammülümüz mümkün değildir. Bunun hilafını kabul edecek bir Türk müslüman mutasavvur olamaz. Eğer müslümanlığımız kabahat değilse, ma'sumiyetimiz, hakkımız diğer insanlar gibi sulh konferansının pişgâh-ı adaletinde mer'i bulunacaksa bu kanlı halin bir nihayete erdirilmesi için mensub olduğunuz hükümetler nezdinde tavassut ve ricalarımızın, protestolarımızın sulh konferansına iblağına Yunan askerinin işgalinden İzmir'in tahliyesini talebe asırlarca dost milletin feryâd-ı mazlumânesine isma'a yardım buyurmanızı rica ederiz.

Konya Umum Ahalisi Namına BelediyeReisi Hakkı, Meclis-i Umumi-i Vilâyet ReisiSanisi Mehmed Ali, Çiftçiler Cemiyeti Reisi Kadri, Amele Cemiyeti Reisi Muhittin, MeramNahiyesiUmumAhalisiVekili Bayramzade Mustafa, ÇumraNahiyesiUmumAhalisiVekili Hacı Mehmed, AkviranNahiyesiUmumAhalisiVekili Mustafa Celaledin, KızılviranNahiyesiUmumAhalisiVekili Hatib Mehmed. (BOA, A.VRK. 832 / 75)

EK-4

Mâkam-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Konya 21 Mayıs 1335

Düvel-i mu'azzama mümessil-i siyasilerine çektiğimiz ve her gün çekmekte olduğumuz protesto telgrafnâmelerinin bu günkü kısmı (nı) da huzûr-ı âlilerine arz ediyoruz. Her taraftan felakete uğramış milletin son tazarru'atı olan bu hukûk-ı sarihâsını hayatında ne lazımsa yapılmasını ve millet kendisinin yardımcılarına hayatıyla kaniyle her şeyle tezahür ve muntazır bulunduğunu ma'ruzdur.

Konya Umum Ahalisi Namına BelediyeReisi Hakkı, Meclis-i Umumi-i Vilâyet Reisi Mehmed Ali, Çiftçiler Cemiyeti Reisi Kadri, ÇumraNahiyesiUmumAhalisiVekili Bayramzade Mustafa, AkviranNahiyesiUmumAhalisiVekili Hacı Mehmed, KızılviranAhalisi Vekili Mehmed Emin, Amele Cemiyeti Reisi Muhittin. (BOA, A.VRK. 832 / 82)

EK-5**Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Konya 26 Mayıs 1335**

İzmir hakkında vuku'bulan istirhamâtımıza hiçbir cevap alınamadı, bu ise te'essürâtımızın esefdâdını intac ediyor. Biz Wilson prensiblerinden başka bir şey temenni etmiyoruz. Bu temeninyatımız kabul edilmeyecek olursa ma'sum evladlarımıza varıncaya kadar kanlı kefenleriyle huzûr-ı Rabbü'l-âlemine geçmeye bütün imanımızla azm-i kat'î etmiş olduğumuzu arz eyleriz.

Konya Umum Ahali Namına BelediyeReisi Hakkı, Akviran Nahiyesi Umum Ahali Vekili İhsan, 5 imza. (BOA, A.VRK. 834/71)

EK-6**Mâkâm-ı Sâmi-i Sadâretpenâhiye Mahreci: Akşehir (Konya) 15 Mayıs 1335**

Ecza-yı memâlik-i Osmaniye'den olan İzmir ve havalisinin Yunanlılar tarafından işgal edilmekte olduğunu haber aldık. Milletın şu sûretle gasb edilen hukûkunun muhafazası ve çünkü İzmir'in taht-ı işgale alınmasına hiçbir islamın nazar-ı imha ile bakamayacağı ve bu uğurda kanlarını isale etmekte çekinmeyeceği, öz Türk islam memleketi olan İzmir'in her vakit Türklerin yedinde kalması ıcao edeceği, ma'sum insanların bu vesilelerle kanını akıtmaktan başka bir netice hâsıl etmeyecek olan işbu tecâvüzâtın men'i hususları Düvel-i İ'tilâfiye mümessillerinden telgrafla rica edilmiş olduğundan mâkâm-ı devletlerince de hukûk-ı milliyemizin muhafazası esbabının istikmal buyurulması arz-ı malumat olunur.

Akşehir Müftüsü Hacı Mustafa, Ahali Namına Belediye Reisi İbrahim, Eşraftan: Ali, Şemseddin, Ömer, Rüşdü, Hacı Mustafa, Abdullah, Hacı Bekir, Ali Rıza.(BOA, A.VRK. 829 / 46)

EK-7**Derâliye Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Karaman 16 Mayıs 1919**

Bu gün Karaman Kazası ahalisi İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edildiği haberini almakla dilhündür. Kaza ahalisi namına Mösyö Wilson prensiblerinin bu sûretle alenen nakz edilmesini bütün mevcûdiyetimizle protesto ederiz. Ekseriyet-i ahalisi İslam olan memleketlerin hükümet-i Osmaniye altında kalması en birinci arzumuzdur. Sulhün akdinde tevzi'-i adaletten bahseden hükümetlerin bu hâle lâkayd kalması sulhün temadisini ihlâl etti. Biz Karaman Kazası ahalisi bu sûretle cebren vakı' olacak istilâları kanımızın son damlasına kadar def'e karar verdik. Hakk ve adalet tatbîk edilmezse sulh pâyidâr olamaz. Hükümet-i seniyyenin bu husûsda âcilen teşebbüsâtta bulunmasına intizar eylediğimizi arz eyleriz ferman.

Belediye Reisi Ahmed, **Cema'at-i İslâmiye Reisi** Mehmed Vasfi (Vehbi), **Eşraftan:** Mehmed Sırrı, Mehmed, Hilmi, Yakub, **Ulemâdan** Asım. (BOA, A.VRK. 829 / 51)

EK-8**Derâliye Mâkâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Ilgın (Konya) 15 Mayıs 1335**

Mâkâm-ı celîl-i hilâfete Türklüğe ve hükümet-i Osmaniye'ye millî rabıta ve varlığıyla merbût ve âsâr-ı tarihiye ve islâmiyesiyle ve Türk ekseriyet-i kâhiresinin takvimi ve bu meyândaki âsâr-ı medeniye ile her an ve her dakika Türk memleketi olduğunu isbat edebilmek kabiliyetini kat'iyen haiz olan İzmir'in Yunanistan tarafından işgali haber-i elimini derin ve umûmî te'essürler içinde kaldık. Hukûk-ı milliye-i Osmaniye'nin bu sûretle ziya'a uğramasının kalblerimizde husûle getirdiği te'essür akisleriyle meftûn bulunduğumuz halde Türklüğün hukûk-ı hükümrânî tarihiyesinin müdafa'ası uğrunda bütün mevcûdiyetimizle her türlü ve en nâ-kâbil iktihâm fedâkarlıkları icrâya azm eylediğimizi ve İzmir'in hiçbir sûretle işgaline ve aile-i Osmaniye'den fekke razı olamayacağımızı aksi takdirde cihânın hak ve adlin şahid-i nisyâmı olacağımı Türkün hakkını, izzet-i nefsinin kırıyan bu hali âleme hak ve adl va'ad eden Sulh Konferansı'nın ta'mir edeceğini muntazır bulunduğumuz hande Ilgın Kazası ahalisi namına arz eyleriz ferman.

İlgın Kazası Namına Müftü-i Belde Abdullah, Belediye Re'isi Mehmet Şakir. (BOA, A.VRK. 830 / 38)

EK-9

Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Ereğli (Konya), 17 Mayıs 1335

Muzaffer ve mu'azzam düvel-i mü'telifenin harita ve hukuk-ı beşeri hak ve adle millet esaslarına tevfikân halledeceği mevâ'idi bütün Türk ve İslam âlemi bu güne kadar sükûn ve selâmete sevk etmiş ve bu bâbdaki vesâya-yı insâniyeye elân pek samîmi bir iman ile ka'il bulunmuş idi ekseriyet-i kâhiresi Türk olduğu ihşa'iyât-ı cihan ile sâbit olan ve asırlardan beri idâre-i osmaniye ve ebdân-ı İslâmiye ile mümessili bulunan İzmir ve havalisinin bu kere bîgayr-i hakkın Yunanlılar tarafından işgali haberi hükûmât-ı mü'telifenin kavâ'id-i milliyet ve hakkaniyet hususundaki neşriyatın esasatıyla mütenâkız görülmektedir. Binaenaleyh beşeriyet-i ma'sûme içinde metrûk bırakılan ma'dur Türke va'ad buyurulan sulh ve adaletin te'mîn-i îdamesi me'azzam devletlerce mültezim ise esasat-ı mevdu'aya perverde ettiğimiz kana'atin me'yus bırakılmamasını bî-karâr bir sabırsızlıkla ve haksızlığından başka istinâdgâhı olmayan İzmir işgalinin ref' ve reddiyle ihkâk-ı hak buyurulmasını otuz bin kişi namına tekrar istirhâm ederiz.

Konya Ereğlisi Müftüsü Ahmed Hamdi, **Tüccardan:** Recep, Remzi, Ali, Şaban, Ali, Çerkes Said, İbrahim, **Zürra'dan:** Abdulkerim, Mehmed Emin, Ragıp, Ali Rıza, Yusuf, Mustafa, Emin, **Dava Vekili** İsmail.(BOA, A.VRK. 831 / 57)

EK-10

Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Ereğli (Konya), 22 Mayıs 1335

Şimdi gelen havadisde Yunan askerlerinin İzmir ve havalisinde kanlı katliâmlar yapmakta olduklarını kadın çocuk binlerce müslümanın boğazlandıklarını ırzlarının hetk edildiğini ve malları yağma ve evleri tahrîb ve kendilerine işkence edilmekte bulunduğu ve İzmir'deki Osmanlı Rumlarının dahi gaddarlığa ön ayak olmak sûretiyle iştirâk ettiklerini öğrendik.

Dünyada müdafa'a-i meşrû'adan başka hiçbir hak mevcûd değildir. Binlerce kardaşlarımızın kanını somuran hunhar kurdu korkutmayı 'an'anatımız kadar sizin temsil ettiğiniz Avrupa medeniyeti de emr ve icap eder. Tehlikeli zamanlarda bile medeniyetinize olan i'timâdımızı muhafaza etmekteyiz. Neşve-i gâlibiyetle sınırlarınızda fevka'l-beşer kudretini taşıyacağınıza bizim bu çalık düşmanımızı mahkemelerinizin ve efkâr-ı umûmiyenizin la'net ve ikrâh ile telakki edeceğine elân eminiz. Güzel İzmir'in kan içindeki gövdesini bir Neron gibi temaşa etmek kanûn-ı tabi'iyeye ve evrâh-ı / adâlete isyan etmekte ve mü'essif vak'a âlem-i islâmın metânetini ve eğer hareketini anlamazsanız adâlet va'adlerinize olan i'timâdımızı sarsacak bizim huzûrumuzu bozacak olan bu hal ise Avrupa'nın da huzûr ve rahatını ahza sebep olacaktır. Hevayı acizi muhat olduğu zaman en mukaddes ve en uhrevi mekânı olan bir milletin ölümle yenecek a'zâmi fedâkarlığa katlanması zarûridir. Bu hal karşısında her müslüman müdafa'a-i meşrû'aya mecbûr olduğu cihetle ekseriyet-i kâhiresi müslüman olan İzmir'in Yunanlılara teslimini protesto eder temsil ettiğiniz hükümetin bu bâbda âcilen teşebbüsât-ı mukteziyede bulunarak hukûk-ı islâmiyeyi muhafazaya şitâb ve i'âde-i hukûk ve asayiş husûsunda serî'an tebligât icrâ buyurulmasını bütün memleket sabırsızlıkla bekliyoruz.

Ahali Namına Eşrafdan: Cemil, Kazım, Edhem, Fuat, Süleyman, Vehbi, Şaban, Osman, İshak, Ali Rıza, Hasan, Hilmi. (BOA, A.VRK. 834 / 18)

EK-11

Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Beyşehir (Konya) 16 Mayıs 1335

Vatan-ı mukaddesimizin en güzîde parçalarından bulunan İzmir vilâyetinin Wilson prensibine muhâlif olarak Yunan hükümeti tarafından işgal teşebbüsünde bulunduğu hâdise-i faci'ası bütün Türk Osmanlıların derunlarını dağdar etmektedir. Harbin biz Osmanlılara karşı arz ettiği talihsizlik ma'neviyatımızı intâc etmiş ise de habersiz silahsız eli bağlı İzmir'in mukadderât ve âkıbetini bu tarzda görmeye razı olur hiçbir ferd-i Osmanî tasavvur edilemez. Bu hadise-i elîme duygusuyla bütün vücudumuzda cevelân eden kanlarımızın son katresini bu uğurda dökmeye âmâdeyiz. Böyle haksız sûrette vuku'bulan tecâvüzâtını protesto etmekle beraber icap ettiği takdirde eli silah tutabilen kadınlara ma'sum çocuklara kadar fedâ-yı cana hazır olduğumuzu kemâl-i ciddiyetle beyâna ve bu vesile ile de hükümetimizin her emrine müheyya bulunduğumuzu arza müsâra'at eyleriz ferman.

Beyşehir Belediye Re'isi Şükrü, Müftü-i Belde Tahsin, **Müderrisînden:** Musa, Ahmed, Sa'adeddin, İkbâl, Şefik, Halil, şükrü, Sa'adullah, **Eşraftan:** Ahmed İsmail, Mevlüd, Akif, Şaban, Ali, Mustafa, Galib, Mehmed, İhsan, Cemil, Esad, Faik, Osman, Abdulkadir, Mustafa, Hüseyin, Ali. (**BOA, A.VRK. 830 / 39**)

EK-12

Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Beyşehri 18 Mayıs 1335

Rıza ve hâhişîmîz hilafına olarak selhhaneye sürülmüş koyun sürüsü gibi cebren sevk olduğumuz harb-i umûmîde hun-ı ma'sumlarını isyarla milyonlarca şühedamızın söndürülen hanûmanlarını tefekkür ettikçe derunumuzda hissettiğimiz ateşin acıları söndürmeye uğraştığımız ve Düvel-i Mu'azzama-i İ'tilafiye'nin ilan eyledikleri adaletle intizarda olduğumuz bir hengâmede mütteliklerin müsa'adelerine istinâden Yunan hükümeti tarafından İzmir'in işgaline kıyam eylemesini kalbinde zerre mikdarı hiss-i adalet taşıyan hiçbir şahs-ı medeni ve buna tahammül edecek bir Türk İslam tasavvur edilemez. Senelerden beri her türlü felakete imtizâc ve envâ'-ı mezalime tahammül göstermeyi i'tiyâd eylediğimizden bu uğurda ve esasen idama mahkum olup darağacına götürülen hiçbir ferd ölümünden korkmayacağı tabi'i olduğundan eli silah tutabilen kazamız halkı şehidlerimizle ilhak etmedikçe vatanımızın bir karış toprağını bile vermemek için ahd ü peyman eylediğimizden son nefesimize kadar çalışmaya müheyya olmakla beraber bu felaketimize sebebiyet verenleri bütün mevcudiyetimizle protesto eyleriz.

Toğna Nahiyesinde Müderris Numanzade Halil, **Eşraftan:** İbrahim, Fazlızade Ahmed, Kıbrıslı İsmail, Valizade Hasan, Alemdarzade İbrahim, Hacı Mehmed, **Ulemâdan:** Mehmed, Fazlızade İsmail, Musa Hocasade Mehmed, Hacı Halilzade Osman, Doğanbey Mahallesi İmamı Süleyman, Muhtar-ı Evvel İbrahim, Cami'-i Kebir İmamı Mehmed, Muhtar-ı Evvel Halil oğlu Mustafa, Sani Mehmed (65 İmza) (**BOA, A.VRK. 831 / 53**).

EK-13

Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Beyşehir 19 Mayıs 1335

Vatanın en kötü toprağı üzerine can vermekten çekinmez bir millet olduğumuza tarihi millî şahiddir. Yanlış bir siyasete bizi kurban eden ha'inlerin cinayâtına hatime vermek vatan kurtarmak üzere adaletle şöhet şi'ar Mistır Wilson cenabları prensblerine muvafık surette müsahala ve mütarekeyi kabul etmiştik bu gün elimiz bağılı olduğu halde ecza-yı vatanımız olan İzmir'imizin Yunan âmâline feda edilmesi bütün Türk milletini diri olarak mezara gömmekle beraber olduğundan korkmayız. Vatan uğruna feda-yı can eden bir millet olduğumuzu icab ederse tekrar isbat edeceğiz. Adalet için öğrendiklerini idrak eden adil ve büyük hükümetler bu haksızlığa elbette razı olamazlar emrinde bulunduğumuzdan Yunanlıların şu tecavüzlerini şiddetle protesto etmekle beraber bütün cihana va'ad ettikleri adaletin ifa ve ittihazına delalet buyrulmasını büyük hükümetlerin ricalinden istirham eyleriz. Her türlü fedakârlığa ve hükümetimiz emrine âmâde olduğumuzu arza ictisar eyleriz.

Muhtar-ı Evvel Ali, Sani Mehmed, **Eşraftan**: Mehmed, Ahmed, Süleyman, Ali Osman, Mehmed, İbrahim, Mehmed, Ahmed, Ali Halil, Muhtar-ı Evvel Osman, Ahmed, Abdullah, Ahmed, Abdurrahman, Hacı Mehmed, Hasan, Muhtar-ı Sani Bekir. **(BOA, A.VRK. 832 / 28)**

EK-14

Atabe-i Ulyâ'ya Mertebe-i Hazret-i Tâcidâri'ye, Mahreci: Beyşehir

21 Mayıs 1335

Vatanın bir hak-i pâki uğruna can vermekten çekinmez bir millet olduğumuza tarihi millî şahiddir. Yanlış bir siyasete bizi kurban eden ha'inlerin cinayâtına hatime vermek vatan kurtarmak üzere adaletle şöhet şi'ar Mösyö Wilson cenabları prensblerine muvafık surette müsahala ve mütarekeyi kabul etmiştik bu gün elimiz bağılı olduğu halde ecza-yı vatanımız olan izmir'imizin Yunan âmâline feda edilmesi bütün Türk milletini diri olarak mezara gömmekle beraber ölümden korkmaz vatan uğruna feda-yı can eder bir millet olduğumuzu

icab ederse tekrar isbat edeceğine bu uğurda icab eden her türlü fedakarlığa âmâde olduğumuzu ictisar eyleriz.

Konya Beyşehirli Manaz? Karyesi İmamı Mustafa, Muhtar-ı Evvel Hasan, Sani Ali, Muhtar Mustafa, Sani İsmail, Hasan, İbrahim, **Karye-i mezkur Yukarı Mahalle İmamı** Yusuf, **Eşraftan:** Hasan, Muhtar Hacı Ali, Sani Mehmed, Muhtar Mustafa, İmam Mehmed, **Küçük Karyesi İmamı** Hafız Ali, Muhtar Osman, **Çiftlik Muhtarı** Ferhad. (BOA, A.VRK. 832 / 70)

EK-15

Mâkâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Beyşehir 21 Mayıs 1335

Sevgili İzmir'imizin hîn-i işgalinde Yunan canavarlarıyla bunlar peyrev olan mahalli Rumlarının genç ihtiyar demeyerek katledilen dindaşlarımız ve hetk edilen müslüman ırz ve namusu ile nehb olunan eşyaları hakkındaki harekât-ı bagıyânelerine artık sabır ve tahammül olunamayacağından Beyşehir'in otuzüç bin nüfus-ı islamiyesi hayatlarına hatime çekmek üzere her bir fedakarlığı göze aldıklarılarından İ'tilaf mümessillerinin gözleri önünde arake edilen islam hun-ı ma'sumanesinden an karib adalet-i ilahiyenin tecelli edeceğine kani' olduğumuz gibi biz müslümanlar hakkında yapılan fecayi'a karşı sükût edilmesi, bigâne kalınması keyfiyet-i âlem-i beşeriyetin hamî-i mu'azzamı haiz hükümet-i mu'azzamalarının haklarındaki kanaatlerimizin yavaş yavaş tezelzülünü ba'is olmakta bulunduğu ve adalet ve insaniyetlerinden tevekkül etmeyip de efkâr-ı adaletkârilerinde sebat iseler bu hunhar Yunan canavarlarının bir neferi bile alınkonulmayarak İzmir ve havalisinden hemen tard ve ihraçlarıyla İzmir'in tahlisini, yoksa tarih-i insaniyetlerine kayd edilmek üzere hayatlarına hatime çekilmek üzere müsa'ade talebini havi bugün de Dersa'adet ve İzmir'imizde bulunan düvel-i mu'azzama mümessillerine müraca'at edildiğinden taraf-ı âsifânelerinden milletin müzaheret-i kaviyyesine istinaden teşebbüsât-ı ciddiye ve müessire de bulunarak son kanımızı akıtmak üzere işâret-i devletlerine sabırsızlıkla hazı ve âmâdeyiz ferman.

Belediye Reisi Mehmed Tevfik, Beyşehir Kazası Otuz üç bin Nüfus Murahhası Müftü Hüseyin Hüsni, İ'tilaf Fırkası Reisi Hüseyin Osman, Eşraftan Edhem Paşa. (BOA, A.VRK. 833 / 53)

EK-16**Sadâret-i Uzmâ'ya, Mahreci: Beyşehir , 22 Mayıs 1335**

Alman, Avusturya, Rusya hükûmetlerinin kurbân-ı ihtirası olarak hayât-ı istiklâli pek zâlimâne surette elinden alınan Lehistan'ın ma'rûz kaldığı felâket-i milliyenin yüz sene sonra istiklâlini iâde ederek ihyâ ve i'lâsına hizmet eden hükûmât-ı muazzama-i i'tilâfiyenin insâniyet ve adâletkârâne harekâtı zulmdîde millete daha o vakit dest-i muâveneti uzatarak mefâhir-i milliyeyi târihiyesine bir sahife-i şân daha ilâve eden yedi yüz senelik hükûmet-i Osmaniyemizin mevcûdiyet ve istiklâlini dahi koruyarak istikbâle intikâm alûd bir fikr-i milliye ile yürümekle meydân verilmeyeceğine delîl-i hâl telakki ve hukûk-u meşrû'asından emîn hükûmât-ı mu'azzama-i i'tilâfiyenin vereceği âdilâne karâra müsterih'ül-bâl olarak muntazır iken hukûk ve istiklâli millî ile nâ-kâbil-i te'lif ve hem de ümîd etmediğimiz bir tarzda rûh-ı hükûmet-i Osmaniye olan sevgili İzmir'imizin Balkan Harbi'nde bile İslamlara ikâ' eylediği mezâlim-i vahşiyâne Avrupalıların bi-tarâfâne tahkîkât ve tetebbu'ât ile tebeyyün eden muhteris Yunanlıların işgâli altında tevdî' ile tekrâr mezâlime meydân verilmesi düvel-i mu'azzama-i i'tilâfiyeye karşı perverde ettiğimiz itimâd-ı tezelzüle uğradığı müslüman olmaktan başka kusuru olmayan biz Osmanlıların netice-i müdahâlâtı ihtirâsât-kârâne olarak senelerden beri dökmekte olduğumuz kanlara daha milyonlarca masum kanı ilâve edilmemesi ve ekseriyet-i kâhiresine terk olan sevgili İzmir'imizin sâhib-i hakîkîsi meşrû' olan bizlere iâdesi ile kâbil olacağını böyle husûsât-ı mühimme-i hayatiyye-i vataniyede canımızı îsâra hazır bulunduğumuzu ve hakkın er ve geç kuvvete galebe edeceğini ve hukûkumuzun müdâfa'asını müekkil olan hükûmet-i seniyyemizin her emrine âmâde bulunduğumuzu arz eyeriz. Katbe-i ahvâlde emr u ferman menlehü'l-emrindir.

22 Mayıs 1335

Belediye Reisi Mehmet Şükrü, Beyşehir Müftüsü Mehmet Hasan, Konya Beyşehir Kırili Nahiyesi İmamı Hasan, Muhtar-ı Evvel Osman, Eşraftan: İsmail, Hüseyin, Mehmet, Emin, Hasan, Sani Abdullah, Sani Ali, Mahalle İmamı Şükrü, Muhtar mehmet, Mehmet, Halil, İbrahim Refik, Ali, Hasan, Kemal, Cemal, Hüseyin, Halil, Mehmet, Ahmet, Hafız". **(BOA, A.VRK. 833 / 90) ; (BOA, A.VRK. 834 / 12)**

EK-17**Dâhiliye Nezareti Celilesine, Mahreci: Bozkır (Konya), 20 Mayıs 1335**

İzmir'in tesis-i emr ve asayişine Yunan hükümetinin memur bulunduğu haber-i elimini pek derin bir heyecan ve te'essürle karşıladık. Harb-i meş'uma cidden cebri bir idare ile bir istibdâd ve tazyik ile sokulmuş ma'sum mazlum millet bu kararın huzûr-ı ıstırabda şâyân-ı merhamet ve refet feryâd-ı halcuyane ve dâdhahane ile âtebe-i âlinizde heyecan ve ihtirasını hakikaten celb-i nazar şayan icrâ' işgali vicdân-ı suzana ve edâ-yı mazlumiyet ile arz ve ref' eyler. Sulh Konferansı'nın vacibü'l-inkıyâd mukarrerâtından icrâ-yı tezallum olunan yedinci maddesinin husulü için izzet-i nefsi millimizi feza'il-i âliye-i seniyye ile muttasıf olamayan her halde harekât-ı ma'rurâne ve mustahfirâne ef'al-i hariseye ve kibriyânesiyle mazlum memleketimizi bir daha cerihadar eylemeye kahr ve zulm etmeye şıtab edecek hükümete terd'-i vazife buyurulmaması temenni ve faza'il-i âliye cema'il-i medeniye ile mücehhez Avrupalılardan Yunanlılara mahkumen yaşayacak Osmanlıları bu zillet ve mezelleten halâs buyurmalarıyla vatanımıza cidden musib bir esas kesb eylemelerini dileriz. Haccuyanemizin Avrupalılara iblağı kanayan cerihamızın dest-i şefkat-i medeniyeti tedavisine bast-ı mesa'i buyurulması temenniyatımızdır.

Bozkır Belediye Reisi Mehmed, Müftü Mustafa, Ulemâdan Sabit, Hüseyin. **(BOA, A.VRK. 832 / 69)**

EK-18**Sadâret-i Uzmâ'ya Çumra (Konya) 26 Mayıs 1335**

Anadolumuzun can damarı mesâbesinde bulunan İzmirimizin Yunanîlere ilhâkı keyfiyeti bir Türk evlâdlarının izzet-i nefsi nillisini son derece cerihadar edeceğini akdemce yazdığımız telgrafnâmede arz etmiştik. İzmir'in işgâli Türklerin hayâtına hatime çekmek demektir. Ekseriyet-i azîmesi Türk olan İzmir'in Yunanîlere ilhâkından sarf-ı nazarla tekrâr Türklere iâdesi sûretiyle yapılan şu yanlışlığın te'mînini aksi takdirde maddî ve ma'nevî her sûretle vatanımızı müdafa'a etmeğe âmâde bulunduğumuzu tekrâr ale't-tekrâr rica eyleriz.

Muhtar-ı Sani Mevlûd, Muhtar-ı Evvel Hakkı, Çumra'nın Küçük Göl Karyesi Namına İmam Hüseyin. (BOA, A.VRK. 834 / 90)

EK-19**Derâliye'de Mâkâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Koçhisar-Konya (bg. Ankara-Şereflikoçhisar)**

21 Mayıs 1335

Bütün milel ve akvâmın terakki ve inkişâfı beşeriyetin pâyidâr bir sulh ve müsâlemet içinde te'mîn-i sa'âdet ve inşirâhı istihdâfen teklif ve cihânın huzûr-ı şehâdetinde bi'l-kabûl tatbiki tekarrür edilen ma'lûm ve mu'ayyen prensiplerin netâyici ve bütün âlemin sabırsızlıkla intizâr eylemekte olduğu şu anda o gâye-i matlûbeyi mahal bulunan İzmir mes'elesi bizleri pek dilhûn ve kalplerimizi te'sir ve hayretle meshûn etmiştir hukûk-ı müşir ve sa'âdet-i akvâmın te'mîni gâyesine ma'tûf olan ve tabîki cihân huzûrunda ta'ahhüd olunan esâsât nazar-ı dikkate alınarak İzmir vilâyetimizin her türlü müdahaleden masun bulundurulmasına esbâbının ihzâr ve istikmâl buyurulmasını istirhâm eyleriz.

Koçhisar Ahalisi Namına Belediye Reisi Hayreddin, Ahali Namına Ulemâdan Vehbi, Ahali Namına Hasan (BOA, A.VRK. 833 / 89)

EK-20**Sadaret-i Uzmâ'ya****Koçhisar 30 Mayıs 1335**

Bir yârân-ı hun alûdun Düvel-i İtilafiye ile rahnedâr ettiği mahiyetin yine düvel-i müşarunileyha ve bilhassa İngiltere ile tecdîd ve takviyesine ve seda-yı milletin Versay Konferansı'na iblağı ile öz yurdumuz Aydın'ın şimdi ve İzmir'in de yakın zamanda istirdadına muvaffakiyet-i devletlerinin husûl (yafta) olması ve yeniden makam-ı sadareti işgal buyurmaları (lemiye-i) ye's ve naümiye düşen ve fakat (sebatını) sükûnet ve intizamla muhafaza eden milletin sema'ı mü'ellim ve kal-i mahzunlarının siyaset tebdilini ve gerek padişahımız efendimiz hazretlerinin ve gerekse zât-ı devletlerine karşı milletin bâkî olan bî had ve pâyân hürmet ve sadakatleri takdim ve tebşir ile mahzun vatanımızın intizar ettiği istiklâliyeti zât-ı devletlerinde bulduğumuzu arza müsara'at eyleriz ferman.

Konya Koçhisar Belediye Reisi Hayreddin, Hürriyet ve İtilaf Kulüb Reisi Naci. (BOA, A.VRK. 835/30)

EK-21**Derâliye Makam-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Konya-Aksaray 19 Mayıs 1335**

Vatanımızın can damarı ve göz bebeği olan İzmir'imizin Yunan siyaset-i istilâcuyânesine red(?) edilmekte olduğunu kemâl-i telehhûf ve heyecanla haber aldık. Ma'lûm-ı sâmilere buyrulduğu vechle teşebbüs-i mezkûr inkişâf-ı millimizi gözetib Yunan süngüsü altında emsal-i âtiye-i milleti bile makhur etmeyi istemek demektir. Haksız ve faidesiz olan işgâl-i mezkûru bütün / efrâd-ı millet hiçbir vakit hiçbir suretle kabul edemeyeceğinden ihkâk-ı hakk emniyesi uğruna fedâ-yı can etmeyi bütün Anadolu Türkleri her vakit akdes veza'if add edeceklerdir. Hâk-ı pak-ı vatanın işbu Yunan ihtirasat ve tecavüzatı sebebiyle herc ü merce-i dimiden kurtarılması ve Aydın ili havalisinin her zaman için / kanlı sahifelerin hüdüsuna meydan verilmemesi esbâb-ı âcilesinin istikmâline tevessül buyurmalarını kahir ademle istirham ve düvel-i muazzama mümessilleri vesatetiyle Amerika Reis-i Cumhuriyete, İngiliz ve Fransız, İtalya başvekillerine telgrafla müracaat ettiğimizi arz eyeriz ferman.

Belediye Reisi Ahmet, **Ticaret Odası Başkanı** Mustafa, **Tüccar**; İbrahim, Tahir, **Müftü** İbrahim, **Müderris**; Mehmet, Şükrü, Mehmet, Mehmet Sadık, **Ulemeden** İbrahim, **Esnaf Adına** Musa Kazım. (BOA, A.VRK. 833/35)

EK-22**Mâkâm-ı Sadâret-i Uzmâ'ya Mahreci: Sultaniye (Konya) 19 Mayıs 1335**

Galibiyet ma'lubiyet gibi iki tasavvuratı cami' tali'-i harb herhangi bir millete ikinci şikk-i mü'essifini izhâr etse de bunun haysiyet-i milliyesinin muhtel olması da tazammun etmez ki ma'lubun bu hakkını takdir ve muhafaza ederse yine ancak galib gelen hükümetler olur. Ekseriyet-i nüfusu Türk ve İslam olan İzmir'in hukûk-ı millî nazariye-i âdilesine mugayir olarak işgali esasen milletin kalbinde ayrı bir yara-i deva nâ-pezîr açmakta iken bunun yeri de İzmir hakkında öteden beri pek başka bir maksat-ı hissiyat besleyen Yunanistanca vuku' bulmasını haysiyyet-i milliyesine en büyük bir tecavüz telakki eden millet bunu olanca mevcudiyetiyle protesto eder, hakkın muhafazası için bu ilhâkın reddini istirham eyeriz.

Konya Sultaniye Kazası Müdafaa-i Milliyesi Reisi Süleyman (BOA, A.VRK. 832 / 79)

EK-23

Sadâret-i Uzmâ'ya Sultaniye (Konya) 24 Mayıs 1335

En nihayet binlerce ma'sum mazlûm Türklere islâmlara bir müddettir zâlim hunhar Yunanlılar'a bir sahne-i fecâyi' ve maktel zulm ve şena'at olan sevgili İzmirimizin bu akıbet-i mü'ellimesinin bir islâm Türk memleketi bulunmasından başka bir sebebe ma'tûf olmadığını millet artık tamamıyla anladı bu kadar feryâd-ı mazlûmânemizle bunca nizâm-ı muhakkenemizle düvel-i mu'azzama-i i'tilâfiyenin müdahale-i adâletkârânesini istirhâm ettik metâlib-i muhakkasının her halde nazar-ı i'tibâra alınacağı hakk-ı adâletten ümîd eden millet bilakis yeni yeni hallerin vukû'unu bî günah islam kanlarının heder ırzlarının hetk edildiğini görmekle dağdâr-ı ye's ve elem oldu zemîn-i zaman i'tibâriyle muhafaza-i sükûn ve i'tidâl etmek istediğimiz halde şahidi olduğumuz bu gibi vekâyi' ve fecâyi' efkâr-ı umûmiyeyi artık ta'dîl ve teskîn edilemez bir galeyâna getirmeye âmil-i kâhir oldu. Tali'-i harbin bize tevcîh ettiği ma'lûbiyet açlıklarına / tahammül edebildik lakin haysiyet-i milliyemizin daha fazla rencide edilmesine ma'sûm kanlarımızın vahşicesine akıtılmasına artık sabır edemeyiz müdafa'a-i hukûkumuz muhafaza-i namus ve canımız için sadakat-i adâletkârânelerini tekrar istirhâm ediyoruz. Adem-i kabûlü takdirinde bazıce gibi oynayan namus ve hayatımızı kuvve-i milliyemizin ölünceye kadar müdafa'a etmek ıztırarında kalacağımızı son def'a olarak arz ederiz. Beş senedir gördüğü bunca acı mesa'ib döktüğü bîlüzûm kan verdiği kurban uğradığı haksızlık artık kâfidir. Bunun birtakım yeni yeni vekâyi'le daha fazla inlemesini insanîyet ve adâlet namına meydan bırakmayınız efendim.

Müdafa'a-i Milliye Re'isi Süleyman Sırrı, Eşraftan: Cevdet, Hasan Remzi, Müftü Hakkı. (BOA, A.VRK. 834 / 20)

EK-24

Beyşehir'den Çekilen 22 Mayıs 1335(1919) Tarihli Telgraf(1.Sayfa

TELEGRAMME تله‌رافنامه

دولت علیہ عنایہ تله‌راف ادارہ سی

ADMINISTRATION DES TELEGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN
L'état n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

Retransmission ou Expédition			RECEPTION		
No d'expédition	Date	Signature de l'employé	Date	Signature de l'employé	
10	22/5/1335	[Signature]	22/5/1335	[Signature]	

من خطبات منادیا...

المبادی استیلا روسیه حکومتی ملک فریاد اجازت اور جرحیات
استقلالیت کے طلب صلیبہ اللہ الہامیہ لیسٹیک سے وہ قاضی
قدرت میں ہے کہ پورے صلیبہ استقلالی اجازت کے اعلا داعیہ
خدمت ایسے حکیمان معظمتہ اسلام کے انسانیت و عدالت کا لہر ہے
اور ظلم سے ملنے دھما او وقت سے معاوضہ اور آواز سے مباح
ملیہ انارکسٹ برصغیر شامہ دھما سے ہم ایسے ہی پورے
خطبہ سے اجازت کے موجودیت و استقلالی کے قوم و
استقلال انتظام الود بر قلم مد الی پورے و خطبہ مسابہ دراجلی
الطلب علی تلق و حقوق مشہور و جرحیات مسابہ سے معظمتہ
استقلالی ملی ایسے ناقابل تاملیہ (جرح اجازت) برصغیر
سے خطبہ سے اجازت انگریز سے ملیں ازہم شریک بالقبلیہ جرحیہ
استقلالی ملیں ایسے ملیں نظلم و شہادت اور دنیا ایسے
استقلالی ملیں ایسے ملیں ایسے ملیں ایسے ملیں
الہ نور علیہ اللہ نور و ظالم صلیبہ و ملیں و دن غم ایسے

OSMANLI ARSIVI DAIRESI KANLIGI

Kaynak: (BOA, A.VRK. 833 / 90); (BOA, A.VRK. 834 / 12)

EK-25

Beyşehir'den Çekilen 22 Mayıs 1335(1919) Tarihli Telgraf(2.Sayfa)

OSMANLI ARŞİVİ DAKİKE KAYITLARI

TELEGRAMME

تلگرامنامه

دولت علیہ عثمانیہ تلگراف اداره سی

ADMINISTRATION DES TÉLÉGRAPHES DE L'EMPIRE OTTOMAN

L'Etat n'accepte aucune responsabilité à raison du service de la télégraphie

دولت تلگرافہ حاکمیت میں ہرگز ذمہ داری قبول نہیں کرتی

Retransmission ou Exécution			RECEPTION		
No d'expédition	Date	Signature de l'employé	No de l'ordre	Date	Signature de l'employé

De _____ Pour _____ موردی _____

N° _____ Mots _____ Date _____ H. _____ M. _____ ساعت _____ تاریخ _____ کلمات _____

Voie _____ Indiq. Eventuelles _____ اشکات عنایہ _____ طریقہ _____

فاطمہ روز در اسلامیت اعتماد تزلزلہ اخبار میں ملتا ہے
اولیٰ قلمہ لیسقہ قصور سے اولیٰ قلمہ بزرگمانندہ کی توجہ ملاحظت
اخبارات کا نام اولیٰ قلمہ سے لکھنا شروع ہو گیا ہے اور اس کی
تائید رکھا گیا ہے کہ یہ موضوع قابل غلطی و اباطاسی و التیہ
قاہرہ سے ترک کی جائے لیکن ان میں سے ایک صاحبہ حقیقتی
مردی اور اولیٰ قلمہ سے اعداد سے ایلیٰ قلمہ اولیٰ قلمہ بولتی ہے
مہرہ حیاتیہ و وطنیہ جائزہ ایلیٰ قلمہ حاضر بولتی ہے و حقیقتہ
ایلیٰ قلمہ قلمہ ایلیٰ قلمہ و حقوق کے مذاق سے مؤکل
ایلیٰ قلمہ حقیقتہ سے منکر ہے ہر ایلیٰ قلمہ بولتی ہے
ایلیٰ قلمہ فاطمہ احوالہ امر و فرمانتہ میں الامریہ
ایلیٰ قلمہ

Kaynak: (BOA, A.VRK. 833 / 90); (BOA, A.VRK. 834 / 12)

EK-29

**Şerafeddin Camii'ndeki Toplantıda Hazırlanan ve Bir Sureti De Fahrettin (Altay)
Paşa'ya Verilen Beyânnâme**

“Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Konya Merkezi

On İkinci Kolordu-yu Hümâyûn Komutanlığına

Bugün Şerafeddin Cami-i şerifinde toplanan beş bini mütecaviz Konya hanımları ittihaz ettikleri mukarrerat-ı atiyenin vesatet-i aliyeleriyle sulh konferansına iblağını istirhamla kesb-i şeref eylerler.

Mütarekename'nin imzasından bugüne kadar tahtı işgale alınan aksam-ı vatanda ve bilhassa Adana ve İzmir'de milletimizin maruz kaldığı tecavüzat ve fecayiden müteessiren ve oralarda şehit olan kahramanlarımızın ervahına fatihalar ithaf ederken tekrar göz yaşları dö-kerek bu iki sevgili vilâyetimizde Türk ve Müslümanlar'ın duçar oldukları sefalet ve vahşetle-re medenî Avrupa'nın daha ziyade sükut etmemesi ve asırlardan beri hür ve müstakil yaşamış bir millet olmak haysiyetiyle Avrupa'nın adaletinden berveçhi ati hususatı istirham eyleriz.

Birçok küçük milletlere kadim hakları verilirken altı buçuk asırdan fazla bir zaman ve hür ve müstakil yaşamış büyük bir milletin izzet-i nefsinin, haysiyetini rencide edecek herhangi bir karardan tavakki edilmesini rica ile aramızdaki gayr-ı Müslimlerin hukukunu kendi hukuku-muz kadar muhterem ve muteber addelediğimizden ekalliyetlerin hukuku bahanesiyle hakimiyet ve haysiyeti milliyemizi ihlâl edecek ahkâmı kabul edemeyeceğimizi ve Türk ve Müslümanla meskun harpten evvelki hudut dahilinde, makarr-ı hilâfet ve payitaht İstanbul olmak üzere bir (Müstakil ve hür bir Türkiye) nin bekasını ve Wilson prensiplerinin harfiyen tatbikini temin etmeyen herhangi bir sulhun asırların kabul edemediği bir millete kabul ettiril-mesi imkânı olmadığına itimat buyrulması esasen cihanın hürriyet ve selameti için uğraşanların mazlum ve asil bir milleti siyanet ve vikaye etmek suretiyle hak ve adaletin galebesine vasıta olacaklarından emin olmak isteğimizi arz eyleriz.

8 Kânunisani 1336

A'zâ
Sait Çelebi Haremi
Zahide

A'zâ

Divanharp Reisi Bnb.
Rüştü Beyin Haremi Zühre

Reise-i Saniyesi
Tahir Paşa Kerimesi Şerife

Beşbin Hanım Namına
Heyet-i Muntehibe Reisesi
Çelebi Efendi Haremi Kevser

A'zâ
Sabık Alaybey Haremi
Safiye

A'zâ
Sabık Mebus Mehmet Emin Bey
Haremi Lütfiye

A'zâ
Kazım Bey Haremi
Nazmiye

A'zâ
..... Haremi
Sıdıka

A'zâ
Karahafız Zade Mustafa
Efendi Haremi Aliye

A'zâ
Tahir Paşa Kerimesi
Naciye

A'zâ
Tahir Paşa Kerimesi
Havva

A'zâ
Bahattin Çelebi Haremi
Suzide

A'zâ
Tüccardan Ali Bey
Haremi Naime

Faik Bey Haremi
Vidnan

Hüsamettin Bey Haremi
Şeibe"

Kaynak:Harp Tarihi Vesikaları Dergisi, Sayı:48, Vesika: 1115, Genelkurmay Basımevi,
(Ankara 1964) (Belge: 3).